

Apám kísértetének ajánlom

I.

Jules bácsit olyankor láttam, ha megjöttek az öreg udvarhölgyek, vagy ha leskelődtem.

Mária nénit ajtónyílásokban pillantottam meg, bármilyen keskeny résbe belefért; szép tárgyakat rakosgatott és fényesített, ilyenkor halvány árnyékuk is elmozdult, ettől megváltozott a szoba.

A piros Róza nénit állandóan nézhettem volna, ha akarom, de csak a konyhában. Ehhez még a villanyt is fel kellett volna gyújtani.

Anyámat többnyire este láttam, ha beosont hozzám a parkettázott mosófülkébe, és azt mondta: legyél türelmes, kicsim, bírd ki.

A kis emberrel, aki sokat mesélt nekem és aztán később nem találta a pisztolyát, hogy agyonlőjön, gyakran ültem a trafikban.

Ducu bácsi délutáni figura volt, délelőtt csupán köhögése hallatszott a padlásról, a frakkokkal, szmokingokkal teli manzárdszoba mellől. Ő egyszer lefejezést akart játszani velem.

Egy sereg emberre meg csak emlékeztem.

Ezeken kívül sok sziámi macskát láttam az emeleti ablakból, és Gogut vagy Radu II-t, a futballválogatott kapusát. A szemközti pályán edzett, melynek magas deszkakerítését egyetlen darabban döntötte hanyatt a síkvidéki szélvihar, öles szögek meredtek föl belőle. A kerítésesek egy része ferdén állt még a földben. Radu II. néha a kapufát vagy a kertsasokat öklözte, egyedül, nem tudom, miért.

A kurta utcában más emberek is megfordultak persze; gyakran kiabáltak, de nem értettem, mit. A fejük búbját ismertem,

a kalapokat és a csesztonsapkákat. Poros szövetükön esőcseppek nyomát láttam az emeleti ablakból.

Szemközt, a vakolt téglakerítésen a Nap jele látszott, és választási jelszavak, mellettük kifakult nyíl a régi óvóhely felé. A kerítések mögött mindenütt tölcséres lila virágok és sárga őszirózsák nyíltak.

Azon a nyáron kapott ki a döntőben a magyar futballválogatot. A meccset csak a kis ember és én hallgattuk Bukarestben, Jules bácsi otromba rádióján. Másnak, akit érdekelt volna a mérkőzés, talán nem volt ilyen teljesítményű készüléke a környéken.

Azt hiszem, azon a napon kezdődött minden, amikor Gogu papírspárgán uborkát eresztett le padlásablakunkból a járdára. Anya szerint már régóta tartott, csak hogy anya emlékezete állandóan felcserélte a dolgokat, el is tüntetett néhányat, és szebbeket rakott a helyükre.

Gogu százas szöveget szúrt az uborkába, és eredetileg dróton akarta leengedni, amibe áramot vezetett volna. Szeretett kacagni az öregeken, akik felszedik a zöldséget, de még a cigarettavégeket is. Lehet, mégse rázta volna meg őket az uborka, mert földelve vagy szigetelve voltak, többnyire gumitalpú szandált viseltek, néhányan gumicsizmát is a kánikulában. Látszott nyomuk a meglágyult aszfalton, eső után csillogott. Ezek az öregek alig néhány éve költöztek a szép, tágas házakba, sokgyerekes családok mellé, hajdani cselédszobák hencserére, vagy éppenséggel a sokgyerekes családokat költöztették rájuk: amióta demokrácia volt. Ketten-hárman is laktak egy lakásban, és az öregek a hallban vagy a folyosón rotyogtatták a lecsót, gyorsfűzön. A puliszka leve rásült a főzők állványára, kellemes illata mindannyiszor elnyomta az égett petróleum és a hagyma szagát.

Ezt is Jenő bácsi, a kicsi ember mondta; én nem járhattam be ezekbe a házakba, ő egyfolytában az emlékeit és a gondo-

latait mesélte nekem a trafikban, én adogattam el helyette a Maros és az Olt nevezetű cigarettákat. Szerinte mindannyiszor el kellett volna mondanom a vevőknek a viccet: – Hol találkozik az Olt és a Maros? A trafikban. – De akkor még nem tudtam annyira románul. A Plugar cigarettáról azért tudtam, hogy szántóvetőt jelent a neve.

Jenő bácsinak rengeteg emléke volt egy távoli vidékről, a szülőföldjéről. Azt mondta, anyámról is van két emléke: az egyik, hogy apámmal karonfogva sétál abban a faluban, és nagy kalapot visel. A kalap karimája – de lehet, hogy a napernyő széle – mindegyre beleakadt a virágos ágakba, de anya kócosan is szép volt. A másik emlékből viszont anya zokogott, amiért német neve van. Azért akarják elvinni. – Nagyon messze elvitték volna, ha én nem vagyok, Tibi – mondta a kicsi ember.

Az egyik emlék a háború előtt történt, a másik utána. Anya a háború előtt viselt kalapot és sétált apával, és nem sokkal a háború után zokogott, amiért nincs kivel sétálnia, meg egybekért is, biztosan. Először hosszú, sima haját viselt, másodszor elől magasra felrakta. Közben megöszült egy kicsit.

Az ilyen feltornyozott frizurákba szoktak vattát vagy szakadt selyemharisnyát tenni tömítésnek, de anyámnak nem tellett selyemharisnyára. Patentharisnyák száradtak a ler nyitott ajtóján, melyben fahasábok szikkadtak, és sístergő buborékokat vetettek a végükön, savanyú szagot árasztva.

Ez még az előtt volt, hogy ideköltöztünk abból a faluból, ahol régen anya kalapját sodorták le a fejről a virágos ágak. Itt központi fűtés volt meg angolvécé, és anyámnak a fürdőszobában kellett felaggatnia a harisnyáit, jó magasra, nehogy a sokat fürdő mőszjő Jules rózsaszín nyakába lőgjanak, vagy a macskái kárt tegyenek bennük. Jenő bácsi azt mondta, majd vesz neki selymet is, ha összeházasodnak. Most még csak háztűznézőben voltunk.

– Szeretem a mamádat – mondta Jenő bácsi a trafikban. – Ne pirulj, Tibi, több mint tíz éve szeretem. Megszoktam már, de azért fáj még egy kicsit.

Ilyeneket beszélt. A vevők mosolyogtak, mert nem értették. Néha vigasztalóan vállára vertek. Kicsi volt ahhoz, hogy megijedtek volna tőle, a motyogásától.

A barátom azonban itt Gogu volt, az uborkás, akivel alig tudtam beszélni. Jókat mutogattunk egymásnak. Gogu fekete klottgatyában járt, azt is letolta néha. A kerek padlásablakba is kimeresztette fehéren maradt fenekét, ha az utca túloldalán valamelyik udvarhölgy kinézett az ablakon.

Goguék is nemrég költöztek ide, mert az apjáról egy ideig azt hitték, hogy hősi halott. Most raktárnok volt, és emiatt sok margarint ettek. Néha annyi margarint hozott haza az apja, hogy még az ő udvarhölgyüket is megkínálták belőle, mert nekik is volt egy a hátsó szobában. Cserébe kaptak tőle egy-egy ezüst kiskanalat vagy valami majolikaholmit. Gogu néha francialeckét is kapott, de unta, ezért rakta ki a fenekét a padlásablakba, ha udvarhölgyet látott a környéken.

A furcsaságoknak legtöbbször igen egyszerű a magyarázata, akár a tébolynak. Még annak is, hogy egy nagy hasú nő egy kifeküdt férfi hasát csókolgatja, mint azokon a szürke fényképeken, amiket éppen Gogu mutatott nekem a padláson. A nők mind hasasok voltak, mint Róza néni, főleg amikor négykézláb álltak, a férfiak meg soványok és csupaszok, és felmeredt nagy micsodájuk.

A padlás ilyen titokzatos dolgok helye. Én a tábornokokról és államfőkről is azt hittem, hogy padláson laknak, politúros nagy íróasztal mögött ülnek, bicskával szalonnáznak, a fényes furnérra kenik a zsírt, kis galambszar van a vállukon, csillagos fehér pöttyök, és szabadidejükben apró zászlókat raknak ki a kisablakokba, ahogyan Gogu a fenekét. Nyáron bizonyosan

szörnyű melegük van az államfőknek, és lehet, hogy Gogu apjához hasonlóan ők is tornaingben, madzagra kötött hosszú alsóban intézik az alattvalók ügyeit, akikhez lejárnak a vécére, mert az odafent nincs nekik. Bár talán az amerikai elnöknek még angolvécéje is lehet, és onnan kiabálja ki nagy vízzubogás közepette, hogy mérgezett töltőtollakat, robbanó kaucsukbabákat kell leszórni kémrepülőgépekről, lehetőleg búzamezők szélére a demokratikus országokban, amilyenekről az iskolában tanultunk. Szaporodtak.

Az egészből egyedül a demokrácia szót értettem, elsőnek azt tanultam meg, merthogy már azelőtt is tudtam, csak itt ie-vel és nem a-val végződött. Lehet, hogy ez volt az első idegen szó, amit már a faluban hallottam, és ezért büszke voltam rá. Odafent a padláson is egyre ezt ismételték az államfők.

Hogyha mindennek oka van, akkor az én hiedelmeknek is volt, bár titokzatos, amilyenek az okok általában. Az okok a tényeket kényszerpályára terelő titkos fegyverek – mondta Jenő bácsi a trafikban; ő szeretett ilyeneket beszélni. Arról, hogy miről mi jut az ember eszébe. Egyszer például eszébe jut, hogy hétfőre virradóra elveszíti az eszét, s aztán valóban minden a helyére kerül ebben az új világban.

Tény, hogy örültünk is volt a környéken. Ezt abból tudtuk, hogy éjszaka valaki mindig üvöltött egy tűzfal mögött, amilyen elé a hős forradalmárokat állítják a filmekben. Tanulságos, sőt vigasztaló elmebeteg volt, az egyszerűbb szülők miatta nem gyötörték agyon gyermekeiket a tanulással, mert ez állítólag attól örült meg, pedig még diplomáciai pályára is mehetett volna, s akkor most ő is fent hajbókol valami forró padláson, talán Koreában. A hölgyek szerint – ahogyan Mária néni lefordította anyának és nekem – nagyon mutatós fiatalember volt. ez az örült, minden reggel frissen vasalt fehér inget adott rá a mamája, ő meg estére leszaggatta magáról. Reggelre min-

denképpen. A fél utca ilyen foldozott inget hordott vasárnap meg nemzeti ünnepeken, mert az örült anyja nagylelkű volt, hajdan ő maga is udvarhölgy talán. A többiek özvegyek vagy vénlányok voltak. A fehér ingeket, a nadrág fölé kieresztve, nemzetiszínű szalaggal köthették át, ha népviseletben kellett felvonulni.

Az is tény, és annak is titkos oka lehetett, hogy az örült üvöltését is megszoktuk végül, akár faluhelyen a kutyaugatást. Itt csak macskák voltak, de azok aztán valódiak, sőt sziámiak. Alig lehetett egy hangot kipréselni belőlük, pedig eleget szorongattuk őket Jenő bácsival, vasárnaponként, amikor Jules bácsi félig nyitott ablakán sorra beraktuk őket a szobába, hogy délutáni álmából felébresszük. Ezekből az erkélyen tett kúszómászó kiruccanásokból többet tanultam, mint Gogutól, akitől kellett volna, mert azért fizették.

Minden második délután Goguval kellett ülnöm a csipke-terítés ebédlőasztalnál. Róza néni kalácsot is süttött nekünk néha, a Gogu apjától vásárolt lisztből, margarinnal, sőt időnként kakaóport kevert belé. Máskor kanál sörbetet rakott pohár vízbe, azt szopogattuk, mint csütörtöki látogatásaikon az udvarhölgyek.

A tálca ezüst volt, a pohár metszett kristály, az ebédlő nagy és homályos. Jules bácsi ezüst evőeszközeiből még egyetlen darabot sem cseréltek margarinra. Ezt is mind megtanultam ott az ebédlőben, akárcsak a nemi szervek nevét.

Az asztal is nagy volt – ezt szintén meg kellett tanulni. A komód is nagy volt. A falióra nagyokat kongatott. Nagy volt ott minden, és barna. És Jules bácsié volt minden, aki egyszer hidat épített valahol, vasból, de most már alig járt ki a szobájából. Az ajtónyíláson át láttam, hogy perzsaszőnyegek borítják nála a falat. Mintha azon járkált volna öreges unalmában, amikor nem látjuk, és nem macskákat simogat éppen.

Az ajtórésen egyedül Mária néni fért be, akiről két hét késéssel mondta meg anyám, hogy a felesége Jules bácsinak. Jenő bácsi, amolyan aprókán, mégis felnőtten, a Mária néni fia volt, viszont nem a Jules bácsié is. Róza néni pedig nővére vagy húga Mária néninek. Mária néni meg félig-meddig láthatatlan. És így tovább. A mennyezet fönt van, a padló lent – ilyen egyszerű minden, ahogyan a nyelvleckeiken tanulja az ember, csak éppen az okok titokzatosak, és egyedül én fogtam fel nehezen. Például azt, hogy miért vannak itt ezek az emberek. Hiszen minden a Jules bácsié, aki még csak nem is a rokonuk. És mit keresünk itt mi anyával? Esténként ő azt mondta: bírd ki, Tibi. Pedig itt még csak nem is bántottak.

Mária néni nem jött be az ebédlőbe, amikor Goguval a demokráciát, az asztalt és a nemi szerveket tanultam, sörbetet szopogattunk kiskanálról, meztelen combunkra csepegett az édes lé, és sötét szegélyű nyomokat hagyott poros bőrünkön.

Róza néni állandóan ott volt, s olyan nagy volt, akkor is ott volt, hogyha nem. De azért inkább a konyhában tette a dolgát, ott lett olyan piros a melegtől meg a hajszálerein át felszívódott sok paprikától. Akkora volt, el sem bújhatott volna, pedig ez tényleg nagy konyha volt, és már több háború óta gyűltek benne a holmik, szagok. Jenő bácsi szerint a háborúkat is megszámozzák mostanában, mint a pápákat és a villamosokat.

Róza néni az első és a második háború között került ebbe a konyhába a Székelyföldről, ahonnan fiatalon el szoktak jönni a lányok cselédnek, de még nagyságának is, hogy aztán bitangot szüljenek, vagy más nyelvű törvényes gyereket. Félelmetes – nem? – , hogy az övé, mégis idegenül beszél. Mária néni csak egyet szült, de volt benne annyi becsület, hogy azt legalább otthon, a falujukban. Igaz, hogy aztán elfelejtette, ami ugyanaz, mintha Európában elkövetett bűnöket Ázsiában gyónna

meg az ember. Éppen ezért Mária néni katolikus templomba járt egy ortodox fővárosban, ahol mi focimeccset hallgattunk.

Jenő bácsi volt az a gyerek, a bitang, de ez nem látszott rajta. Talán mert túlságosan kicsi volt. A bitangok meg behemót nagyok, állandóan isznak és nem borotválkoznak.

Róza néni egyet sem szült, semmilyen gyereket. De ő ejtette ki az öléből Jenő bácsit, pólyástól, miközben cuppogva csókolgatta, s az talán attól maradt ilyen kicsi. Azért mégis jegyző lett belőle ezerkilencszáznegyven után, és öt évvel később megmentette az anyámat abban a faluban, amelyikre a trafikban szokott emlékezni. Így mennek a dolgok körben a földön, titkos okukkal, mint fegyveres őrangyallal a hátuk mögött.

Ebből az egészből, a pólyás gyerekből meg a háborúból és életmentésből és selyemkalapból egyedül az én anyám vált valóságossá, de ő is emlékként mesélte nekem az egészet, egyszer, amikor a háziak korábban elaludtak, s ő többet mert maradni mosófülkémbe.

Szörnyen recsegett az ágyrugókat, pedig csontra fogyott az emlékbeli falujában; ahogyan kiugrott kántortanítónők és özvegyasszonyok szoktak. Figyeltem esténként, mekkorát nyikkan alatta az ágy: mennyit sikerült visszahíznia ahhoz, hogy újra szép legyen. Azt is mondta, éhenhaltunk volna abban a faluban. Hogy ő úrilány, az apám meg nőcsábász volt, és túlságosan sokáig maradt hadifogságban, pedig megszökhetett volna. Olyan asszony várta, aki ezt megérdemelte. Tény: nem volt ott, amikor a mamát deportálni akarták, pusztán a német neve miatt, amelyik mégis magyar volt, csak éppen egy másik félreeső vidéken kapta, és itt nem értették.

Úgy nézett ki, ahogy mesélte, hogy létezett egyszer egy nagy ország, de annak mind csak vidéki részei voltak, és a családneveket találomra osztogatták. Vidéki ország volt, fővárosán mindenki átutazott csupán. Szóval deportáláskor apám egy

másik hideg tájon csak hevert az ágyban, bár el kell ismerni, hogy skorbutosan, és nem volt alatta matrac a fenyődeszkán. Jenő meg itt volt, jegyző volt itt egy darabig, aztán ahogy felszabadultunk, annyira megbocsátottak neki, hogy még a mamát is meg tudta menteni. A ribanc anyja meg ezzel a Jules bácsival élt, messze, egy igazi fővárosban, amit kis Párizsnak hívtak valaha... Előbb nerckepet viselt követségi fogadásokon, aztán kapott egy trafikot.

Nem tudtam, hogy most én is éppen ilyen helyen élek, és nem állt össze ez a mese semmivé. Érdes darabkái égve, fröcskölve úsztak sötét vizeken, akár a nátrium – ennyit, ilyesmit szavak nélkül is tudtam, mert láttam kémiaórán. A látványokat ismertem csupán, és mindenkit csak látásból. Meg a matematikát egy kicsit. Esténként látni bírtam a számtani műveleteket: bársonyos kék háttérben csillogó pontok mozogtak összeadáskor. Tudtam, hogy két körte meg három alma nem egyenlő öttel, mert nem egynemű mennyiségek. Talán ez volt a baj. De ezt ki lehetett fejezni szavak nélkül is. Egy vonalat rajzol az ember a levegőbe a nyaka alá, vagy egy keresztet.

Gogu vihogott az ebédlőasztalnál. Bal keze hüvelyk- és mutatóujjából ráncos szélű, ovális rést formált, és abba sebesen dugta be, húzta ki a jobb mutatóujját. Ez sem jött össze nekem, nem, itt semmi sem. Külön-külön tengtek-lengtek a dolgok, és ennél már csak az volt rosszabb, ha mozogtak. Mint mikor a padláson tipegő, sündörgő árnyakról nem tudja az ember, tényleg galambok-e. Lehetnek bukott diktátorok, gatyában, rozsdás pisztollyal sebtében felkapott, izzadt zubbonyuk zsebében. Valami osztályellenségek mindenképpen. Akár maga Tito, véres bárddal, Hitler-sapkában, mint a plakátokon.

Nálunk Gogu persze nyakig gombolt fehér ingben kacagott csak. Ezt is általában az édesség után, mert mielőtt azt megkapta, illedelmes volt, igazi jó tanuló. Jenő bácsi azt mondta rá:

egy tisztességes proletárfiú, és végül is, egyszer nekik lesz igazuk. Sajnálja, hogy ő nem munkásnak született. Komolyan.

Csodáltam Gogut meg a fenekét. Én nem mertem volna ki-dugni az enyémet a padlásablakon, nehogy leharapja a kétféjű sas vagy a rézfaszú bagoly. Bár az udvarhölgyek nem ismerték volna fel, kié. Én fürdéshez is csak félig mertem levetkőzni. Az ebédlőben sötétben ragyogtak a nagy bútorok, olyanok, akkorák voltak, felöltözve is meztelennek éreztem magamat közöttük. Egy méter huszonkét centis gyerek, szinte térdig a perzsaszőnyeg bolyhaiban, szögletes, fehér lapockacsontokkal a fürdőszobában. Nem. is nagyon csodálkoztam, ha belegondolni kényszerültem, hogy Jenő bácsi ekkoraka maradt itt, és úgy kifeszíti a hátát, nem lehet megsimogatni. Levegőt tapintott az ember az inge alatt, a hátán, csak azután őt magát.

Jenő bácsi meleg volt és síkos. Egyszer próbáltam megsimogatni, csitítani, mert üvöltött az anyjára, amiért magára hagyta. Az anyja azt válaszolta: – Örvendj, hogy megszületél. Van Istened, arra gondoldj. – Az isten az atyám – kiáltotta Jenő bácsi. - Meg vagyok csinálva! – Románul ez úgy hangzott volna: elátkoztak, vagy átkozott vagyok – de senki nem fordította le, később tanultam meg.

Talán nem arról volt szó, hogy mekkorák vagyunk, nem volt ott szó semmiről. Jelenlétemben még az udvarhölgyekkel is fél-szájjal beszéltek, mintha megérthetném és soromat kívárva fel-jelenteném őket a rendőrségen; Goguval meg velem sehogyan sem. Mi ketten is inkább csak mutogattunk egymásnak. Aztán tanuljon így az ember nyelvet vagy történelmet! Még az elvont tárgyakat is könnyebb. Ha valaki felemeli őt ujját, az nem szalutálás, hanem matematikai fogalom. Ennél még a nemiséget is egyszerűbb megtanulni. Akárcsak a borivást, egy ismeretlen társaságban. Mindegy, kicsodák azok, főként ha valamilyen harctéren részegedtek le először.

Valóban csak anyanyelvem volt: egyedül anyám beszélt hozzám, ha mert és volt rá ideje. Abban a régi faluban csak könyvekben olvastam idegen emberekről, azok is franciák, inkább pápuák voltak, és mindig harcoltak egymással. Azt hittem, Magyarországon élek, és Mátyásnak hívják az óvoda falára kiakasztott királyunkat. Miközben Mihai volt az. Sőt már ő is hiányzott a történelmünkből, akár az isten a himnuszából.

Anyámat még értettem is, pedig ő éppenséggel zavaróan sokat beszélt akkor ott a faluban, nem úgy, mint itt, ahol egyre feszebbre húzta a száját. Értettem mindent, amíg azt nem mondta egy este: vigyázz a vánkosodra! Akkor aztán kiderült, hogy ő másutt, egy nagyobb ország túlsó végében tanulta a maga anyanyelvét. Annyifelé elvetődünk, szavaink értelmét is elveszítjük közben. Anya a végén kiabált, ott, abban az én falumban, hogy vegyem el az almacsutkát a párnámról, mert ha nem, nyomot hagy a huzaton. Aztán elvettem, befaltam és lenyeltem a megbarnult almacsutkát, ő meg a nyakamba borult, lassan megtelt könnyeivel vállamon a sótartónak nevezett kis gödör. – Bocsáss meg, pici – szipogta. – A vánkos párna.

Ez is este történt, természetesen. Napközben semmi sem történt velünk, csak ebédet, aztán vacsorát főztünk. Nem mertünk egyebet is tenni. Csak a titokzatos okok készülődtek, hogy eltérítsék újjukról a dolgokat.

Napközben itt Róza néni főzött, csak olyankor hagyta abba, ha temetést nézni ment. Mária néni fényes tárgyakat sikált, és talán ő is sírt néha. Olyanforma nyomok maradtak utána az ezüstedényeken.

Jenő bácsi reggelenként bevágta az ajtót, és kintről kiáltotta, szinte ébresztőként: – Elmentem. Megjövök – és elment a Mária néni trafikjába. Délután aztán valóban megérkezett, és bekiáltotta: – Megjöttem. – Tényleg ott volt. A konyhában ebédeltünk, hárman: ő, Róza néni meg én. A többiek pontosan

déli tizenkettőkor ettek, illetve étkeztek, pedig a harang se hallatszott idáig, ha volt is valahol.

Jules bácsi ült az asztalfőn az ebédlőben. Végül álláról egy damasztkendővel Mária néni letörölte a zsírt, és bekísérte a szobájába, ahol a falon is járhatott volna, a perzsaszőnyegein. Anyám összeszedte a drága porcelánokat, és elmosogatta. Félték, Róza néni eltörné. Anyának ebéd után Jules bácsit is meg kellett csókolnia, csokrosan csücsörítve. Aztán a konyhai csapnál nemcsak a tányérokat, a száját is megmosta, ha túl sok zsíros púder ragadt az ajkaira. Este ilyeneket mesélt nekem, mindig csak emlékeket, és sohasem a jókat, amelyekben dereng az ég és harmatosak a bokrok, a gombák pedig észrevétlenül nőnek nagyra.

A konyhából evés közben a tűzfalra láttam, de nem arra, amelyik mögött az örült üvöltözött éjjel: egy másik ugyanolyanra. Nekem a fehérre mázolt cipős polcot húzták asztalhoz a zöld olajfestésű faltól, azon meg piros volt a vászon, akár egy gyűlésre készített tribünön. Talán csak azért rendezték át a konyhát, hogy anyám mögém állhasson, mint őrangyal az olajnyomaton. Némán állt, csak lélegzete borzolta a hajamat. Amint végeztünk, bevitt Jules bácsinak egy porcelánlavórt, félig töltve langyos vízzel. Jules bácsi ugyanis macskákat simogatott napközben, egyet-egyet még selyem házikabátja zsebébe is berakott, étkezés előtt viszont mindig kizavarta őket, és a sütemény előtt kezet is mosott. A macskák meg mindent meglegyintettek a farkukkal, szórták a szőrüket.

Soha nem tudtam meg, hol van anyám délután, talán egy dívány sarkában ült az egyik szobában a négy közül, és nem evett süteményt. Talán éjjel, mégis, titokban. Aztán lehúzta a vizet a vécében, mintha ott járt volna, nem a kamrában. Úgy látszik, szégyelltük magunkat, eltérítettek pályánkról holmi rejtélyes okok. Gogu egy ilyen délutánon éppen az uborkát engedte le a

padlásablakból, cukorspárgán, a forró aszfalton szinte megsült a népeledel.

Azon az egyik fontos napon a sok közül Ducu bácsi rátaposott a spárgára. Okos ember volt, pedig hektikás, olyan, aki előbb megnézi, hova lép, s ha már spárgára, azt is szemügyre veszi, mi van a végén, ehető-e az uborka, ha éppen azt talál, csak aztán hajol le érte. Ott maradt Gogu a padlásablakban egy megfeketedett szeggel szélfúttá madzagja végén, verhette dühében fenekét a gerendákhoz, verte is, hogy szállt a por, üvöltött, hogy ellopták az ebédjét. De mire hozzánk is átszaladt panaszkodni, Ducu bácsi már a mi konyhaasztalunkon szeletelte az uborkát és alatta a viaszkosvásznak, Róza néni meg ölbe ejtett kézzel ült, és nézte nagyon. Gogu üvöltve hazaszaladt, és bosszúból bekente margarinnal az udvarhölgyük gyorsfőzőjét az előszobában, meg a tükröt, hogy semmi se lássék.

Ducu bácsinak papírja volt arról, hogy nálunk lakhat. Nem éppen nálunk, hanem odafent a manzárdszobában, amelyiknek egyik ablakát beverte a vihar. Az a vihar, amelyik a sportpálya kerítését is hanyatt vetette, s én attól kezdve ablakból láthattam Radu II-t edzeni. Néztem, és nem értettem, miért öklözi néha a kapufákat. Valami olyan rejtélyes okból tehette, ami miatt Róza néni is rácsúsztatta a forró lábast Ducu bácsi hivatalos papírjára. A forró lábas fenekére kívül is kiült a zsír. Róza néni még mindig megalázónak tartotta, hogy olajjal főzzön egy rendes úri házban.

Ducu bácsi pedig hámozta csak némán az uborkát. Ebből az ünnepélyes csöndből is látszott, hogy ez fontos nap mindenkinek, legalább annyira, mint mikor a király kincstárostól kivonatozott az országból, itthagya nekünk a köztársaságot, a demokráciát meg az udvarhölgyeit.

Jules bácsi szagot foghatott, kiüzent, hogy aznap nem kér süteményt, beteg kedvenc macskája, a Bonaparte. Mária néni egy másik szobából szólta ki, hogy Jules bácsi nélkül ő sem mondhat véleményt, főként egy kommunista rekvirálásról, egyébként is már félig államosítva vannak, az a sok hülye a földszinten már megkapta a részét. Anyám meg újra nem volt sehol. Talán a Cișmigiu parkban mesélte valakinek az életrajzát, miközben hattyúknak szórta a tízórajját. Azt mindig pakolt magának. Ő élvezte, hogy egy fővárosban lakik. Ha nem a sajátjában, egy kicsi emberében legalább.

Haza kellett várni tehát Jenő bácsit a trafikból, hogy legyen valaki családfő. Ducu bácsi eközben megette az uborkát a viaszkosvászonról, csupa só maradt utána az asztal.

Jenő bácsinak Jules tata elmondhatta volna a véleményét, ő meg nekünk és az idegennek. Ducu bácsin viszont látszott, hogy az is hiába lenne. Először is: hiányoztak a fogai. Ezért aztán úgy összecuska a száját, makacsul, hogy álla is eltűnt a lebe nyei közt, egyetlen foga rekedt az ajkain kívül ilyenkor. Degeszre is fújhatta volna az arcát. Nem volt annyira vidám, sem dühös, hogy ezt tegye. Boldogabb napjaiban, amikor még nem köhögött épp ennyit, és bírta feszesen tartani az arcizmait, egész jóképű férfi lehetett. Ezt Róza néni mondta, és éppen nekem, aki utáltam. Szerencséjére csak jóval később mondta. Most azt suttogta a folyosón, hogy ez a Ducu bá olyan képet csináltathatna a személyi igazolványába a parki bódében, amilyent akar. Van neki egy csomó arca, kalapból húzhatná elő őket, akár bűvész a nyulat vagy a rózsacsokrot.

Ilyen emberrel meg nehéz vitatkozni, főként ha papírja van. Azzal sem egy nyugdíjas francia mérnök nem bír, sem egy kis trafikos, még ha jegyző volt is az ántivilágban. Sőt annál kevésbé. Merthogy Ducu bácsinak a sziguranca verte ki a fogait, nem a skorbut, mint az én apámnak, és tiszta csuda, hogy a de-

mokráciában nem nőttek vissza neki, vagy nem tetetett neki újakat a kormány. Igaz, az ő képeit nem hordták rúdon, amikor kieresztett ingben felvonultak a dolgozók meg egyebek. Pedig jó arcot is vághatott volna, ha akar – volt neki miből. Olyant, mint amikor Róza néni nézett. Meg lehetett volna tapsolni olyankor.

Mégsem akarta rendbe szedni a képét. Később az is kiderült: nem akar ő semmit, csak hogy hagyják békében köhögni magának. Nézte vérét a zsebkendőben, s azt mondta rá: a régi cserié az – mert azelőtt vagy azután, vagyis valamikor a háború környékén olyan helyen dolgozott, ahol a munkások ilyent köptek. Neki is minden „azelőtt” vagy „azután” történt, mint anyámnak, mégse állhatták egymást. Anya túl szép volt ahhoz.

– Hívd át a Gogu apját, segítsen – súgta Róza néni a folyosón –, elvégre őrnagy volt, vagy mi a franc.

Ducu bácsiról ekkor derült ki, hogy nemcsak ért, tud is magyarul valamit, mert az összes illegalitásba szorult párttitkára magyar volt, vagy csak temesvári. Az a város meg, a síkság közepén, olyan, mint egy kikötő: sok nyelven beszélnek a népek, katonák. Róza néni meg düledten nézte Ducu bácsit, mert ő még Temesváron is cselédeskedett az előző békeidőben.

Ott állt Róza néni mozdulatlanul, a forró kályhának dőlve, mint a hideg falnak, és csak nézte, ahogy Ducu bácsi felszeleteli Gogu uborkáját meg a viaszkosvásznunkat. És hogy ennek milyen finomra edzett füle van, hogy megértette: őrnagy a Gogu apja.

Délután Ducu bácsi már fent a padlásszobában szájharmonikázott, az én tábornokaim, államelnökeim között, és én meleg vizet vittem neki, hogy öblögesse a száját. Kicsire kuporodva ült egy szőrmatracon, mint egy angyal vagy összeesküvő. Akkor fedeztem fel az oszlopos teret a padláson, ahova később lefeküdtem.

Azon a délutánon semmit nem tanultam Goguval a beborult ebédlőben, az ezüstök között, de az udvarhölgyek sem jöttek, pedig csütörtök volt már, és olyankor szoktak. Persze péntek is lehetett. Ezen a két napon szoktak történni a dolgok. Azután már késő.

Egy csütörtök, amikor történnek a dolgok, sokféle lehet, csakhogy nem mindenhol eszegetnek ezüst kiskanállal dulcsászát vagy sörbetet udvarhölgyek, kávé is kevesen kapnak átlátzó, márkás porceláncsészékben, melyek falán a tűzfal is átdereng. Miközben odaát, a tulsó szobában csöndesen zúg a rádióban, ami Budapestből idáig hallható. Bécs éjjel következik csupán, amikor továbbfordul a föld, és egyik fele elcsendesedik.

Az is tény, mert tények és titkos okok mindig vannak, hogy az udvarhölgyek csütörtök délután érkeztek mostanig, zszor-zsettruhában. Kicsik voltak, púderosak: selyemből varrott babák, melyekből kilátszik a rózsaszínű férc. Púderuk valóban rizspor lehetett, talán rézmozsárban törték a szemeket éjszaka, s az örült üvöltése elnyomta a döngetést. Lehet, ezért fogyott ki a rizs az üzletekből, s talán az összes lisztet ők kenték a két királyt látott arcukra. Ruhájuk olyan, mintha éléskamra függönyéből varrták volna a kávéparti előtti keddeken, szerdákon, vagy amilyent a takarítónőjüktől kérnek vissza, akinek még az óvóhelyen ajándékozták, egy zacskó aszalt szilváért cserébe, és aki ünnepek előtt még mindig meglátogatja őket fél kiló telemea-túróval, kezét csókol, pedig már villamoskalauz lett.

Az udvarhölgyek tiszták, vízillatúak és aprók voltak, akárha külföldi karácsonyi csomagból jöttek volna elő, a masnit is magukkal sodorva. Kissé összegyűrődtek a fejedelmi ajándékdobozban, és egy kicsit elfelejtettek már németül, Hohenzollernül. Franciatudásukat, akár az álkulcsot, szeppenten és borzongva próbálták ki Jules bácsin, aki jórészt elfelejtette már az anyanyelvét, amit ők meg sem tanultak. Jules mőszejő ilyenkor

mégiscsak megjelent, lyoni nyakkendőnek nevezett selyemcsokorral, amit Róza néni délelőtt kéretlenül is kivasalt neki. Fiókban sárgásra színeződött női sál volt az valójában, visszafénye elkente Jules bácsi finomka ráncait az úriasan apró tokáján, ami a sok makarónitól nőtt neki. Ő maga is selyemből és porcelánból készült szinte. Jenő bácsi szerint selyemfiú volt egyenest. Egy kicsit festve, egy kicsit „rüssölve” imitt-amott. Ráillett egy cukortartóra, kibírta volna ott mozdulatlanul, hogy akár fejénél fogva felemeljék és kikanalazzák alóla az édességet. Képzetelemben azt képzelte mindig, hogy egy cukordombon ül, és az nem omlik szét ápolta teste súlya alatt.

Jules bácsi roppant rendszerető lény volt, macskáit is kirakta a szobából, mielőtt délutáni álmába merült, mint langyos fürdővízbe. Hasuknál fogva tette ki őket a Mária néni vékonyságára méretezett ajtónyíláson, s a macskákból olyan hang jött ki ilyenkor, mint a kettévágott forró véres hurkából, egyéb semmi.

Jules bácsi előkelő is volt, és feledékeny. A kettő összefügg. A trafikban beszélő Jenő bácsi szerint, akinek ősei lófők voltak, és medvezsírral kenték a sebeiket, Jules úrnak sikerült már át-passzírozni az acélorostélyú történelmeken a fekete körmű bortermelő elődeit, ettől olyan aszús arisztokrata. És én az apámat is alig láttam eddig! Jenő meg az apám akart lenni. A felejtésben van némi hiba.

A macskák szagát még uruk sem tudta feledni. Én is éreztem a szőrös sündörgőket magamon és a csütörtöki fürdővízen. Csütörtök délben Jules úr édes kölnit öntött a kádba, hogy illendő illattal fogadhassa az udvarhölgyeket. Nekem utána kellett bemásznom a langy síkosságba, mert spóroltunk a vízzel.

– Egy gyerek még nem éppen olyan bűdös, ártatlan is, és nem keni össze a vizet. Ne urizálj, Tibi – mondta Róza néni.

Ő utánam fürdött, én lúgoztam ki neki a francia mérnök nyomát a kádból, ezért kellett dicsérnie engem meg a vizet.

A kád mellett álltam, paskoltam a csúszós levet, mintha lubickolnék, mert itt mindenki hallgatózott, vagy csak hallgattott. Üveges ajtója volt még a vécének is. Aztán megmostam a kezemet. A kezem egyre tisztább lett, mint Poncius Pilátusé, én magam azonban nehezebb szagburkot hordtam annál, mint mikor még lavórban mosdottam a falusi konyhában. Mikor aztán lábszagomat is megéreztem a paplan alatt, megtudtam: felnőttem. Azoknak van lábszaguk, ha például sokat járnak a hegyen, csizmában, ahogyan én szerettem volna. Apám ott menetelt, szerintem.

Mindennek van tehát oka, és mindig egyszerű, csak a következmények bonyolultak. Ez az egész izé. Amire Róza néni ritka búsan mondta néha: „ilyen az élet”, anyám meg: „rossz a világ, kicsim, de ki kell bírnod egy ideig”. Szerintük is az Isten kezdte az egészet, de aztán nem vállalta. Alig hat napon át működött, a hetediken már megpihent, s akkor az emberek összekutyulták a dolgokat. Ez Mária néni egyik véleménye lehetett volna, de ő soha nem mondta ki egyiket sem. Ő csak érzett ezt-azt.

Az Isten bizonyára fürdött a hetedik napon, azért is teremtetette az elején a vizeket, hogy legyen aztán ideje levetközni rengeteg sárruháját. Ilyen, Úrtól levetett holmi a világ, mondhatta volna Jenő bácsi a trafikban, de éppen ezt nem mondta, bár állandóan beszélt.

Az udvarhölgyek azonban egyszerűnek látszottak, mint egy katasztrófa következményei. Talán azért, mert ők valóban sokat mosdottak. Egyikük, akit Elzász-Lotaringiának becéztek, pedig egyszerű Elza volt csupán, és úgy tűrte fel márványos feje körül a haját, akár egy gyászkoszorút, éppenséggel hozzánk járt át mosdolódní, mert otthon nem hagyta a lakója,

illetve házigazdája, valami gyorstalpaló ügynök, aki nyulakat tartott a fürdőszobában. A kádunkból frissen távozott Elzász-Lotaringia asszony csütörtökönként, másfél óra múlva mégis úgy kopogott be hozzánk újra, mint ki előkelően csak újévkor látogatja meg a szegényebb családokat egy doboz marcipánnal, kezet is kellett csókolnom neki. Üres kézzel jött, akárcsak a többiek, és nekik is megcsókoltam. Egyszer egyiknek még a ravatalon is, mert itt az volt a szokás.

Kicsi kezük volt, és sok nagy kék ér mindeniken, meg néhány kis vörös, vagy inkább lila, és hegyes körmök; pedig már közel tíz-éve ők mosogattak maguk után. Jenő bácsi, ha éppen otthon heverte ki a trafikot és nem egy kiállítóteremben, úgy meg tudta szorítani ezeket a kezeket csütörtökön, hogy csupa lilára váltak.

Aprókat mozdultak a kis hölgyek, de pontosan. Mindig megtalálták a sörbetes kiskanalat vagy a csésze fülét. Szemüveg nélkül ez nem is volt könnyű, mert nem gyújtottak villanyt, és kint a hársfák elfogták a fényt s a szomszédok tekintetét. Volt Jules bácsinak egy lornyonja, azt adogatták, körbe, ha újság-cikket olvastak.

Közös a műfogsoruk is, azért eszik sorra a stanglit – sutogta Jenő bácsi. De ez nem volt egészen igaz.

Törökös kávét ittak a hölgyek. Az jó volt, még szép is. Homályosan; derengett körülöttük a bútorok barna fénye. Mária néni is elővonult lassan, mintha egy nem létező szobából jönne. Pongyoláson érkezett, ő abban volt előkelő. Félig sem kellett kinyitnia a lefüggönyözött üveges ajtót, máris befért. Csütörtökönként ő hozta be a kávét, törökösen, habbal; ilyenkor Róza néni nem léphetett az ebédlőbe, és emiatt annyira utálta, hogy még pénteken is csak undorodva jött be, leszedni az asztalt. Rajtam térdig érő rövidnadrág volt, tiroli.

Róza és Mária! A nénik. Jenő bácsi Szűzmáriáknak hívta

őket, egyszerre mindkettőjüket, pedig egyikük éppen az anyja volt. Ő mintha egyfolytában azt a régi bűnt vezekelte volna le, hogy világra hozta a fiát, bár soha nem láttam imádkozni. Attól még megtehetette, úgy is nézett ki, mint ki a kamra hideg cementjén térdepelve ájtatoskodik éjszaka, ha anyám abba-hagyta már az evést, és helyet engedett neki. Az ilyen rejtett osonásokból is tudtam, hogy az igazán vallásos emberek, akiknek mindegy, hol az Isten, nem szoktak nyilvánosan elalélni, van bennük annyi önzés vagy szemérem. A kamra és a fürdőszoba azért sok mindenre jó.

Anyám, Istene felé haladtában, néha mellém bújt az ágyba, fektében ölbe vett, éreztem nedvesen mozgó ajkait a vállamon. Így beszélgetett valakivel. Aztán visszament Jenő bácsihoz, és azt mondta neki, a fürdőszobában mosta le magáról a macskabűzt. Kihűl a víz, és meghűlsz – gondolom, ezt mondta neki Jenő bácsi. De hát én annyi mindent összegondoltam ott egyedül, házat lehetett volna építeni belőle egy faluban.

Mária néni, aki nászszobájuk ajtója előtt térdepelve hallgatta a suttogásukat, éppen úgy nézett ki csütörtökön, mint kire egy ehhez hasonló szerelmes éjszakán ráfagyott a vizes lepedő. Nehéz, fehér ráncokat viselt az arcán, és teste láthatatlan részein is biztosan; szinte lógtak rajta, mereven. Eltörik talán, ha nagyot vagy rosszat mozdul, egysíkú szentkép marad a helyén az ajtókeretben, festett vérrel a kirajzolt szíve körül, akár egy női Jézusnak. Felcsavart őszes haja lenne a glória. Az biztos, hogy a csütörtöki kávéval kívül aligha volt benne valami nedv, az is csörgött csak sötét üregeiben, mint az üvegcserepek. Volt benne ehelyett némi aszú kétségbeesés, ami elmerevíti az ereket, akár a méz.

Valóban, mintha mérget itattak volna vele, évekkal ezelőtt, és azóta várná a hatását. Közben állandóan a szeretője után sóvárog, aki megétette. A nők ijesztő furcsasága akkor derül

ki igazán, amikor kiszáradt már a zamatuk. Akkor már tudnak és mernek igazán szenvedni, nincs férfi, akit ezzel elriasztanak.

Mária néni is felrajzolt magának belülről egy kis lemondó mosolyt, de tényleg csak a szája körül. Az ajkai egyébként mereven kifeszültek, ő maga széltében nem is mutatott többet ennél, függőlegesen létezett. Én meg már sokat tudtam a vonalakról, legalább annyit, mint Gogu gömbfenekéről a padlásablak kerek nyílásában. Ki szögletes, ki kerek – muszáj szabályosnak lennünk.

A csütörtöki félhomályban úgy látszott, a kávé tálca kettőbe vágja Mária nénit: mintha saját felsőtestét hozná be az ebédlőbe, a Megejtett Búbanat, avagy az Ismeretlen Anya mellszobrát. Ijesztően nemesnek hatott, úgy világított az arca, mint szanaszét az ezüstedények. A kis udvarhölgyek illó módon tisztelték ismeretlen bánatát, lágyan kezére paskoltak, és elvették tőle a kannát, a cukortartót, amelyikre Jules bácsi illett volna leginkább; hagyták szabadon szenvedni. De ő a kezét sem emelte fel.

Aztán halkán beszélgettek valamiről, egyedül anya hallgott, és én nem érttem. Negyedórát illett és kellett ülnöm velük az ebédlőben, lehetőleg az asztalra tett kézzel, és éppen annyit maradtam mindannyiszor, amíg aztán egyszer, egy esős délutánon mégis felgyújtották a villanyt, s a csillár kristályfüggőin átszűrte mértani fényben megláttak engem igazán az udvarhölgyek. Akkor összecsapták vagy enyhén rúzsozott szájuk elé kapták apró kezüket, a kék és vörös erekkel együtt, s azt mondták: – Ó!– Később, hogy: – Jelejtkámiháj! – Annyiszor ismételték ezt, hogy megtanultam, pedig semmi értelmét nem értettem: – Jelejtkámiháj! Jelejtkámiháj!

A legtörekenyebb udvarhölgy, éppenséggel Elzász-Lotaringia madám, nagyon mély hangra váltva mondogatta, Jelejtkámiháj, a többiek inkább csak körbecsicseregtek; ahogy egy fekete márvány síremléket raknak körül pici virágokkal.

Valaki megmozdult a szobában, és ekkor kiderült, az emlékmű én vagyok, nem Elzász-Lotaringia madám. Engem meg is tapogattak, míg a sírszobrok előtt csak magukra vetettek három keresztet, és halkán olvasták, sorolták a neveket, évszámokat. Arany betűkkel ragyogott előttük az öröklét telefonkönyve.

Fogdostak az udvarhölgyek, és a mama csak annyit mondott, ő is halkán: – Máskor fürödj meg rendesen! – Tehát ő tudta, talán leskelődött, hogy nem mászom be Jules bácsi vizébe. Mindent tudott talán rólam, de eddig ő is hallgatott. Jenő bácsi, ha itt van véletlenül, biztosan odasúgja: – Most aztán megérik rajtad a magyarszágot. Medveszágod van, picinyem. Éppen ezt képzelték rólad. Mosolyogj!

Én csak a kezemet mutattam az udvarhölgyeknek, mert az valóban, sokszorosán tiszta volt. Ők sorra megfogták, Elzász-Lotaringia madám meg is csókolta, és ettől úgy megijedtem, lefutott hátamon a veríték, kaparta a koszt. Olyan puha szája volt, nem is éreztem bőrömön a mély, kemény ráncokat, amiket láttam rajta. – Jelejtkámiháj. – Talán ezt mondta a kezemen mozgó hideg ajkaival, századszorra.

Értem nyúltak, puffos székre állítottak, valamelyikük combhoz dörzsölte az arcát, sörbetfoltom lekopott. Megbillentem a párnázott széken, és ez jó volt nekik: ismét megfoghattak, nehogy leessem. Tizenkét kézzel tartottak egyszerre.

Verejtékeztek volna legalább, a számomra érthetetlen lelkesedéstől. De szárazak voltak, simák, síkosak, melegek. Olyan nagyon sokan voltak, hatan, és olyan közel hozzám, olyan csontosak, és olyan puhák! Kicsik voltak, látszott a fejük teteje, mert én nagyon magasan álltam. Fényesre kefélt, bütýkeiken repedezett bőrű cipőjük is látszott, valahol messze lent, szédítő mélységben, a perzsaszőnyegbe túrva.

A mama csak annyit mondott: – Ne tojj be, Tibi, szeretnek –, de azért a mama sem tudta egészen pontosan, hogy mi történik éppen, minek nézek ki.

Hirtelen előkerültek a fényképek is. Lakkbőr retikulókból vagy talán a vattázott melltartókból kerültek elő, nem láttam, miből; egész látómezőm remegett, mint forró nyáron a temető, amelyikben sírt hantolnak ki, hogy ecettel lemossák a csontokat és imádkozzanak felettük. Ilyen szép és rettenetes szertartásokra jártak a hölgyek, de csak szombaton. Most csütörtök volt.

A fényképek széle elrongyolódott, sarkuk lekerekedett a táskákban, amikbe a zöltséget szedték össze az aszfaltról, vagy a melltartókban, ahol túl sok helyük maradt, és minden mozdulat megártott nekik. Elkoszlottak; tízéves sorban állás veritéke lágyította el az egész velem egyidős látványt.

Szőke fiú mosolygott a képeken, és nekem is azt kellett volna tennem. A borjúnyalás abban a hullámos frizurában hasonlított volna az enyémmhez, ha engem nem nyíratnak nullásra minden hónapban, fizetésnap után. Ő nem széken állt, egy szoba legközepében, ahogyan én, hanem parkban, bukszusok között. Egyenes orrára sütött a nap. Sötét kabátja váll-lapján csillogó csikok látszottak.

Láttam az ablakon át: Gogu összeszerelte villamos uborkáját a padláson, talán az államfők íróasztala alá bújva, és halkán nyüszített, azt hiszem. Aztán mégis leengedte az aszfaltra az uborkát, cukorspárgán. Bátor fiú volt, szinte félttem tőle.

Az udvarhölgyek, idebenn, körbejárták a széket, lány szájukkal csettintettek és mosolyogtak. Egyre lassabban keringtek, végül alig-alig léptek, csoszantak és egymásnak botoltak, mint kik elértek zarándokútjuk végállomásához, de nem tudják, valójában hol van az. Egyikük rám szólt, kérlelőn, mintha azt akarná, kinyissam a számat, és sörbetes kanalárol lenyaljam az olcsó édességet, aztán egyre komolyabban beszélt hozzám vagy mögöttem másvalakihez. Mindegyre ősz hajához emelte a kezét, s ez integetésnek hatott, megnyugodott tőle,

mint kinek hátam mögül végre válaszol egy szőke királyfi, és görögdinnye fényével feldereng a kastélykert. A kettévágott nagy gyümölcs ragyogásában álltam én a plüss-széken, és semmit nem tudtam mondani nekik. Ekkor már mindannyian egy helyben álltak a hölgyek is, és szomjas madarak kifakult szemével néztek engem alulról.

– Szalutálj! szólalt meg Mária néni.– Azt akarják, hogy szalutálj nekik.

Azt kérdeztem talán, miért, talán valami mást, nem hallottam a hangomat.

– Azt mondják, olyan vagy, mint a kis Mihály király volt – mondta Mária néni. Soha nem beszélt hozzám ennyit, most sem akart. – Kiköpött olyan vagy. Jelejtkámiháj.

– Szalutálj már nekik, Tibi – mondta a mama is.

Végül mégiscsak tisztelegtem a mélyben kerengő udvarhölgyeknek, és halántékomon éreztem, milyen nagyon hidegek az ujjaim. Akkor derül ki aztán, hogy balkezes vagyok. Mária néni fordította le, dühösen suttogva, hogy ez így nem jó nekik. Valami régi, áporodott hideg dőlt a szájából, valóban; ahogyan elképzeltem. Le is emelt a székről, és letörölte a plüssről a nyomomat. Akkor mondtak még valamit. Hogy nem kék a szemem. Ezt anya is megértette, közel hajolt az arcomhoz, meg-nézett végre, és azt mondta:

– Tényleg, ez zöld.

Ekkor kezdtem el sírni. Ideje volt. Sörbetet kellett etetni velem, hogy megnyugodjam, és szörpöt is adtak. Ültek az asztal körül, szomorúan vagy dühösen valami miatt, halkán beszélgettek, de nem figyeltek egymásra, szájuk sarkába száradt a sörbet.

A fürdőszobában néztem meg a szememet, a kölnis, párálló víz fölött: kék volt, mint minden este, sőt még reggel is, amikor megálltam a tükör előtt, és azt figyeltem, kellően ovális-e az

arcom, előkelően hosszúak-e a végtagjaim. Szapolyai János utódja lehettem volna, ha eléggé kék a szemem.

És anya, újra! Ő tudta. Ismerte a színeket: szőke haján kék kalappal járt fekete apámmal Jenő bácsi jegyzői birtokán, egy országhatár mentén, melynek mindkét felén sárga volt a búza. Kék szemmel odaillettem volna én. S ő hallgatott tíz éven át. De én bosszúból, ahogyan Gogu a margarint kente a tükörrre, talán elmondom egyszer Jenő bácsinak, hogy anya nem a fürdőszobában mosdott éjszaka, hanem mellettem imádkozott az ágyban, hogy segítsen meg bennünket az Isten, és vegye magához Jules bácsit, a főcégérest. Mert a mama Istenhez sokat beszélt ám. Kék lehetett az Isten szeme, mielőtt a világba kifolyt. Messze lehetett volna menni rajta, mint egy tengeren.

Imádkozott anyám vagy csak rágott valamit hátamhoz tapadva az ágyban, mindenképpen én éreztem az ajkait. Talán nem fohászzkodott már semmi fennvalóhoz, akinek szolgálatából úgysis kirúgták, és más okból mozgott a szája. Szalámit is evett éjszaka, tudom.

Most Jules bácsi hideg fürdővizébe köptem, jó nagyot, hosszasan, s ott a tükör előtt határoztam el, hogy többet fogok enni ezután. Izmosabb leszek, és többet kibírok. Anya szerint, aki még nálam is több időt töltött a fürdőszobában reggel, ki kell bírunk itt egy ideig. Mit? Micsodát? Nagyon savanyúan főztek itt, sok lestyánnal, korpaciberével, utána minden édesnek hatott.

– Kérek enni – mondtam Róza néninek a konyhában.

– Ilyenkor?

Mély hangja volt, mintha külön tartotta, érlelte volna magában, lent a hasában és kissé rekedtes is, mint a szerzeteseké, akik oly ritkán szólnak, két mondat között kinő szájuk körül a szőr. Jenő bácsi szerint, némelyiknek még a nyelvén is.

Mindig féltem, hogy Róza néni megcsókol, de soha nem pró-

bálta. Egyszer a vállamra vert, és egy reggel fülembe dugta vastag ujját – nem tudom, miért. A tyúkot nézik így, hogy tojós-e.

Róza néni olyan tömör volt, és annyira tele nedvekkal, amik kis vörös kacsaringókban lüktettek az arcán és göcsörtös ereiben a horgasinán, a lesodort vastag harisnya gumija fölött: nem is tudtam elhinni róla, hogy Mária néni nővére, és mégis a konyhában matat. Hajnalban a szobai fiókokat is feltúrta biztosan, de azokba már nem rejtettek semmilyen új holmit. Anya mesélte egyszer, két imádkozása között, hogy Rózsika a háború előtt szegődött cselédnek Jules bácsihoz, csak őutána került ide Mária néni, de ő már mint feleség. Az ilyen úriemberek szerették a magyar nőket, mert tiszták, jól főznek és temperamentumosak. A jobb családokat az sem zavarta, hogy katolikusok. Vasárnap délelőtt a cselédek megkapták kimenőjüket, hogy a szülőföldjükről idekommendált iparosokkal meg az Úristennel találkozzanak a templomban, és elnézték nekik, hogy máskor tartják a Húsvétot. Nagypéntekre külön főzhetek maguknak, böjtöset. Többnyire beérték aszalt szilvával.

Róza néni is kettőnek látszott, akárcsak a nővére vagy húga az ezüsttálca két felén, de ő két félgömbből tevődött össze. Melle hasára omlott a bordó pulóverben, ahogyan szétvetett vastag lábakkal terpedt a hokedlin, és Jenő bácsi bakancsát takarította a konyhaasztalon, amire csomagolópapírt tett. Ezen a papíron nem láttam idegen országok postai pecsétjeit, mint más házakban és itt is néhanap, hanem egyre gyűlt rajta a száradt sár meg a por egy elfent élű vasbicska körül, amire az volt írva: Minszk. Gogu nekem ígért érte egy futball-labdát, ha egyszer Radu II. edzés közben átrúgja a kerítésen, és ő el tud szaladni vele. A kerítést azóta már hanyatt döntötte a szél, Radu II. gyorsan utolérte volna Gogut, hogy ipics-apacs, te vagy a hunyó. Radu II. edzésben volt; és én se mertem volna elcsórni a bicskát a cipősdobozból.

Ezen a napon kezdődött tehát minden, Goguval és a padlásablakból leengedett uborkával, az udvarhölgyekkel, az elmeneült kis királlyal, a kifakult szememmel, Ducu bácsival és minden egyébbel, ami ezek előtt feltorlódott. Azzal talán, hogy azt mondtam Róza néninek a konyhában:

– Kérek enni.

– Ilyenkor?

– Édesanya azt mondta, itt ehetünk eleget. Hanem ide se jött volna a törpéhez.

Róza néni letette a tiszta bakancsot a papírra a konyhaasztalon, a másik, a sáros mellé, megtörölte kezét nagy mellén, a bordó pulóverbe.

– Na, gyere csak egy kicsit.

És megfogta a kezemet!

– Hagyjon békét nekem – mondtam, de szorosan markolt, vitt az ebédlő felé.

Az asztalfőn Jules bácsi ült, lehajtott fejjel, talán aludt, rórázs, lágy tokája megtűródött a sárgásfehér kendőn. Tényleg meg lehetett volna fogni a fejét, és rátenni egy cukortartóra. Anyám a dívány sarkába húzódott, egy albumban böködde mutogatta apáin katonaruhás fényképeit az egyik udvarhölgynek. A többiek az asztal mellett összehajoltak, és mintha enyhén remegtek volna vékony ruhájukban. Talán össze is zsugorodtak egy kicsit, befértek volna Jules bácsi fiókjába, az ezüstnyelű kések közé, mint egy kegyeletből megőrzött virágcsokor. Így láttam, pedig nem sokat láttam az izgalomtól. Azt azért halottam, hogy Mária néni odasúg a mamának:

– Nem tartod ízléstelennek, hogy a volt férjedet mutogatod itt ezeknek?

Mire a mama:

– Ne félj, annyit már megtanultam a nyelvükön, hogy hősi halott.

Tegeződtek! Csak éppen alig szóltak egymáshoz máskülönben.

Jöttünkre az udvarhölgyek elcsendesedtek, s így éppen olyan törékenyeknek látszottak, mint a J. V. Sztálin összes műveibe préselt virágok. Az biztos, hogy Róza néni szinte elfújta őket onnan, szusszanására Jules bácsi is felkapta a fejét. Róza néni kívárta ezt, aztán szusszant még egyet, és azt mondta:

– Mária lelkem! – de ezt úgy, hogy Mária néni gyorsan elrebepte neki:

– Jövök. Mindjárt jövök – és intett is, hogy menjenek ki, de a nővére vagy húga engem lódított előrébb, s ettől Mária néni elhallgatott. Mi lelte a kölyköt? – kérdezte aztán, még mindig halkán, Jules bácsi felé pislogva, és ijedtében szinte kiolvadt a merevségéből.

Jules bácsi mosolyogva levegőbe lendítette kis fehér kezét, integetett nekem, akár egy elsuhanó álmképnek.

– Enni akar – mondta Róza néni.

– Akkor adj neki valamit.

– Állandóan enni akar – mondta makacsul Róza néni, pedig ez nem is volt egészen igaz. Igazán-keveset ettem eddig, amíg még nem volt okom megnőni.

– Menjünk ki. Kérlek – mondta Mária néni.

– Tudja azt a te gyagyás Gyulusod, ne félj. Csak elfelejtett szólni, mert mindig elalszik, mielőtt eszébe jut valami. Nem ad több pénzt, hogy tudd! Nem az ő bitangja, sem ez, sem a tied, a Jenő.

– Gyere ki – mondta csendesesen Mária néni.

– Ne félj, ezek semmit nem értenek. Azt mondhatok nekik, amit akarsz. De azért mégis tudják. Csak te nem tudod egyedül. Nem tudsz te semmit, Mari.

Marinak szólította, és Jules bácsi karszékében szelíden bólogatott ehhez is, pedig őt egyenesen Gyulusnak nevezték.

– Ne itt... – suttogta Mária néni. Az udvarhölgyek felé fordult, akik lazán ingatták fejüket vékony nyakukon, valóban mint a hervadt rozmaringok, aztán egyszerre elvastagodott a hangja Mária néninek: – Most kimész szépen, aztán majd beszélünk. Gyerünk, mozogj – mondta nagyjából azon a hangon, amit eddig csak a macskákból hallottam kijönni, ha megszorítottam a hasukat. A kis hölgyeknek ettől helyeslően vagy éppenséggel restelkedve előrebiccent a feje.

Akkor aztán eltátottam a számai, hogy talán az étel gondolatára felserkent nyálam is kicsorgott belőle. Mert az alkóvból, ahol eddig ült vagy szundikált, kirentott Jenő bácsi, talpa alá gyűrődött zokniban. Mint egy Mikulás-szerepre felfogadott szomszéd, aki a konyhaasztalon felejtette a bakancsát, mikor az emeleti ablakon berepült. Cipő nélkül a szokásosnál is kisebbnek látszott, elmerült a szőnyeg bolyhában, de két karja szörnyen hosszú volt. Azokkal csápolt. Ő viszont mintha Mária néni hangját vette volna kölcsön, most vékonyan sivitott:

– Róza!

– Jenő. Jenci! – mondta Róza néni, furcsán csendesen, könnyөгősen, ne most.

Én csak arra gondoltam: ki van a trafikban, ha Jenő bácsi otthon kiabál!

– Ki menjen ki innen? – kérdezte visítva Jenő bácsi. – Kicsoda? Ezek mennek ki, ezek a vén... – és egy olyan szót mondott, amit ebben a házban nem volt szabad. – Ezekre telik neki, ugye? A kávéjukra, a flancukra húsz éve telik neki, de egy árvára nem. Fizesse csak meg, hogy az én anyámat... – és itt ismét olyan szó következett, amiért máskor büntetésből nem is egy fém pénzt kellett volna bedobni a malacperselybe annak, akinek mégis kiszaladt a száján. Ez eddig még soha nem történi meg. Nem is tudom, honnan ismerték fel a szót, hogy büntetni tudták, ha elhangzott. – Na, tűnés innen, hölgyeim! – üvöltötte a

valódi hangjára rátalálva ő is. – Nyomás! Vissza a francia hárembe. Hess, kurvák!

A kis finom hölgyek csak a hangerőből tájékozódhattak, hogy miről van szó, és történik valami egyáltalán, nem is nagyon tudták, merre forduljanak, hogy ne kelljen látniuk a mozdulatokat és azokból érteniük. Ültek az asztal élének nyomott szűk mellkasukkal. Jenő bácsi ujja úgy meredt fel hosszú karja végén, mintha egy bosszúálló Isten fenekébe dugná be éppen, hogy késleltesse kicsit a büntetést.

Egyedül Elzász-Lotaringia néni állt fel, fara vápájába csípődött selyemruhájában, de ő aztán úgy, mint aki mindent tud és ért. Csupa rózsában elingott Jenő bácsihoz, bongyor hajára tette a kezét, aztán melléhez húzta, és mondott neki valamit. A fejével beszélt, tényleg. Senki nem fordította le. Nem is érttem, nem is hallottam, mert anyám kivitt az ebédlőből.

Leült szobámban az ágyra, kitelt teste alatt már nagyokat nyekkentek a rugók, és legalább százszor elmondta egymás után: – Majd megmutatom én, majd megmutatom én. – Egyszer azt is mondta: – Nem ijedek meg én, nekem azt már nem szabad, majd újra csak: – Megmutatom, megmutatom.

Összefogta két kezét az ölében, s úgy szorította, szinte eltörték. Rázta magát az ágyon, a rugók meg recsegték. Mikor kifújta magát, azt kérdezte:

– Jó lesz úgy neked, Tibi, ha Jenő bácsi lesz az apád? Megmutatom én nekik. Csakazértis hozzámegek.

Hetes hallgatások után így vette tehát kezdetét az a beszéd-sorozat, amit aztán nekem kellett végighallgatnom, mert egyikük sem állt szóba a másikával, és akkor a sok figyелéstől mindig álmos voltam.

Odakint, az ebédlőben és az előszobában még kiabáltak és suttogtak, nem tudtam, ki, mit, kinek, nyikorogtak, majd csapódtak az ajtók az örökre távozó udvarhölgyek nyomában. Cipőjük is nyikorgott.

Ezek a kiáltások tépték fel a csönd meleg bendőjét, ezután minden erjedten kiomlott.

Közben azért néhányszor megréfáltuk még Jules mőszjőt saját macskáival, szép napokat töltöttem Jenő bácsival a trafikban, vagy néztem Radu II. egyre vadabbá váló edzéseit a csupasz kerítésoszlopok között, később a halott Elzász-Lotaringia kezét is meg kellett csókolnom, itteni szokás szerint, és Ducu bácsinak a Király fejevétele című jelenetében eljátszottam az áldozatot. Goguval is kijártam a parki tóhoz, gombostűből hajlított horoggal fogdosni az aranyhalakat, iskolából csent krétával vörösre festeni az óriás férfiszobrok bizonyos végződéseit, egyszer még málnaszörpöt is ittam. Sok minden történt a beszédek, monológok közben, és szinte egyszerre minden, ha már elkezdődött. Szinte a végéig eltartott.

A szavak maradtak mégis legfontosabbak, amelyeket értettem, nem az események. És eközben mindvégig álmos voltam.

II.

– Árva vagy. Árva gyerek vagy, Tibi. Nem mondhatasz mást. Nincs apád. Hadifogságban halt meg, és felvésték nevét egy emlékoszlopra, valahol Máramarosszigeten. Az óráját és a gyűrűjét postán küldték haza. A gyűrűre a te nevedet vésette, pedig nem is látott, nem is hallott rólad. De egyszer azt álmodta, hogy megszülettél, s akkor pár deka kenyérért fölvésték nevedet a gyűrűjére. Majd te fogod viselni, ha megnősz. Most árva gyerek vagy, Tibi.

Ez az igazság valójában. Elvégre nagyanyádhoz tényleg visszajöttek az utolsó borítékok, amikben kartonlapra felvarrt Simphonia cigarettákat küldözött neki a frontra. Egyet el is szívtál, titokban, tudom. Nem baj, egyszer mindent ki kell pró-

bálni, még ha utána hányik is tőle az ember. Láttad te azt a borítékot, Tibi, ott a szekreterfiókban, egy kis frakkos-cilinderes fabábú mellett, amelyiknek kilátszott a vörös lődörgője, ha nyakáig felhúztad a fakabátját. Emlékszel? „Dombon ülő Péterkének kilátszik a vörös lődörgője. Mi az? Hát a számóca!” A számóca, Tibi, az erdei eper.

Árva vagy, tényleg. Abban a szerkezetben az a bigott nagyanyád elszakította vagy körömollóval elmetélte a cernát, ami legalább vízszintesre felhúzta volna a baba micsodáját. Erről bizony beszélni kell, Tibi.

Volt ott a fiókban még egy srapnelfej, félbe fűrészelve, vagyis hát kivágtak belőle egy cikket, látszott a belseje, rém bonyolult járatok meg pecek mindenütt, és volt egy csomó ipartestületi diploma. Azokat nagyapád dugta el, nem tudni, akkor éppen mitől félt. Így is, úgy is elvitte az agyvérzés, meglegyintette a drága jó Guttman úr, a guta, a zsidó, mert be kellett állnia a szövetkezetbe, és eladnia vagy beadnia a gyalugépét.

Ott egyébként a kalapost hívták Guttmannak. A háború után csak ez a két zsidó ember maradt a városban: a két Guttman. A másik órás volt. Ki tudja ma már? Hogy ki megy el, ki marad, ki él, ki halt meg? Hallod?

Nagyapa nincs, apa nincs, árva vagy, Tibi. Ezt mondd! Majd megbocsát neked a Jézuska, nem hazudsz túl nagyot, és talán nem is kell nagyon sokáig. Elvégre nagyanyád csak téged fogadott volna be, a mamát már nem, merthogy neki nem vérrokona. Inkább kiadta az utcai szobát holmi vasutasnak, csak hogy azt mondhassa, nincs elég helye nekünk. De te elalhatsz a díványon, ha jól neveltelek, nem játszol a gyufával, és nem pipikálsz be éjjel.

Az elsőáldozásodra sem jött le a faluba. Akkor, amikor a gyertya levét ráspriccoltad a pap bácsi karingére, hogy alig engedett azután ministrálni. De a pap pap, még ha békepap is,

küldött annyi pénzt, hogy az ünnepi ebédre hús is legyen az asztalunkon. Nyilvánosan már nem mert megetetni benneteket, a parókia udvarán, mert az propaganda lett volna. Parókia propaganda; majd megtanulod.

Kis boleróruha volt rajtad, ugye? Pedig akkor csapott be a pénzbeváltás, és a falusiak is mit zabáltak? Puliszkát! A mama a legjobb szürke szoknyájából mégis varrt neked bolerót. Azok a parasztok soha nem láttak ilyent.

A mama hangjára emlékszel még? – milyen szépen énekelt fenn a kórusban, pedig megfogadta, hogy többé be se teszi oda a lábát. Nem te nyomtad a fűjtatót, mégis milyen szépen énekelt a mama. És milyen büszke volt rád, mikor meglátott a kis boleróban, gyertyával! Még sírt is a mama, pedig azt is megfogadta, hogy soha többé nem engedi el magát. De most szabad volt neki, mert most örömeiben sírt.

És azután! Nemhogy a nagyanyád, az apád se utazott le az elsőáldozásra, mert ó' addig sem szerette Istent, csak a nóciket meg a vadakat, és most már el is késett vele. Neki nem is bocsát meg a hazugságért a Jézuska, mint neked.

Akkor se jött, amikor a mamát kirúgták a tantestületből, éppen amiért a kórusban énekelt, szóval kántorizált, és aztán leesett a vonatról, amikor állást keresni ment, mert síkos volt a vonatlépcső. Sokáig feküdt a mama, neked kellett megfőznöd a mákos csíkot. Egyszer még a tenyered is rásült a plattenra, annyira igyekeztél. És arra a levélre se jött, amit a mama diktált neked, Tibi, és te csupa nagybetűvel írtad. Az S betűt akkor még te is fordítva írtad, mint a falusi cégérek, velünk szemben a suszterájban például. Vagy a Z-t írtad háttal? Az Á-nak mindegy, nem igaz?

Most már megnyugodtál, kicsi árvám? Az olyan vicces, hogy a nagy Á betűnek mindegy, hogyan írják, a kicsinek meg nem.

De az apád mégsem jött. Igaz, megmondta neki a mama, hogy

szembeönti marólúggal, ha még egyszer be meri tenni a lábát. Attól még jöhetett volna. Nem szokott ő félni. Meghalni se szokott, az igaz. Csak elmegy Szibériába, aztán egyebüvé. A halál sose találta volna otthon.

Írtál te, kis diákom, csupa nagybetűvel, a mama rokonainak is, de a levél vagy nem jutott át a határon, vagy a válasz akadt el. Lehet, rejtjeleknek nézték a nagybetűidet, és azért. Lehet, ők nem írtak vissza. Ők is éppen olyan büszkék, akár a mama, csak ők soha nem voltak olyan nyomorúak. Ők laktak a szülői házban! Bár talán őket is kitelepítették. Ugyanolyan a nevük, mint a mamáé volt, és azért a környéken mindenütt egyformák az államok. Akkor őket is sajnálni kell, nem igaz? Ne aludj el még, Tibi.

Mert ott nálunk, a faluban mi volt? Kuláklista, közben meg főnöki vadászatok. És mi lett volna azután? Látod, a Palkó gyerek azt mondta, csak akkor megy le a bányába, ha ablakot vágnak rá. Aztán mégis lement. Akkor kezdték a fejtést, az iparosítással, amikor craiovai főmérnököt hoztak. És Kristály bácsi? Hogy ő akkor lépik be majd a kollektívbe, ha a bányahegy feldől. A hegyet meg eltalicskázták lassan a Palkó fiúk. Kristály bácsi meg még azelőtt belépett. Ilyen népi bölcsességekre bíztad volna magadat meg a mamát?

Ugye, a mamának sem volt állása, és vadászatok után mindig odaüzentek neki a rajoni kisleányok, hogy ehé a húsból, hogyha... Te ezt nem érted, és még sokáig nem fogod megérteni, szerencsére. Még szöröd sincsen. Apád, az igen, elvégre ő is vadászni járt, amíg hagyták. Ő tudta volna, hova üssön.

És az hogy volt, amikor a házigazdák a mama nevére akarták íratni a cséplőgépet, mert ha nem, kuláklistára kerülnek, a mamának meg úgy sincs semmije, csak a neve, s az is rossz, és úgylis csak értelmiségi, egy olyannak meg mindegy. Annak sehogy se jó. Amikor meg nem vállalta a mama, szinte felmond-

ták a lakást, pedig még apád kifizette egy évre előre. Csakhogy ő már sehhol se volt, vagy vadászott, és nem válaszolt a levélre.

– Persze, persze, a falusiak azért hoztak néha ezt-azt, főleg kacساتójást. Azt sokat, mert eljárt a híre, hogy a kacساتójás rákbetegséget okoz. Disznóöléskor meg lehetett csömörölni ők úgy mondták: csemelni – a sok kóstolótól, mert azt is küldtek. Szerették a mamát, de nem hitték el, hogy érzékeny a gyomra a válás óta. Disznóölések között aztán még azt sem kérdezték tőle, mit eszik. Olyan szemérmesek! A kacساتójásokat is a tornác párkányára rakták le a végén, hajnalban, azt sem lehetett tudni, kicsodák. Jól a fejükhöz kellett volna vágni, nem? A vénasszonyok még kezet is csókoltak, de nem kérdeztek semmit, és amúgy sem lehetett volna éppen nekik elmondani. Másnak meg kinek? A rajoni főnököknek a murin? Vagy valami Guttman úrnak?

Elment mama Sanyi bácsihoz, a doktor úrhoz, aki a begeny nyedt körmödöt ingyen is kivágta, és mindig azt kérdezte tőled: na, fiatalúr, hogy ityeg a fityeg? Ott ült a körorvos úr a bőrdíványon, és éppen az átázott csizmáját akarta lehúzni. Ő is vadászni járt. Fogja meg, Böske, rántsa le, mondta a mamának, pedig nem is voltam Erzsébet. Elfelejtette a nevemet! Azelőtt kezet csókolt szombat esténként, odakente a pálinkától nedves vaddisznóbajuszát, ha a mama bevitte nekik, a kártyájukhoz a lekváros rácsos tésztát. Forduljon meg, Böske, kapja a két lába közé, ahogyan kell, azt mondta ott a díványon, mint a csicskásának a fronton. És ha a mama megteszi neki, akkor majd a másik, a csizmás lábával nagyot taszít rajta hátulról. Talán még röhög is hozzá, vagy valami annál is rosszabbat csinál.

Tudod, mit mondott akkor neki a te mamád, Tibi? „Ne legyen olyan nagyra magával, Sanyóka. Édesapáéknál, nálunk, Magyarországon, a körorvos csak a konyhában kapott egy ku-

picával, hogyha valamelyik cselédhez kihívták. Maga meg éppen olyan, mint a drágalátos barátja volt, az én férjem, de nem uram: azt hiszi, magáé a világ, pedig dehogy. Változik az még.. Most felkerült a csizma az asztalra, de majd meglátjuk... Most mind a ketten jól érzik magukat a zavarosban. Lefogadom, hogy magából egy éven belül még kommunista is lesz. Maga se hitt Istenben soha.”

Ezt mondta neki a te mamád, Tibi, hiába nem jön, hogy higgyed.

De a mamának nem volt fizetése, a gyerektartást pedig még nem ítélték meg neki. Nem is várta a demokráciától. Mondták is” hogy ezután még a házasságot is eltörlik, a gyerekeket intézetben nevelik, még nevet is ott kapnak. Akkor mindenki árva lesz, nem?

Téged nem adott volna oda a mama semmi pénzért, Tibi, pedig pénze igazán nem volt. Ezt meg is mondta nekik a községházán, direktbe. Hogy csakis emiatt vállalja el a körorvosi rendelő takarítását.

Télen hajnalban ment oda, még róráté alatt, nehogy találkozzon a falusiakkal. Nyáron, dologidőben mehetett fényes nappal is, mert mindenki kapálta, szinte megcsócsálta a földjét, pedig már az sem az övék volt. Egyedül a régi iskola előtt kellett vigyáznia a te kényesen járó mamádnak, nehogy meglássák. Mindig a legjobb ruháját vette fel, mintha látogatóba indulna hajnalban, és a rendelőben öltözött át. Bezárkózott mama a vécébe, mert ott még az is külön volt, félt Sanyi bácsi előtt levetkőzni. Igaz, titoktartást fogadott a doktor úr, s talán maradt még annyira úriember, hogy megtartotta volna, ha rákérdez valaki, hogy mit csinál nála a mama. Bár lehet, hogy mégis, kacsint hozzá, amikor azt válaszolja: fáj a vakbele. Ő is olyan! A többiek, a falusiak persze mind tudták, miért jár oda a mama, de hallgattak róla ők is tisztességesen. Hallgatni, azt tudnak.

Sanyi doktorhoz sem szóltak, mikor a templom előtt összeesett. A szemére pedig rászállt a por.

A mama a végén már nemcsak a rendelőt, hanem az ő szobáját is takarította, egyedül a Sanyi doktor lőszeres fiókjához nem volt szabad nyúlnia. Ezek a férfiak úgy védik a vadászholmikát, mint a szemérmüket. Titkolják, pedig engedélyük van rá. Nem igaz, Tibi?

A szennyesét te hoztad el, hogy otthon kimossa a mama. Emlékszel rá, biztosan, mert nagyon utáltad. Ajtót, ablakot bezárt, úgy mosott a szörnyű gőzben, és olyankor senkinek sem volt otthon, még a postásnak sem. Minek szellőztetni a nyomort? A végén már azt sem hagyta, hogy megcsókolják a kezét a vénasszonyok, érződött rajta a hamulóg. Csurgott a pára a hideg cserépkályhán, akkora volt a gőz.

Aztán zöld pulóvereket kötött a mama, néha zöldet feketével. Később aranyszálakat kötött belé, attól szép sárga lett, olyan jó romános. A zöld nem volt valódi, az türkizszínű volt. Az arany pedig réz vagy egyéb. Az biztos, hogy fekete lett a mama keze tőle. Pont olyan, mint a Palkó fiúk a bányában, akik már nem köszöntek neki.

Kötött a mama, és várt, és várt. Nem a városi embert várta, aki hetivásárra vitte a pulóvereket, és biztosan megszédte magát rajtuk meg az ikonokon. Igen, a mama várt, és azért nem aludt, nem a kötés miatt. Aludni most se tud, Tibi. Most megint más oka van. De ébren szinte egyformának látszik. Nem tudod te, mire várt a mama, talán ő maga se tudta. Talán, hogy történjen valami. Azért is szerette volna megjavíttatni a rádiót, hogy idejében meghallja, hogy ha megtörténik az a valami, és végre hazamehet az övéihez. Groza Péter ezt szinte megígérte.

A rádióra emlékszel, hát persze. Nem ilyen drabális, régi darab volt, mint a Jules bácsié, hanem kicsi és új, de rossz. Popular. Így hívták. Néprádió volt. Te meg kenyérbelet nyom-

kodtál be a hátán, a kartonlemez lyukain, hogy megetesd benne a törpéket, de úgy látszik, megdagadt hasukban a kenyérbél a víztől, és biztosan kipukkadtak. Mert vizet is öntöttéi be nekik. De azért rendes fiú voltál, Tibi, nem bírtalak megverni soha.

A törpék aztán a nagy zaba után se nem beszéltek többé, se nem énekeltek a dobozukban. Nemhogy jó híreket mondtak volna! Nem is igaz, hogy akkor sírt a mama. Nem maradt könnye. Erre rosszul emlékszel. Te sírtál néha, és te sem mindig tudtad, hogy miért. Csak úgy, mert jött. Néha jólesik. Nem is kérdezte tőled a mama, hogy miért, inkább vigasztalt. Dugós puskát ígért. Puskát akartál te is, mint az apád.

Most, ha a mama mégis férjhez megy Jenő bácsihoz, azt is megkapod a többivel, pukkanthatsz vele, akkor már nem számít, mit szól hozzá Jules bácsi vagy Mária nagysád. Le vannak ibrikálva.

A mama úgy mondta a magáét, magáról, mintha egyik távol lakó nővére emlékezne éppen, aki mégiscsak kezdett kikopni az életrajzából, és ettől egyre kisebb lett, szinte befért egy rádiós-dobozba. Vázlatosan mozgott és merült fel valahonnan ez a nővér, talán az éter hullámaiból, így aztán, kicsiként, meg lehetett bocsátani neki mindent, a hallgatását, sőt azt is, hogy jobban él és lakik. A mama, amint elmentek az udvarhölgyek és hirtelen elnémult a ház, az ágyam szélén ülve megigazította a haját, és mosolyogva folytatta:

– Persze azt nem tudod, hogy Máriácska vasárnaponként gyertyát gyújt apád lelki üdvéért a Bărăția-templomban. Amikor aztán az udvarhölgyek kijönnek az ortodox istenüktől, láthatják, milyen szomorú, milyen rendes ez a Mária, sőt még fehérebb is a szokásosnál. Jól áll neki a gyász, el kell ismerni. Mindegy, kit sirat. Az udvarhölgyek egyébként is azt hiszik,

minden magyar rokona egymásnak, és sajnálják egy kicsit azokat, akik a határokon túl ragadtak. A hősi halottakat meg nagyon-nagyon szeretik. Főként, ha nem lehet tudni, hol a sírjuk. A lefényképezett sírkövekről sose lehet tudni, hol állnak: a Dnyeszter vagy a Rajna mellett-e, s még az se biztos, hogy a felvésett nevek valódiak. A foglyok ruháját általában magukra vették a győztesek, ha már nagyon lerongyolódtak. A zsebekben meg ott voltak az idegen igazolványok, levelek. Összekeveredett az egész. Apád is úgy jött vissza, mintha nem ő lenne, hanem egy prémvadász a tajgáról. És éppen ilyeneket mesélt hajnalban.

Egyvalami döbrentett meg a mesében: hogy anyámnak van humorérzéke. Kihagyozte a dolgokat, egy kicsit mintha meg is pendítette volna őket, akár a kés hegyét, és szinte kipróbálta a bőrén, mielőtt másba kezd vele.

– Igen ám – mondta , de a te apád hét évvel a háború után ott ült a körorvosi lakásban egy délelőtt, amikor seperi bementem. Ott ülhetett mindvégig, amíg a rendelőt és a mellékhelyiségeket kitararítottam, de egyikük sem szólt nekem. Ettek.

Valami szörnyű slafrok lógott rajtam, a hajam sem volt egészen rendben, ők meg nyúlhúst zabáltak a kerek asztalnál, egyenesen a mázatlan tepsiből, amit a csipketerítőre tettek, hogy aztán azt is én mossam ki utánuk. Direkt csinálták. Olyanok ezek, soha nem becsülték meg az otthonukat, inkább vadásztak vagy háborúztak. Azt mind minek?

– Szervusz – mondta az apád. – Hogy vagy? Gyere be nyugodtan, én amúgy is indulok vissza a hegyre.

– Maga csak maradjon ott, ahol van – feleltem az apádnak, azzal kimentem. Sanyi doktor előtt mégsem mondhattam neki mást, pedig annyi mindent akartam és kellett volna. Átöltöztem a vécében, feltűztem a hajamat, kipirosítottam az arcomat. Ne nézz. így rám: egyszerűen csak megpaskoltam a képemet.

Egy kicsit felpofozta magát a mama, hogy jól nézzen ki. Akkor aztán benyitottam hozzájuk, s csak annyit mondtam:

– Sanyi, maga megígért nekem valamit. Tartsa is meg. Sajnos holnaptól nem lesz időm segíteni magának, többé nem jövök. Ezután könyvelő leszek. A viszontlátásra.

Esett ki a szemük, úgy nézték a mamát. Szép is volt a mama, nekem elhiheted, és nekik egy kicsit biztosan fáj a szívük ettől.

Így aztán csak a pulóverek maradtak. Reggeltől estig csak a zöld pulóverek. Állandóan tüszögtem a sok pöszlétől, és folyt a könnyem, mintha sírnék. Fekete volt a kezem a réztől, meg hamulúgos, nem tudtam megtörölni a szememet soha.

De máig sem értem, miért jött vissza az apád. Mit akart? Olyan szerelmesen nézett rám, az igaz, mintha tényleg visszajött volna. De hiába szedtem rendbe a lakást, dugtam el a szennyest a csempekályhába, hozzánk már nem toltta oda azt a fess képét. Pedig téged megnézhetett volna legalább. Te még mindig szép gyerek voltál; mint egy kisbaba, és tudtál énekelni.

Na, most aludj szépen, holnap mesélek még. Nem, holnapután, mert holnap vacsorára megyünk egy pártaktivistához.

Megcsókolt, és elment lefeküdni Jenő bácsi mellé, vitte a szép, kitelt testét, mint egy értékes edényt, amiből szinte ki-loccsant.

Nem aludtam el. Arra gondoltam, hogy most már elég enni-valónk van, hogy a mama megszépülhessen tőle. Azt is tudtam, mit akart apa, csak nem mondhattam el. Ezt megígértette velem. És azt is tudtam, milyen volt akkor. Nagy volt, az igaz, de azért nem akkora, mint amekkorának anya leírta. Azt mondta a rengeteg más között, mielőtt magamra hagyott :

– Jenő tudja ám, hogy mi csak elváltunk, és ő nem halt meg. Nem is az a fajta, aki hagyja meggyilkolni magát. Azt meg aztán semmiképpen sem engedte volna, hogy elvigye az a buta vérhas, a hadifogságban. Pedig ilyen hírek jöttek róla. Száz-

kilencvenkét centi magas volt, Tibi, és jóképű. Ami igaz, igaz. Jenő még mindig fél tőle, de csak annyit mond, hogy néha vele álmodik.

Tudtam én, mert később megmértem colstokkal, hogy a körorvos karácsonyfája százhetvenkét centi magas volt. Apa a karácsonyfa mellett állt, amikor megláttam, és alig valamivel ért a fényes csúcs-dísz fölé.

Füstszaga volt apának, amikor lehajolva megcsókolt ott, Sanyi doktornál, és közben olyan közel került hozzám a nyitott szeme, hogy láttam mindent. Mintha egy alagútba néztem volna be a fényből. Ragyogó idő volt annak a napnak a délutánján, amelyiken – délelőtt – anya rájuk nyitott, és ők ketten éppen nyúlhúst ettek Sanyi bácsival. Csipketerítőre rakott kormos tepsiből ettek, az igaz. De amikor én odamentem, már üres szájjal vitatkoztak, és nagyon egyformák voltak a borostás arcukkal, a bilgericsizmájukkal, kockás ingre kötött nyakkendőjükkel és zöld pulóverükkel a posztóból varrott sonkanadrág fölött. Anyámnak ebben az egyben igaza volt: hasonlítottak egymáshoz.

– Nem, én nem lépek be semmiféle egyletbe – mondta éppen az apám. – Egyszer elég volt. Legfennebb nem én leszek a főnök a hegyen, és annyi. Jó nekem ott fenn így is. Megszoktam a nagy havat a négy év alatt, odaki.

– Ne marhulj – mondta neki Sanyi bácsi. – Ott katonamúzeumban képkereteket vagdaltál ki, vékony lemezekből, lombfűrészsel, nem a rönkölőknél gürcöltél, mint itt.

– Ti kommunisták, ti aztán mindent jobban tudtok – mondta apa, és mosolyogva rázta a fejét, ide-oda csapkodott nagy fekete haja. Aztán mondott még valamit, a világról. Azt egészen látni kell, nemcsak ezt vagy azt a darabját, amelyiket nagy erőlködéssel éppen magunk felé fordítunk. Egy papról beszélt, majd szemétdombra vetett heringfejekről és összefagyott teve-

húsról, végül egy kályhacső könyökrészéről, amit csajkának használt másfél éven át. A világnak a két feléről, valójában. Létezik egy alsó és egy felső fele, amik valójában egy szinten vannak, hogy alulról ki ne csurogjon a tartalom, a tevefejeves vagy más egyéb, és egy túlságosan nagy nyeletől megfulladhat az ember. Legrosszabb azoknak, akik mindig a közepén vannak, oda ülepednek a sűrűjébe, és ezt észre sem veszik.

– Azok belerohadnak. A világgal is úgy van, mint a csajkának használt kályhakönyökkel: hol a felső, hol az alsó felén folyik ki belőle az igazi élet, ha falni akar belőle az ember. A közepén, ott a legalján, meggyűl a lé sűrűje, a tevehús, arra vágyik mindenki, de nem juthat el hozzá, amíg a kályhakönyök alsó vagy felső feléből ki nem issza a hígját. Mindegy, melyik felől szürcsöl, úgyis egyformán fogy. Közben meg elrohad a közepe, ami a legízletesebb, s benne az okosok.

– Most ellentmondasz magadnak – szólta rá Sanyi bácsi.

– Na és? – kérdezte apa. Egyre hangosabb lett, a végén azt

kiabálta: – Nem küldök pénzt nekik. Sajtot, puliszkalisztet még küldhetnek, de nem teszem. Én is nehezen nőttem fel. Csak-hogy tudd: ennek a pulykatojának az anyja már pisis korában is csak urizált, kisasszonykodott, s máig nem bírja abbahagyni. Cseszheted, de gondolkozz. Én fogságban voltam már, amikor a világra toltam a kölykét. Alig láttam. És nem bírom a kisgyerekszagot. A púderszagot se bírom. A tevefejeves bűzét, az Uraiban, azt jobban bírtam. Nem állhatom, ha tyütyükélnék. Nem állhatok én semmit.

– Pálinkát akarsz, vagy nyugtatót? – kérdezte akkor Sanyi doktor.

– Elmenni akarok. El akarok menni, de nem tudok. Elgyengültem. De azért ezt ne élvezd nagyon.

– Feküdj le inkább.

– Nem jöttem volna hozzád az odvas agyaraimmal, ha telik

egy normális fogorvosra. Odafent még lódoktor sincsen, én verem ki a csórók fájós fogát egy csavarhúzóval. Magamnak nem tudom, ők meg nem merik. Épül ám az új világ. Tudod, mit vezényelek én most? Kis vízimalmokat meg vízfűrészeket veretek szét a csángókkal, merthogy csak nagyüzemek van helye a hegyen. Vagy éhen halnak aztán, vagy veszik a capinájukat, és bemennek rönkölni a nagy üzemudvarra. Ha megépül egyáltalán, s lábon hagyja a tavaszi hólé. És nincs kinek elmondjam, hogy a kis vízfűrészek többet termelnek együtt, mint az a gyár, aminek a kapuja fölé nem is a nevét írják, hanem azt: Éljen a Párt.

– Éljen – mondta Sanyi bácsi, és magasba lendített egy poharat. A csipketerítón pálinkáspoharak is álltak a tepsi mellett. Apa csak nézte.

– Fizesd ki a távcsöveget, és tartsd a szád – mondta.– A pénzt küldd el az asszonynak, akitől így elgyengültem itt neked. Találj ki valami ürügyet. Mondd, hogy régi, még háború előtti adósságod vagy ilyesmi. A háborúra mindent rá lehet kenni. Tudsz te hazudni, Sanyóka, elvégre férfi vagy. Csak éppen nekem ne mondd most, hogy a gukkeromat is elrekvirálták.

– A fogason lóg – mondtam én akkor az ajtóból, ahol eddig álltam, s a függönybe töröltem az orromat. – A viharkabát alatt van.

– Adjon isten – mondta apa elcsendesedve. Felállt, és akkor Láttam, mekkora a karácsonyfához képest. Kezet nyújtott.

Fogta a kezemet. Fogta és morzsolgatta egy ideig, mintha a csontjaimat akarná megszámolni. Aztán mégis magához húzott, és akkor csókolt arcon, láttam meg tágra nyílt szemében az alagutat.

– Ül le, öcsi – mondta.– Éhes nem vagy?

Sanyi bácsi csak állt mellettünk a százhetvenkét centi magas karácsonyfa mellett, és mikor azt mondtam, ettem odahaza, megszólalt ő is:

– Ne bohóckodj, Imre. Hány éves is vagy te?

– Kétszer annyi! – Apa fűjt egyet, jobbra-balra csavarta cserzett fejét, és csapkodott a haja, miközben szeme mindvégig az arcomon maradt. – Ül le, öcsi – mondta nekem másodszor. Amikor meg leültem a hideg borszékra, a barátjától kérdezte: – Te rendelted ide? Nem tudsz te engem meghatni, Sanyóka.

A körorvos bácsi egészen mást válaszolt:

– Ilyen korban szokás lecserélni a feleségeket, öreg. Nekem mondd, pestinek, hol folyik a Duna? Csak éppen ne keress hozzá más magyarázatot. Nem a háború a hibás, nem is a világ meg a kályhakürtő. Lehet, hogy a fogság után neked már nem ment olyan jól az asszonnyal a paplan alatt, de azért ne kiabáld túl a büntudatodat.

Ilyeneket mondtak ezután egymásnak sokáig, én meg a felét sem értettem, mégis megjegyeztem egy csomó mindent. Az is igaz, hogy ilyen rémült állapotban az ember nehezen jegyez meg szavakat, csupán a látványok maradnak meg benne, s azok sem normális méretükkel, de azért ott a mosófülkében, az ágyban sok mindenre emlékeztem, miután elmentek az udvarhölgyek, és anyám is magamra hagyott. Egyedül annak okára nem tudtam rájönni, miért mondta apának a körorvos bácsi, amikor már annyi mindent összebeszéltek:

– Ilyen érzékenységgel nem lehet élni, Imre. Olyan türelmetlen vagy az étellel szemben, a végén még öngyilkos leszel. Vagy lövöldözni kezdesz valami eddig dugdosott géppisztollyal, mint azok a bőrnadrágosok ott fenn, a hegyen. Rohad rájuk a csizma, s még az sincs, ahova elfussanak. Azt mondják, politikából teszik, közben elhajtják a paraszt utolsó borjúját, amit az állam még nem vitt el kvótába. Na ja, mondanád te, nekik is enni kell.

– Ez a te fajtád – mondta apa – Te kötözöd a sebeiket éjszánkánként. Éppenséggel a paraszt utolsó borjújáért. Úgyhogy

ne jártasd a szád, te csak járj a község házára, gyűlésbe. Állj be a pártba is, Sanyó, mielőtt rád húzzák a vizes lepedőt. Neked való. De én iparos ember voltam, éppen csak előbb azok katonát, ezek meg hülyét csináltak belőlem.

Én eközben a tepsi aljára sült, száraz nyúlhús rostjait kapirgáltam-csipegettem ki a rozsdás zsírból, amivel megkínált apa, és emiatt nem nagyon néztem rá. De azért láttam.

Vonásai kiélesedtek, pedig nem volt nagyon sovány. Mielőtt a fogságból hazaengedték, valami gyűjtőtáborban állítólag vizes rizszel meg injekcióval hizlalták fel, és talán még nem bírt visszafogyni. Az is lehet, hogy valóban a sok brómot nem tudta kipisilni. Azt is kaptak. Sanyi bácsi mesélte egy délelőtt anyámnak, s én akkor is az üveges ajtó mögött hallgatóztam. Anya azt mondta: – Legenda ez, Sanyóka. Ennek a cián se árt meg. – Kacagott is hozzá egyet. – Maga a nyomába se jöhet neki, Sanyóka. Maga kipurcant volna ott.

Apa meg olyan volt, a kezével mindent megfogott, amihez hozzájutott a körorvosi lakásban, néhány tárgyat közel emelt a szeméhez, aztán a helyükre tette őket, és megfedkezett rójak. A szeme pedig most már biztosan alagútnak látszott, eltűnt benne minden. Nem nézte, hanem felszipantotta, messzire ragadta a dolgokat. Közben éppen olyan súlyosnak hatott, mint ki valóban alagutat cipel a fejében. Döngött alatta a padló, hogy a pincében is megreszkettek tőle a hosszúra nőtt krumplicsírák, éppen úgy, mint mikor messzire száguld egy vonat, de előbb átfut az alagúton.

Mindegyre félrerúgta az anyám söpörte szőnyeget, azt lehetett hinni, végül nekiront az üveges ajtónak és úgy elmegy, mintha ott se lett volna. Csupán vércsöppjei ragyognak majd alakja körül a szilánkokon, a fehér keretben.

Feküdtem csak a parkettázott mosókonyhában, egy idegen városban, és láttam, milyen volt valójában. Mintha előtűntek

volna fegyverükkel a titkos okok. Előbb az üveges ajtót láttam magam előtt a körorvosi rendelőben, aztán meztelen lábra csatolt szandálom kunkori orránál a porkupacokat az úton. a délutáni napsütésben, mely hosszú árnyékokat kent alájuk. Hazafelé menet, a nagy kapuk előtt jólesett szétrugdálni a lágy halmokat, ráteríteni őket az árnyékukra.

Apa akkor már biztosan a hegyoldalon baktatott fölfelé, rakott hátizsákkal. Elvitte Sanyi doktor minden téli tartalékát, az meg dühében mélyebbre szúrta az injekciós tűt a falusiakba. Én pedig rugdaltam a port.

És itt megdermedtek az emlékek. Szállt a nyári por az úton. és én apámat egy karácsonyfa mellett láttam, vastag posztóruhában! Valami nem volt a helyén, valami nem volt igaz. Nem tudtam, mekkora az apám.

A nyári fény csak ragyogott. Biztosan nyár volt, hiszen rövidnadrágban télen nem mehettem volna ki az utcára, hosszúnadrágom pedig még nem volt. Patentharisnyát viseltem a rövidnadrághoz, télen.

De nyár volt akkor, biztosan. Ezért ezt az emléket eltettem későbbre. Nem akartam sírni zavaromban.

Anya azt mondta, egy kisgyerekeknek nem szabad hogy emlékei legyenek, mert idegbetegséget kap, mint a nagyok. De akkor este, miután elsuttogta valóságos meséjét, megigazította a frizuráját, és kiment az udvarhölgyektől megtisztított lakásba, én még a malmot is láttam magam előtt. Kellott egy kép az egymásra csúszott és összezavarodott tél, nyár helyére, és a malom éppen jó volt, odaillett.

A falutól nyolc kilométerre állt egy gerendaház, a völgyben, ahova nyáron izzadásig gyalogoltak velem a házigazdáink. Az volt a legszebb, de még a legjobb is, amit akkor este képes voltam látni. Mert közben este lett a fővárosban, csak az a távoli völgy ragyogott a nyári napsütésben, valahol. Akár egy sze-

métre vetett tükör, melyben megragadtak a képek, és várták, hogy életre keltsem őket, ha egyszer szükségem lesz rájuk.

Egyszer két nagy tenyerét összefogta a felekezetek nélküli Isten, hüvelykujjait is egymásra kulcsolta, mintha önmagához imádkozna a csöndben, mert ő maga sem hiszi, hogy sikerül. Aztán hosszú szeleket fűjt ujjai között a meleg tenyerébe, s azok mély hangon felbúgtak. Akkor az Isten elmosolyodott, hogy jól van. Sikerült.

Ugyanezzel a két meleg, mohos kezével merítette ki a szivárványos csöppöket a patakból, s azok fákként, virágként megtapadtak rajta. Én egy fűszál tövén cirpelttem Isten tenyerében, éreztem, hogy kicsi vagyok, de szép. Hatalmas harmatcsepp gömbje ringott fölöttem.

Feküdtem a mosókonyhában, és láttam a zúgón felfelé törekvő pisztráng íves ugrását, s amint a malomkerék lapátjának ütődve visszahull a habzó vízen lebegő vesszőkosarunkba, és láttam aztán fésűs csontjait a zsíros serpenyőben, amit körbehasaltunk Albert bácsi két fiával, a méhkasok mellett, a szálas hegyi fűvön, mert a lovaglástól ülni se bírtunk sovány fenekünkön. A pisztráng gyönyörű hidegen villant fölfelé, a serpenyő kedves meleg nyomot hagyott a fűben, akár egy női mell. Láttam a női mellett a pisztrángok járta buborékos malomgödörben, amikor egy rokon lány fürdött benne, és bőrén mintha szeretve időztek volna a vízcseppek. Borzongott, a bőre ragyogott síkos kis dudoraival, nem a víz. Alig-alig mertem nézni, de így is olyan volt, akár egy szivárvány vagy egy lombos fa, és minden a világon, amit látni kellene. Úgy megnézni, örökre a szemünkben maradjon.

A lészán átvett vízisiklót is sokáig néztem. Nem hal meg az esti harangszó előtt, azt mondták. Igazuk volt, de ők maguk sem figyeltek rá. Ha tyúkot vágtak a malomudvaron, és azt néztem, így szóltak rám: – Ne sajnáld, mert többet szenved. Nem tud meghalni.

Ott a mosókonyhában mindent láttam és sajnáltam.

Mogyorólevelet szívtuk cigarettaként, papír se kellett hozzá, fenyőgyantát pattintottunk a rücskös törzsekről, rugalmas péppé rágtuk, és egy bogban őriztük, amiből bármelyikünk csíphetett magának csicseriszurkot, mert akkor már így hívták. Egyikünket sem zavart a többiek belecsócsált nyála. Ezt tudni kell, legalább emlékezni rá. Látni kell a húsvéti bárány kiontott bendője kékjét, és hallani a felvágott nyelvű szajkót meg a zszindelyt bontó szeleket.

A látványokat anyaguk szerint érezte az ember, mint bőrén a posztónadrág dörzsölését, esténként és esőben a szagát is. Nyár volt, biztosan.

Augusztusban összesűrűsödtek odafent a csillagok, lent a kaszált fű keserű illata tükrös szivárványként, láthatatlanul lebegett a föld felett. A malompitvarból gyalult fenyő párált édesen, testes szagot árasztott a bükk, messzi idegent sejdített a gyertyán, és hatalmasan nagyra tele tudta szívni magát az ember az illatokkal.

Tízéves koromra láttam mindent, amit érdemes. Beszéltem is még akkor, ha akartam.

Két fiú élt ott, nagy mokányok. Árpád hegedűfélét faragott, fenyőből, akár a mesében, csupa szálka volt a hangszer, István vágta le lopva a vonóhoz a lószőrt, egy csuriga kanca farkából. Egy este elhatároztuk, hogy orvosok leszünk, és máris nevetünk rajta. Barna kamaszok voltak, fejszét hordtak könyökük hajlatában, és együtt onanizáltak a szénapadláson. Én még nem tudtam, talán mert értelmiségi gyerek voltam. Versenyeztek, kinek spriccel messzebbre, ami belőle kijön. Árpád azt mondta: „Törd össze a hegedűmet, ha mered.” István a szarufához csapta a hegedűt, dróthúrjain aztán csúnyán lógott a nyaka. Valóban úgy, mint egy lelőtt vadkacsáé, csak éppen vértelenül. Jót nevetünk rajta mind a hárman.

Az apjuk gyilkos volt. Ezt sem hittem el, mint sok más egyebet, ami rosszat az emberek egymásról mondtak. Jót akart, azt is mondták. Legjobb barátját ütötte agyon, és csak annyit mondott: – Ilyen az élet. – Lehet, hogy ilyen.

Szekérrudat forgatva akarta szétkergetni a verekedőket az apja halotti torán. Túl sokat ittak a bakokra állított gyalulatlan deszkákból formázott asztaloknál, az udvaron. A komája lépett be a rúddal maga köré rajzolt körbe. Ilyen ragyogást terjeszt maga körül a szentjánosbogár is. Némely állat a bűzét vonja teste köré. A mag köré puha gyümölcs nő. Ilyenek vagyunk. Nem szabad hozzánk közeledni, a lágy részeink veszélyesek.

Albert bácsi szabadulása után vonult fel a völgybe, ahol aztán apám pisztolyát is rejtegette, akárcsak ezt a régi történetei. Mókás ember volt. Beült a drót alá, amelyiken a kutya húztavonta lánc karikáját, rászólt a tarka kecskeollóra, s az felmászott az ölébe, a fűrészporos nadrágjára, onnan pedig a feje bubjára. Ott két hátsó lábára ágaskodva, szájával megfogta a drótot, levegőben csápoló lábai nevetetően behajoltak, és verdesett a farka. Úgy állt. Egy esztendeig is kibírta volna talán, ha közben valamiképpen etetik, egyensúlyozta magát. Terjesztette az egyensúly érzetét. Gyilkos, aki meglöki.

Én meg csak feküdtem az ágyban, a parkettázott mosókonyhában, és láttam és sajnáltam mindent. Ettől olyan kicsi lettem. mint bogár a keserűlapun. Közelebb jöttem az emlékezésben.

A trafikban is szerettem azért. Oda villamoson mentünk, ebben a lapos városban az járt. Sárga volt. A dohánybolt keskeny kirakatán át, a cigarettásdobozok és az üvegre festett jelszó betűi között újabb villamosok látszottak. A sarkon befordulva sikítottak a síneken, előtte tompán csöngettek, olyan hanggal,

mint mikor ebédszünetkor vaslemez ütögetnek franciakulccsal egy építőtelepen. Az egyik néha megállt trafikunk előtt, vezetője bejött cigarettáért. Olyankor az utasokat úgy lehetett nézni a kocs ablakkeretében, akár fényképeket egy albumban, amikről sose tudni, hol készültek és hogy valójában mit tesznek azok az alakok, tehát azt sem, kicsodák. Lehettek hajdani királyok vagy hegyekből belopózott banditák, még élmunkások is, ahogyan egy napilap címlapján mutatták őket. Kezük magasba emelkedett, fogták a rudat, és erősen néztek ránk, a trafik felé, ahol az illető napilapokat is árultuk. Mindannyian megmerevedtek, legalábbis lelassultak néhány pillanatra, amíg a vezető magukra hagyta őket, mozdulatuk félúton megszakadt, és értelmetlenül lógott a levegőben. Mentek valahova, és mégsem. Ott voltak, és nem voltak sehol. Pont mint a fényképeken.

Aztán elindult velük a szerelvény, és akkor már nem érdekeltek. Nem voltak valóságosak. A szerelvény helyén nagy, meleg űr maradt a sárgás kánikulában, amit talán éppen a villamosok festettek ilyen színűre, csíkokat húzva az útukon. A kánikula hasonlított a langyos kocsonyához, amiből kitéptek egy falat kövérséget.

A kirakatban, ami a trafikból, az utcát nézve „berakatnak” tűnhetett – kacagtuk Jenő bácsival, mert ő is nagy mókamester volt, valóságos kisgyerek –, tökmagevők látszottak. Jobb kezükkel folyamatosan hajigálták be a magokat fehér szalmakalapjuk vagy kék svájcisapkájuk alá, tulajdonképpen a szájukba, és sorozatszerűen köpték ki a szétnyílt héjakat. Megdöbentett sebességük.

– Főztek teát? – kérdezte Jenő bácsi.

– Most ne tessék.

Délelőttönként általában teáztunk. A trafik hűvös volt. Fekete jégkocka a sárga kánikulában. A fehéreket, az elbírható kisebbeket az iparosítás hírére idegyűlt falusiak hordták a hátu-

kon. Felhevült nyakuk, válluk nagy horpadásokat olvasztott a tömbökbe, és folyt róluk a víz, a jég leve meg a sajátjuk. Messze, szanaszét a mellékutcákba vitték a jeget, ahol a „jobb emberek” laktak, és útközben nagy darabokat eladtak belőle a cekkerrel járdaszélen várakozó családapáknak. Tele voltak jegelt dinnyékkal a mosogatók, lavórok, néhol a fürdőkádak.

A tyúkvágást is szerettük nézni a „berakatból”, nemcsak a villamost és a jégcsempészetet. Szombatonként papucsos asszonyok álltak a járdán, nem családapák, mert azok söröztek. Az asszonyok bal kezében egy, prémiumosztáskor két alélt szárnyas lógott, jobbjukban konyhakéssel integettek idegen férfiaknak. – Mint a lotyók az ántivilágban – kacagta Jenő bácsi. – Jelképes – mondta, mert szerette a jelképeket is. – Egyszer az ántivilágban is jártam itt, még mielőtt a földrengés egy luxusbordély romjai alá temette az értelmiség színe-virágát. Nagy fraternizálás folyt, mondogattuk egymásnak, hogy fogunk kitolni a másikkal a háború után. Van, akinek ez sikerült, van, akinek nem.

Az asszonyoknak vallásuk tiltotta a tyúkvágást, de Jenő bácsi sem értette az okát, szerinte ennek is a vérhez s ezzel a havi tisztuláshoz lehetett némi köze, bár az is képtelenség a mai világban. Legtöbbször kimenős bakák álltak kötélnek, s az elnyisszantott nyakú tyúk fölött, hajoltukból megnézték maguknak a gazdaasszonyokat. Azok elfordultak egy kicsit, és megigazították tarkójukon a hajukat. Könyökük kimeredt, rászllhatott volna egy kerecsen.

Legnagyobbat mégis akkor neveltünk, amikor egy cingár baka egyetlen kurta mozdulattal levágta két fehér kiskakas fejét, és útjukra engedte őket, szó szerint a vakvilágba. Azok meg, gigájukon lecsúszott nyakbőrrel – fejetlenül, mi? kacagta Jenő bácsi, vérüket szétpreckelve, cikcakkban támoogyva elkezdtek rohanni az út közepén, a villamossínek felé. Utánuk

meg istenkedve, repülő pongyolában a tulajdonosuk. Mert. tényleg jött a villamos, elgázolhatta volna a holtan menekülő kakasokat.

– Ebből tanulhatsz – mondta Jenő bácsi. – Láttad a vörös nyakukat? Mint egy férfi nemi szerve. Hiába futnak. Ebbe így is, úgy is beledöglük az ember.

A trafikban ilyeneket beszélt. – Szerelmes vagyok anyádba – mondta. Néha rám szólt, nézzek a szemébe, ha ilyeneket mond. – Idesüss! Ne lesüsd. Én majd megtanítalak. Még az anyádat is megtanítom szeretni, ne félj.

Két cipősaroknyival volt magasabb nálam, nem esett nehezemre a szemébe nézni, csakhogy nem sokáig bírtam. Magamat láttam benne, fekete alapon, amint pici leszek ott, és szinte ráégek a retinájára. Forró szembogara volt, és körben egyre hűvösebb az írisz. Kéknek kellett volna lennie, és nem kék volt, ahogyan az én szemem sem. De hiába lett volna sárga, barna, egyik sem illett hozzá. Nem mi választjuk a testünket – mondhatta volna.

Fehér arcából szinte kiüvöltött a szeme. Lapos homloka meg akár márványtábla egy síremléken vagy éjjeliszekrényen; mindegy, sehogyan se volt jó. Orra is külön állt, inkább lapult az arca árcai közt. Mint kit egyszer régen nagyon megütöttek a nála nagyobbak. Lehet, hogy a szeme is ettől volt állandóan nedves, és a forróságban mintha sistergett volna a könnye. A fogai megint csak kis egyenletes márványlapocskák. Az arca egyben végül is olyan volt, akár egy gondozatlan katonatemető, csupa halott hősökkel. Ezt is Ő mondta így, de aztán elviccelte:

– Ni, síri virágok a fejemen. – Vastag szálú bongyor haja külön csigákba tekeredett, és bojtos végű tincseit akár árvácskáknak lehetett nézni a trafik félhomályában. Ahogy múlt a nyár, a trafikba egyre több homály gyűlt. Kint még ragyogott a hársfalomb. – Pipemellem van, vaskezem és löcslábam – muto-

gatta magát Jenő bácsi. – Itt van rajtam őseim minden elvesztett maradéka. Nemesi ivadék vagyok ám, tőlük örököltem. A honfoglaló lovas karika lábamat, a címerpajzson szereplő fél karomat, és meg is vagyok kurtítva egy fejjel, ahogy paraszt felkelésekkor dukál. De a szemem mégis szép, az fix. Nagyon jól tudnék célba lőni, ha puskát adnának a kicsi vaskezembe. Te nem szeretnél?

– Elmennék apuhoz – mondtam hirtelen.

– Elmennél? – kérdezte, és megállt. – Most aztán tényleg nézz a szemembe!

Ő is úgy beszélt, mintha egy héten át minden éjszaka készült volna rá, külön kicsiszolva a poénokat, miközben meleget fűjt anyám hátára az ágyban.

– Nem – mondtam. – Nem tudom, hol van.

Néztük tovább a „berakatot”. Barna olajfestésű keretén hólyagokat húzott a hőség. Az emberek is egymásba olvadva jártak. Itt szerették megérinteni, megfogni egymást. Szörpös, sörös poharakat is fogtak, meg dinnyeszeletet, főtt kukoricát. szódásüvegeket, paradicsommal teli cekkert és jeget. Jenő bácsi szerint legtöbbnek nőnemű neve volt ezek közül.

Fogtam a bádoggannát, kimentem locsolni, mert már túlságosan sokan ültek előttünk a járdaszélen. A sétálók, átsuhanok és elosonók ezek miatt nem tértek be a trafikba. A kint ülők aztán nem is a nadrágjukat, hanem a cipőjüket féltették a víztől. Ilyen útszéli paláverekkor ugyanis maguk mellé rakták a lábbelijüket, zoknisan vagy mezítlábasán ültek. Locsoláskor belerúgtattak elbarnult bélésű szandálukba, úgy mentek tovább, de nem túlságosan messzire. Néhányan lakkcipőben jártak.

Locsoláskor erősebben éreztem a szagokat: a felhevül aszfalt, a cipők, a sör, a jég és végül a trafik cigaretta-, fáradtolaj- és frissúság-szagát.

– Nekem szép életem volt – mondta Jenő bácsi odabent, amikor visszaállítottam a kannát a fekete padlóra. Legalább annyit beszélt magáról, mint mama apáról, és ettől ő is egyre távolibbá vált, olyan nem-igazi lett, akár egy emlékkép. Ugyanannyit beszélt az életéről, mint a vevők az időjárásról, bár azok inkább csak bevezetőként a liszthiányról, a tűzkövekről és az amerikaiakról folytatott társalgáshoz. – Szép volt ám – mondta Jenő bácsi. – De csak egy darabig. Földrajzi darab az, kis Tiborc, mérhető. A sírkövemre majd azt vésezd az évszámok alá: élt négy évet. Azt a négy évet ne írd oda, mert esetleg utólag is seggbe rúgnak érte. Megcsinálod?

– Tessék csak mondani.

Tudtam már, hogy meghúzta az üveget, miközben én kint a járdát fellocsoltam, és amúgy sem tudnám megállítani.

– Én kokárdát hordtam a szívem felett, még hétköznapi is – mondta. – A szívembe szúrva egyenest. Kitéptem vele a szívet, amikor el kellett dugni. A fegyvereket a budikba szórták be, még a kitüntetések is. Én elégettem a kokárdámat. Kis tüzet gyújtottam alá, oklevelekből. Tulajdonképpen a fájdalom nagyon szép dolog, ha ki tudja élvezni az ember, majd meglátod, kis Tiborc. De a bánat, az nem. Azt sose hidd el. Azt még nekem se.

Mondta volna tovább, de elsötétült a trafik: nagy ember állt az ajtóban, átalvetővel a vállán. Lassúdan előre-hátra ingott traktorgumiból drótozott bocskorán, be-bevillant mögüle a fény. Olyan szaga volt ennek az embernek, mint a lenvászon kendőbe csavart hetes házikenyérnek, egy kicsit savanyú, de nem kellemetlen. Az effajta feleségét is ismertem a szagukról: ordailatot árasztottak, ha őket küldte be áruval az uruk, nehogy felfigyeljenek rájuk a milicisták a falusi állomáson vagy a vonaton. Az ordát szoptatós juh tejéből erjesztik, édeskés az íze. Ezeket az asszonyokat persze soha nem kóstoltam meg,

pedig Jenő bácsi egyre kínálta őket. – Harapj a vállukba, Tibi, az olyan jó. – Az asszonyok olyankor ezüst fogsoruk elé kapták a kezüket, úgy kuncogtak az érthetetlen törpén.

A tagbaszakadt férfinak is ezüsfoga volt, de alig látszott, mert ritkán nyitotta ki a száját. Lehetett ezeknek egy ezüsbányájuk valahol.

Nem kellett nekem szólni, magamtól beálltam a pult mögé, amíg ők ketten elcserélik árujukat a kartonfüggöny mögött. A cigarettáspolc sarka és a dobkályha között lógott a függöny, csupa sárga virággal, ágyméretű részt választott le a három ágy nagyságú helyiségből. Bent a kuckóban keskeny heverő is állt. Jól játszottam a boltost, a kamillás falusi udvaron eleget gyakoroltam barátaimmal, amíg agyon nem vertük a macskát, és aztán többé nem engedtek ki a csűr elé. Itt viszont néma voltam, mutogattam, akár egy valódi dohánytőzsdébe illő háborús rokkant vagy éppenséggel egy hülye gyerek. A vevők inkább hülye gyerekeknek tartottak. El sem bírták képzelni, hogy valaki nem ismeri a nyelvüket. Elvégre ők sem tudtak más nyelvet.

Az egy lej tíz bani áru Naționale mellé felemeltem egy ujjamat, aztán az összeset. Nehezebb volt megmutatni a Mărășești cigaretta árát, mert az egy lej hetvenbe került. Persze a vevők maguktól is tudták, mit mennyiért ad az állam. A némáknak jó dolguk volt ebben a lármas városban, talán még borralalót is kaptak.

– Mit is mondtam? – mondta Jenő bácsi, amikor a keddi látogató távozott az anyám meséiből ismert zöld pulóverben, ki a tarkónütő melegbe. Nem verítékezett. Vállán kis csomagot vitt a nagy helyén. Csodálkoztam, hogy nem gyúl fel, ami benne van. A lángok szárnyán könnyen hazarepült volna a rendőrök feje felett.

– Na igen. Szóval szép életem volt nekem – mesélte Jenő bá-

csi. – Fehér lovon járhattam volna a vendéglőbe, a fényesbe, ha akarok. De én nem olyan voltam. Igaz, hogy ilyen nagyon gyalogos sem voltam, az fix. Egy fenét fix. Semmi sem az. Lehet még belőlem buszsofőr is. Vicceljek? Szeretnéd, kis Tiborc? Nemigen lehet ezzel viccelni. Tudod, mi volt ott akkor? A falumat kettőbe vágta a határ. Budira már idegenbe jártam. Vagy haza? Na, ez itt a kérdés. Hogy a madár milyen fészekbe kakál. Képzeld csak bele. Jegyző vagy, s ha akarsz, fehér lovon jársz be a városi fényesbe, vagy Guttmannál spenótzöld kaplapot rendelni, körítésnek vaddisznósörtét. Az anyád meg kiabál utánad a községháza ablakából, hogy hétkor kész lesz a vacsora, el ne késs. Hallja az egész falu, s a határőrök is odaát. Te meg jegyző vagy. Vasárnap a ló magától hazavisz. Már ha paprikát nem dugnak a hátsó felébe valami mókás legények. Mert akkor kifut veled az országból. Visszazsupoltak volna, az fix. Hacsak le nem tagadod a nevedet. De én mindig hazaértem, amíg volt hova. Én hülye összeírtam otthon azokat, akik reggelire csak pityókat esznek. Az egy szint. Színvonal. Bányaszint. Ott, ha a tárnával együtt felrobbant egy surbankó, az apja bicskával piszkálta ki belőle a szilánkokat, kőrepeszeket, aztán ledörzsölte pálinkával. Férfinép, mit szólsz? Magyar virtus! A csendőröket kellett rájuk küldenem az orvossal. Persze hogy utáltak. Én meg élveztem egy kicsit, hogy utálnak engem, a kicsit. Igazam volt ugyanis. Meg is írhattam volna egy újságba. Népmegváltás, mit szólsz? Az fix. De minek? Nem vagyok én Balázs Ferenc.

Mutatóujjára csavarta göndör hajtincseit, akár elalvás előtt a kisbabák, és egyre közelebb kókadt a pult üveglapjához. Az alatt fekete fésűk és kis kartondobozok látszottak, némelyikben revolver alakú öngyújtó. Nem azokat nézte. Tudtam már, hogy áldomást ittak a bocskorossal a kartonfüggöny mögött, és ezt nekem otthon nem szabad elmondanom. Azt sem, miről be-

szélgettünk mi ketten a trafikban. Jenő bácsi Ceylonból származott szegfűszeget rágott, hogy elverje szájából az itthoni italszagot. Annyi minden összefügg egymással!

– Most elmesélem neked az anyádat – mondta az üveglap felett. – Kerékpározni tanult a plébános úr biciklijén. Női bicikli volt. A reverenda miatt, tudod. Ennyit a modern korról, picinyem. Apád akkor is a dolgai után járt, de ő nem biciklin, nem is lovon. A mamád mégiscsak titokban kerékpározott, nem tudta, mit szólna hozzá az ura. Így hívta: az uram. A igaz, hogy nagyon látszott a lába az anyádnak, szerte hét határba, mert határokból bőven kijutott nekünk. De azért a mező, mező, a kutya meg ugat. Volt ott hely elég, bár elvették felét.

A mamád menni megtanult már a biciklin, de megállni nem. A harmadik faluig hajtott ijedtében. Ott voltam én jegyző, ha nem tudnád, de tudod. Egyszóval megérkezett, teljes lendülettel. Akár a határon is átfuthatott volna. Mit szólsz, ha akkor például lelövik, és te nem leszel? Na, látod, ez olyan régen volt. A mamád meg, aki akkor még nem is volt a mamád, kiabált, hogy fogják meg, fogják meg, mert ha nem, eldől. Ő tényleg olyan: csak úgy él, ha mozog. Egy bűgőcsiga, mi? Szinte kifutott akkor, ha nem is a világból, de az országból. Haláláig elvitte volna a lendülete.

Volt ott nekünk valami emlékművünk, egy terebélyes turullal, a körül elég nagy tér terült. Ott szoktuk felhúzni a zászlót ünnepekkor, de még hétköznapi is. Ezzel vigasztaltuk a testvéreimet odaát. Zászlót nézni nem bűn, a színeket nem a kisebbségek kavargatják belé. Nézhetik. Kiáltottam a mamádnak, hogy azon a téren megfordulhat, akkor kifogom.

Hát így! Karikázott körbe-körbe egy ideig, de aztán nekem jött. Akkor öleltem meg először a mamádat, Tibi, a biciklin, elkaptam. Soma volt, és csupa meleg fodor mégis. Az ajka is fodros, én tudom, éreztem. Meg egyébűt is. Jó lenne tudni

minden rejteket s a titkos okokat, amiktől asszony lesz egy ember. Nahát!

A konyhánkba vittem csak, mert tudtam, mit hisz az anyám egy olyan nőről, aki biciklin mutogatja a lábát. Nektek nem volt házatok, de nekünk volt egy nagy, amolyan ősi, tudod, mint egy történelemkönyvben, vagy amilyeneket Kós Károly épített később. Túl későn, azt hiszem. Nagypámé volt a ház. Úgy hívtam; Vérehulló Fecskefű. Szíven lőtte magát nagypám egy vadászpuskával még Trianonkor, a kúria meg ránk maradt. Egyéb nem volt. Van, ki azt mondja, hogy egy parasztot lőtt le a nagypapa, mert az mind hencegett neki, hogy ezután más-ként lesz, mert az övék lesz. Mire fel a nagypapa odadurragott, és a nagypát emiatt bezárták. El ne hidd, ezt nem szabad. Az öngyilkossághoz nem kell akkora kurázsizsi, mint a politikához. Mit is mondtam?

A mamád már akkor szép volt, azután nem annyira. Most megint szép, igaz? Egyik kezével a forró keblét fogta, ahogyan szokás pihegéskor, másikkal a hideg csészét, és kérte a bocsánatot. Miért, Tibi? Hiszen ott volt, jó helyen volt, éppen ott volt a helye, láttam én azt már a legelején. Nem a konyhában volt a helye, hanem egy szobával bennebb és bent az egész házban. Én már ilyen vagyok, tudom, mi hova illik. Töltöttem egy csésze málnaszörpöt, lopva leittam tetejéről a dugómorzsát, vagyis belecsókoltam a szörpbe, és azt mondtam neki, itt ítéletnapig ellehet. Nem sok az, nézzen csak ki az ablakon, láthatja, hogy hamar eljön, s azt is, hogy honnan. Kinézett, és azt kérdezte, ki tartja rendben ilyen szépen a zöldségest. Csodálatos volt, hogy éppen ezt kérdezte. Odaát látszottak a másik zászlók, és ő a krumplibokrokra figyelt. Átizzadt blúza rátapadt, oldalt becsípődött a melle alá, úgy kellett lepiszkálnia a bőréről. Fürödjön meg, mondtam neki. Ítéletnapig maradjon, azt is mondtam. – Hány óra? – azt kérdezte. Estére hazajön az ura. Hazajön és mosdani akar, vizet kell neki melegíteni.

Bricskán vittem haza, Tibi. Olyan kicsi házban laktatok, amikor te még nem léteztél, a háború előtt! Boronaház volt, kívül le se vakolták még. Bent vetetlenül állt az ágy, a kabátokat egy nagy Jézus-szoborra kellett akasztani.

A biciklit leadtuk a plébánosnál. Én húztam aztán vizet a kútból, én vittem be, hogy megmelegítse apádnak, aki akkor még nem is volt az apád, csak ennek a gyönyörű asszonynak a férje. Ő meg még tüzet sem tudott rakni.

Két napig nem ettem azután, pedig az én anyám rendszeresen főzött még akkor. Néztam a konyhakertet. Annak is más országban volt egyharmada. Néztam, mert anyád is csak azt látta. Harmadnap aztán eszembe jutott.

Anyád volt az a kalapos hölgy, aki: egyszer régen idesétált, karonfogva egy kalapos férfival, hogy megnézzé, milyen is egy határ, és hogy ő hol lakik tulajdonképpen. Nagyokat nevettek, és nem nagyon hitték, értették az egészet. Az örök egészen a sorompóig engedték a mamádat. Olyan volt. A férfit már nem hagyták. Az nagyon csúnyán nézett. Aztán magához szólította a hölgyet. Mint egy magyar vizslát a vadászaton. És az ment, hozzádörgölözött. Ő volt az. Eszembe jutott, mert el se felejttem.

Apád felé haladtában beleakadt a kalapja egy virágos ágba, lecsúszott a hajáról. Soha nem felejttem el azt a mozdulatot, ahogyan utánanyúlt.

A felsőbbség rám reccsent aztán, hogy miért engedek botrányos jeleneteket rendezni a határsorompónál, mikor békeszerződés van, minden rendben, tüntetni nem szabad. De hát csak nézte! Nézték ők ketten, ameddig elláttak.

Már akkor tudtam, hogy ez az asszony idegen országot, világot akar látni. Vagy csak visszavágyik valahova. Mintha vissza akart volna jutni valahova, ahol még sose járt. Olyan volt.

Az én ablakomból egyedül a konyhakertet látta. Talán mert a konyhából nézte, nem? Vigyázz, mert most elérzékenyülök itt neked. Inkább menjünk ringlispilezni, jó? Itt nem bírom. Úgyis kitört aztán a háború.

Kitört a háború, mi meg bezártuk a boltot, elmentünk és felültünk a falovakra. Vén traktormotor forgatta körbe a tarkavörösre festett pacikat egy üres telken, két földszintes ház között, szinte kifutottak a sugárútra. Délelőttönként egyedül a mi kedvünkért indította el őket egy elefantiázisos ember, aki régebb, amíg el nem tiltották, amiért túlságosan csúnya, szóval egy polgári csökevény ebben az új világban, Ökörfejű Ion néven szerepelt vidéki városkákban, hetivásárokon. Alig fért el szájában a nyelve, ezért nem sokat beszélt, és fekete kendőt kötött az arca elé. Rémisztő nagy, szertemerelő ujjaival húzogatta az indítókart, de a gyerekekhez nem nyúlt. Lengő maszkja felett, barna kalapja alatt néha ránk kacsintott. A szeme rendben volt, talán még szép is. Szeretni lehetett, ha elmúlt a félelem, és megszokta már az ember. Úgy van ez, mint a látványokkal. Azoknak is titkos az oka.

Jenő bácsi a melléig ért Ökörfejű Ionnak, és alulról néha bekukucskált a kendője alá. – Gyere már – mondta nekem –, ingyen láthatod. János jó fiú. – De én még potyán sem mertem megnézni, csak hallomásból ismertem az arcát. Sok más egyebet is. Így is hideg gyíkok futkároztak tőle föl-le a gerincemen, megszámozták a csigolyáimat.

Felültünk a festett kis falovakra, egymás mellé, és elindult a gép. Kurjongattunk, mert Jenő bácsi szerint lovas nép voltunk valaha.

Akkor délben, mintha csak ünnep lett volna, munkaszüneti nap, sokan odagyültek a faménes köré, amit Ökörfejű Ion a

szokásosnál nagyobb sebességre kapcsolt nekünk, mert szerinte is lovas nép voltunk mi. Bámultak a népek, és Jenő bácsi a motorzúgásban üvöltve mesélte el második emlékét a mamáról.

Úgy sírt, Tibi, mintha tényleg a szíve szakadna ki. Olyanok is voltak a könnyei, mint a kicsi szívek, beleragadtak a ráncai-ba, ott lüktettek. Mert a háború alatt és főleg azután ráncai is lettek a mamádnak. Lefogyott a bánattól és a várakozástól. Addig én sem hittem, hogy így zokoghat valaki, nemhogy te. Mindent kisírt magából, már egészen üres volt. Átjártam hozzá a harmadik faluba, pedig az nem is volt veszélytelen. Egyedül ült a kályha mellett, a kisszéken, és még a felkötőit sem rakta el, ott száradtak a lerajtón. Mint valami szürke patkánybőrök. Nagyon kell szeretni egy asszonyt, Tibi, hogy ezt elnézd vagy elfelejtsd neki.

Egy zöld koffer állt mellette, alumíniumveretű sarkokkal, olyan katonaládaféle. Apádé lehetett. Abban tartotta a váltás fehéreneműjét, a meleg holmiját, pedig még csak ősz volt. Összekészített mindent, hogy ha utánajönnek, ugye... Olyan furcsa lánynevet viselt, el is vihették volna miatta. Németes név volt, mondtam, fogjuk rá, hogy zsidó. De nem akart zsidó lenni.

– Ne tessék kiabálni – kiáltottam Jenő bácsinak.

A kicsi lóról láttam körös-körül a báméskodókat. Nem tűrték be fülüket a sapka alá. Nem is hordtak sapkát, vagy csak a zsebükben, hogy ha hivatalba kell menniük, legyen mit levegyenek a fejükről.

– Én tényleg megmentettem őt, Tibi – kiáltotta Jenő bácsi a falovon. Elmentem oda, ahova ilyenkor menni kell. Én aztán tudtam, hova kell. Az én irodámban rendezkedtek be. Azt mondtam nekik, adok inkább más nevet az anyádé helyett. Fő, hogy kilegyen a létszám. Nem tudom, mit mondtam. Olyan volt a házunk, mint ez a körhinta, semmit sem láttam, forgott

velem az egész. Ott is csak hazudtam nekik. Most köpj, Tibi, hátha valakit eltalálsz. .

Köptem, de visszafújta rám a szél.

– Aadtam nekik más neveket, nehogy azt hidd, hogy nem. Végül is mindegy. Azóta fél tőlem a mamád. Amiért akkora hatalmam volt, hogy megmenthettem őt. Egy frászt volt nekem akkora hatalmam, csak éppen tudtam beszélni a nyelvükön. Otthon voltam én akkor is, Tibi. Itt meg már úgysem ismer senki. Ó, Tibi! Tibi, kérlek!

Integettem Ökörfejű Ionnak, meg kellett állnunk. Jobban szédültem Jenő bácsinál, bár az ő pálinkás kóválygását nem éreztem, milyen.

A körhinta leállt, Ökörfejű Ion kilépett a rozsdás vastraverzek közül, és leemelt a lóról, rám csapódtak óriási ujjai. Akkor aztán megláttam. Előbb hurkaujjú nagy kezét a karomon, végül az egész arcát. Fekete kendőjét elhagyta valahol, talán éppen zaftos mititejt evett a forró, sárga motorházon ülve, és nem akarta összekenni a maszkját. Lapos, széles állán elfolyt a zsír. Mintha szemében iá sistergő zsír locsogott volna, akár egy tojássütő serpenyőben. A város forrósága volt az ott, a szemében.

Fogai szétálltak, talán egy hirtelen természeti katasztrófa vagy belső robbanás miatt, és kásás állagú, szürke nyelv türemkedett ki a hézagaikban. Óriásinak láttam mindent eddig is, kinagyítva, mintha lázasan feküdtem volna az ágyban, és fekete-kávéba kevert ricinust itatnak velem: Jules bácsi lyoni nyakkenőjét, Róza néni bordó kebleit, Gogu fenekét a padlásablakban, Jenő bácsi mitesszereit a márvány homlokán, és még a faleveleket is Radu II. kapuja körül. Ökörfejű Ion valóságos volt, torz és hatalmas; mint ki igazolja képzeletemet. A nézők körben tapsolni kezdtek. Most nem kellett belépti díját fizetniük, hogy láthassák Ökörfejű Iont. Ő egy pillanatra fölém tartotta, ingatta, nagy fejét, aztán eltűnt a toronyszerű

vastraverzek között, a körhinta közepében. Később onnan hozta ki Jenő bácsit is. Őben cipelte, és négykézlábra állította az olajos deszkákon. Jenő bácsi pedig századszorra ismételte a padlónak:

– Éljen a haza.

Ökörfejű Ion olyan volt, mint a háború. Egyeseknek csak ingyenlátványosság. De ő is rettegett magától.

Soha többé nem ültünk falóra ketten Jenő bácsival. Azután csak macskákat eregettünk. Az állatokhoz sem volt több közünk, mint egymáshoz.

III.

A padláson szaporodtak az árnyak, velük együtt a történések. Ott szoktattam magamat új életemhez. Az elején csak rajzoltam a porba. A ház körül minden virágágyást leaszfaltoztak, kivéve odébb a futballpályát, melyen Radu II. ugrált egyedül, vörös-fehér dresszben. Pedig ezek a színek a gyep zöldjével együtt tilosnak számítottak ott.

Rajzoltam egy fenyőfát. Alakra olyant, mint a tésztából vágott karácsonyfadísz. Köréje mindenfélét próbáltam rajzolni. Legtöbbször csak újabb fenyő sikerült. Miközben nem is nagyon szerettem az igazi fenyőket. Hideg nedvesség ült alattuk, és penészgombák.

A padláson lüktetett a forróság, az ajtózárak zsírszaga érződött, meg az olajfestéké. Ismeretlen tartalmú ládákból dőlt a szag, és valahogy száraznak hatott.

A poros padlástérből, a feljárótól jobbra két piros ajtó nyílt. Az elsőből Ducu bácsi jött ki néha, a másodikból áporodott ruha – és bőrszag, állandóan. Soha senkit nem láttam bemenni a második ajtón, lakatján ikrás fürtökben lógott az olvadt ke-

nócs. Mögötte talán egy halott ember ült, hintaszéken, feje koppanása hallatszott a falon éjszakánként. Lehetett ott egy hatlábú kutya is. Jules bácsi macskái mindenestre nem merészkedtek fel ide. Ez is jó volt.

A piros ajtókkal tagolt, tapétás deszkafalra merőlegesen lécrácsokkal választották le a padlás egy részét, a sötétebbiket. A földszinti lakók tartották kacatjaikat ezekben a ketrecekben, mumifikált egzotikus vadakat vagy emlékebe megőrzött légeleket, talán kiegyenesített kaszákat. Három lakat csüngött ezen a soron.

A padlás többi része szabad volt, fénycsíkos, félhomályos térség, újabb zugokkal. Három gerendaoszlop állt itt, sorban, laza ruhaszárító köteleket, drótokat hurkoltak rájuk. A drótkon nem lógott semmi.

Ezen a részen történtek a dolgok. A fenyőfáim és egyebek. Mindhiába ültek Goguék padlásán tábornokok és államelnökök, ő még akkor sem jöhetett fel ide. Én se vetkőztem itt alsónadrágra, inkább ünneplősen feküdtem volna a porba, ha van ünneplő ruhám, hogy megjelenhessek egy diplomáciai tárgyaláson az emlékeimmel.

Rozsdaszínű plédet akasztottam egyik sarokba, rojtos „széleire rakott féltéglákkal feszítettem ki sátorlapnak. Szakadásain úgy szivárgott ki-be a homály, mint fenyőerdőben egy gallykunyhóban. A fény nem változott, csak a hőmérséklete. Ültem a kuckómban, és igazándiból csak Árpáddal és Istvánnal beszélgettem. Elmondtam nekik mindent újra, amit tőlük hallottam. A pisztrángfogást, a csicseriszurkot, a lovakat is.

Jenő bácsi számára is itt találtam ki a történeteket. A történetekben apám ereszkedett lefelé, sziklás hegyoldalon, birgeli-csizmája meg-megcsúszott a rostos havasi fűvön, nyakába akasztott géppisztolya olyankor mellének csapódott, és megkoccantotta a fémgombokat. Gomolygott mögötte a széttapo-

sott fű keserű szaga. Megtörtént, hogy apám felfelé kapaszkodott a mesében. Így nézve, zöld vadászsákja zökkent nagyokat a hátán, benne a máléliszt, túró, szalonna, cukor és a celofánba csomagolt gyufásdobozok. Egyszer azt láttam, hogy én is vele megyek fölfelé, majd a tetőről integetek. Anya a templom előtt állt, éppen azon a helyen, ahol később Sanyi doktor meghalt, és nem mert visszainteni. A felszeg felől jöttek már a rendőrök. Nem tudom, mi ketten hova mentünk, apámmal.

Itt volt és történt minden, a padláson, akár a moziban. És mégis, sokáig nem láttam meg mindent, ami itt volt. A csillagászati távcsövet sem. Talán azért, mert alig szobányi területen mertem mozogni, nyomokat hagyva a porban. Pedig nagy volt a hely, szinte akkora, amekkorát akartam. Inkább néztem csak, és nem megfogtam, vagy bár megérintettem volna a dolgokat, ahogyan kell.

A távcsövet a tető alján, a gerendák tövénél kiomlott téglákon találtam meg végül, a zuvat alatt. Háromból két lába maradt. Piszkosfehér volt a csöve, fekete foglalatú lencségi porosak. Nem is tudtam, mit akarok látni vele, és mit lehet. Még csak nem is a csillagokat. Azoknak úgyis mindegy, nézi-e őket valaki, vagy sem.

A rozsdás kallantyúval kitámasztott tetőablakon át dugtam ki a szabadba a távcsövet. Egyöntetű, a szélek felé halványuló kékséget láttam, buborékszerű pöttyökkel. Az ismeretlen levegőben sárgás buborékok úsztak, mint azúr húslevesben, vagy mint valami véglények. Az élő semmi volt ott.

– Nem!

Ducu bácsi mondta ezt. Mellettem állt, most éppen lelapadt az arca, álla ettől lágyan félrecsúszott.

– Nem, kisfiú – mondta, és beemelte a távcsövet az ablaknyílásból. – Hiszik, lehet puska. Nem jó emberek mind, kisfiú.

Hisznek egyet, hisznek mást. Közel vannak ide. Itt is, ott is. Sehol. Mindenütt. Nem tudhatod. Hagyd a puska, jó? – Az egész mindenséget mutatta közben, és úgy vitte a távcsövet, mint partizán a fegyverét, könyökhajlatban szorítva, pont ahogyan kuckómban elképzeltem. Benyitott az első piros ajtón, majd hanyagul a matracra dobta a csillagágyút, ahogyan én a távcsövet megnevezni szerettem volna. Biztosan összezavarodtak benne a foltok, amiket az imént láttam a semmiben.

Ducu bácsi mehetett, beszélhetett, mert otthon volt. Némán, kétségbeesve szaporáztam utána, és a küszöbön letöröltem a szandálomat.

– Jó kisfiú – mondta, és lány arca fodrozódva remegett, mintha kacagna rajtam. – Nem kell pucolni. Cellában nem kell pucolni.

Olyan is volt a szobája, zárka. Ragasztószag hullámzott benne. Mintha a padlásra felhurcolt, selejtes bútorokból, holmiból rakta volna össze a lakását. Talán valóban ezt tette, és ezért maradt annyi üres tér a padláson.

A padlóra fektetett matracon, az én rozsdaszínű plédem párján két, fekete szegélyű lyukon át látszott a csíkos vászonhuzat és egy kevés afrik. Ilyen lesz az ágya annak, aki a kórházban fekvé cigarettázik, csak a szaga más.

A deszkafalnál üveges konyhakredenc állt, kihúzott vágólapján három alumíniumlábas. Egy virágos porcelántányéron ezüstnyelű kés, villa. A Jules bácsi készletéből származtak. A tányéron a tökfőzelék szintén a miénk volt.

Falba vert szögeken, vállfákra akasztva, két ing lógott: egy vörös és egy fehér. Hiányzott belőlük valaki. A hajlított támlájú tonettszéken, az ablak előtt egy harmadik ing is látszott. Az ablak arra a tűzfalra nyílt, amelyik mögött éjszaka az okos örült üvöltött. Ugyanazt láttam odakint, amit a mi konyhánk-ból, de ennek az ablaknak elkajsult kerete a viharban, ami a futballpályát is szétdúlta, és egyedül hagyta Radu II.-t, hogy öklözze a kertsasokat.

Ducu bácsi szobájában minden bútordarabon sárga és fekete óraszíjak heverték, sorokba, oszlopokba osztva. A kredenc tetejéről kónyán lelógott hegyesebbik végük, a padlót is elborították. Érthetetlen rendszerben feküdtek az óraszíjak, keskeny ösvényekkel az egyes csoportok között. A balázsfalvi népgyűlésről készült korabeli képen láttam ilyen tagolt rendszert, a történelemkönyvünkben. A csípős ragasztószag az óraszíjakból jött.

– Ne féljél, kisfiú – mondta Ducu bácsi. – Dolog sok, fog kevés – és kinyitotta a száját, akár egy sötét kis szobát, amelyiknek túl nagy az ajtaja. Egy fog volt abban a zárkában, és egy nyelv, mégis teljesen betöltötték. – Huhu – mondta. Talán szeretett volna megnevetetni. De aztán mást szolt. – Most lesz nekünk gukker – mondta. – Csillagpuska: pikk-pakk. Ta-ta-ta-ta hold. Mondjad te is, kisfiú: pikk-pakk, csillag, ta-ta-ta-ta, hold.

– Tessék visszaadni a csillagágyúmat. – Jólesett, hogy ezt így kimondtam.

– Leülj – mondta ő. – Le, le, nem bánt Ducu bácsi. Ducu úr. Ducu elvtárs. Egyik se nem bánt. De gukkert vissza nem ad. Ducu bácsié. Te is Ducu bácsié vagy. – Én találtam.

– Leülj. Víz kell?

– A gukker kell.

– Cukor? Bonbon? Málnaszörp, ugye?

– Az vörös – mondtam neki.

– Leülj, mondom. Nem leülsz, megmondom padlást mamának. Mária nagysádnak mondom? Rózánénak? Jules mőszejőnek mondom? Félsz?

Minden kérdésnél kifeszítette egy ujját, és elmosolyodott. Pontosabban: elszélesedett, szinte szétkenődött az arca. Szája ilyenkor mintha kettőbe szelte volna a fejét: fent egy villamoskalauzé volt, aki jegy nélkül lepi meg az utast, és szigorúan néz,

lent egy bohócé, aki elfelejtette bekenni magát festékkel, mert találkáról jött.

– Julesz mősziónek mondom? – kérdezte újra. – Gazduramnak? Én nem mérnök, én nuku Jules mőszió, én tróger. Tróger, ugye? Mondja kisfiú. Ducu tróger győzött, ugye? Hát mondd. Mondd: szocializmus.

Nem szóltam, mert nem tudtam, mit akar. Ettől talán elszomorodott, legalábbis olyan hangon magyarázott tovább, mint egy siketnémának.

– Gukker Ducu trógeré, jó? Te jössz este Ducu bácsihoz, ablakba nem, soha. Az rossz. Pu-pu-pu, igen? Látjuk a csillagot, szeretem. Hold nagy pofa. Holdon kicsi emberek. Olyan legyenek a jó pofán. Ugye? Nem emberek, ne féljél. Nagy pofa, nézzed.

Fölfűjt arca képtelenül megnőtt, kifeszült, kétfelől a levegős hólyagok egymásra torlódva eltakarták az orrát. Nem olyan volt, mint a hold fenn az égen, hanem mint egy kuruttyoló béka az iskoláskönyvben. De azért lehet, hogy meg akart nevetetni, mégis, bármi áron. Leeresztette az arcát, s akkor az orra mókásan előugrott a szemek közül, szinte rám.

Tanítani akart ő is, de ő legalább rájött, hogy rosszul csinálja. Jenő bácsi ezt sose vette észre. A mama pedig valójában magának beszélt egyedül. Jólesett, hogy Ducu bácsi is megpróbálta, s aztán, hogy nem sikerült, igyekezett megnevetetni legalább. Akár egy békakirályfit, akinek ez kijár.

Akkor ültem már a kiégetett, elgyötört matracon, ajkamig ért föl a térdem, éreztem rajta a por száraz illatát, és néztem a sörbetpöttyöket. Az itteni ragasztószaghoz hozzászokott már az orrom, csak éppen kiszikkadt tőle. Attól vagy a forró-ságtól, melyben itt a tető alatt lábatlan bolyhok úsztak és rátapadtak a nyálkahártyámra. A kánikula óriás bacilusai, kór-
okozói. Éreztem a cigaretta kesernyés szagát, az is jólesett;

és hallottam, hogy Ducu bácsi fel-felköhög. Közben engem nézett, ha bírt a rázkódástól. Végül szinte illedelmesen, akár egy közszónok, nagyon mélyről felkrárogott, nyálkásan rezgett zengő belseje.

– Jó lesz, kisfiú? – kérdezte, amikor elcsitult benne a rongyos tüdő.

– Jó. Bine – mondtam.

– Este jössz? Csillagok mind lesznek.

– Lehet, nem engednek majd – mondtam. – Maga kommunista.

Most, valóban kacagott, és ismét másnak láttam. Változó arcát kellett megszoknom mindenekelőtt, akár a ragasztószagot és az óraszíjak rendjét. De ahogyan ott kacskaringózó ajkakkal nevetett, a szeme mereven és mozdulatlanul szegeződött rám, és azt nem megszokni kellett, hanem elviselni.

– Mond neked ezt-azt Ducu bácsi, kisfiú, mert te jó vagy. Te és mama fusson messze, messze. Nem szereti Mária nagysád, nem szereti Rózáné, de még Jenő se nem szereti, mert ő csak felnőtt akar lenni, egyéb semmi. Fogd anyuka kezét, és hess! Ez másik város. Szép anyuka, nagy baj lesz. Érted, kisfiú?

Újra komoly volt, mintha kemény szeméhez igazodott volna az arca, de még a hangja is. Fejemre tette a kezét, sercegett ujjai közt a sörtehamam. – Nagyon kicsike vagy még te, kisfiú – mondta.

Itt mindenki hozzám nyúlt, én senkihez se mertem. Mindenki szegény mamáról beszélt, és senki sem szerette nagyon. Mindenki azt szerette volna, hogy elmenjünk innen. A mama is azt akarta tulajdonképpen, de nem volt annyi képzelőereje, hogy kitalálja, hova mehetnénk.

Megmozdultam volna, Ducu bácsi azonban előre észrevette, és visszahúzta a kezét. Átmelegedett már tőle a fejem.

– Maradjál – mondta. – Kicsike kis fiú vagy mostan, de nagy férfi leszel, tudod-e? Mesél neked Ducu bácsi.

El is kezdte mondani, de még csak az elején tartott, a fájdalomkánál, amikor benyitott Róza néni. Be sem jött egészen, neki-dőlt az ajtófélfának, és nézett minket.

– Te itt vagy? – kérdezte. – Maradj csak, Tibi.

Ducu bácsi a szebbik, a nőknek meg az igazolványképekre való arcát viselte most, vonásai kifeszültek, bőrén mintha egyenletesebben oszlott volna el az olajos barnaság. Róza néni ellenben – a Rózáné – csupa vörös volt, és még csak nem is a bordó pulóverétől. A temetési ruháját vette magára: szürke alapon fekete, cirkalmas virágokat viselt. De piros volt, mégis. Mintha a szája környéke is megtisztult volna.

– Bejöhetek? – kérdezte másodsorra azzal a sima szájával, pedig már bent volt. – Leülhetek egy kicsit? Kínáljon meg helyvel, Ducu úr. Jó kis kuplerájban él maga is, hallja-e.

Éppen az én helyemre ült az alacsony matracon, hajlatai egymásra torlódtak, olyan szorosan, hogy nyilván feszültség támadt a testében, s ettől akaratlanul is felpattanhatott volna.

– Beszédre nekem se sok az alkalom – mondta. – Húsz éve nem értem a nyelvet, Ducu úr. Magának elmondom, mert maga legalább román. Jules úr csak francia. A húgom nem áll szóba velem, mióta úriasszonynak hiszi magát, és özvegynek készül. Azelőtt érthető nyelven beszélt, ha rosszat mondott is. A fia házasságától aztán végképp kikészült, szegénykém. Jenő meg Jenő: az új asszonyával van elfoglalva. Megértem, az első nője, na. Ők ketten azelőtt még éjszaka is egyre beszélgettek, de mostanra az asszony inkább csak sír, direktbe. Szegény fehérnép. Neki se könnyű. De kinek könnyű manapság? Még magának se, Ducu úr, pedig maga a mostani fejeseikkel ült Doftanán.

Miért volt ilyen őszinte és terjengős Róza néni? Ha őszinte volt egyáltalán, és éppen énelöttem. Csak dőlt belőle a szó, mint kinek ereszt a feje.

– Állása nincs, hát akkor ura legyen legalább, nem? Könnyű annak, aki szép, az egy foglalkozás. És egy gyerekkel a mai világban... A gyereket hova dugd?

Az anyámról beszélt, és közben engem akart megsimogatni, csakhogy mindannyiszor arrább vittem a fejemet, a ragasztószag új hullámai felé. Ducu bácsi térdére könyökölve ült a tonettszéken, a kajla ablakkeret előtt, egy mukk nem jött ki a ráncos száján. Mintha korcra kötötték volna, akár a csihánzsákot, amiben malacot visznek vásárra, s az odabent visít.

– Maga is, Ducu úr, maga is milyen? Maga se jött le többet, egy szóra legalább. Most is kihül a drága csirkevér. Mondtam volt magának, hogy ott mindig akad egy jó falat. Ezek még most is pazarolnak, még mindig nem hitték el, hogy demokrácia van. De most aztán kámpec. Ez a Jules, ez a Gyula nem ad nekik többet semmit. Maga iparos ember volt, Ducu úr, maga megérti. Ez a gyerek is, ugye. Még jó, hogy maga foglalkozik vele. Nagyon el van veszve itt. Hát nem? Szóljon hozzá. Ugye, nem szereted itt, Tibi? Ducu bácsinak te is megmondhatod bátran. Elvégre te is székely fattyú vagy félig-meddig, nem ijedsz meg. Ami a szíveden, a szádon. Na, szaladj le szépen, félretettem Ducu úrnak egy kis rántott, hagymás csirkevért, neki olyant úgysem adna a felesége, ha lenne neki. Az eleresztené a drága vért. Hozd csak fel, Tibi. A kis piros lábasba raktam. Majd itt megmelegítem. Van rezsója, Ducu úr?

Ducu bácsi nem szólt, én pedig nem mentem vissza, a csirkevért sem kereste senki. Róza néni eltűnt akkor délutánra, és nem is temetésre ment. Jó messzire, a futballpályán túlra elszaladtam én is, dobogott szándalom a kidőlt deszkakerítésen. Elmúlt vasárnap vízszintesre taposták rajta a szögeket a nézők.

Radu II. fekete dresszben, kerek fején lapos biciklisapkával szaladt a kapu körül. Néha ökölvívóállást vett föl, és ütötte az üres levegőt vagy éppenséggel a kapufákat. Radu II. a boksz-

válogatottban is benne volt, de még a sportlapban is gyakran. Többször láttam képét a trafikban, mint őt magát a zöldben. Nagyjából úgy nézett ki, akár a többi ember, mert azok közül is sokan jártak rövidnadrágban, biciklisapkával. Időnként ivott is, ahogy a többség. A kapufa mellett, sárga törülköző alatt tartotta a pálinkás üveget. Kortyolt, aztán szaladt vagy öklözött tovább. Néha felém nézett, de nem láthatott. Általában az emeleti ablakban kuporogtam.

Gogu is ott ácsorgott a pályán, felhúzott gatyával, várta, hogy kapura rúghasson Radu II.-nek, ha az majd a vetődést gyakorolja. Bár talán azt leste, mikor tud meglépni a labdával, ha Radu II. egyszer mégiscsak túl sokat iszik az üvegéből, és cserébe megkapja tőlem a minszki bicskát. Radu II. üvegén felirat is volt: Coca-Cola.

Az alkony a park felől érkezett, és a zavaros tó szagát hozta. Homályos aranyhalak úsztak a levegőben. A konyhában viszont már este volt. Sötétben ettem, nem tudom, mit, édeskés húsíze volt. A mama aztán fektében ölbe vett az ágyban, forró lehelt a hátamra, miközben elsuttogta imáját vagy valami mást. Végül azt mondta:

– Tibi, ne ijedj meg nagyon holnap. Örült kiabálás lesz itt, lefogadom. Ma éjjel közlöm Jenő törpével, hogy mégis hozzámegyek. Ezek másért tartanak itt. Jules bácsi azt hiszi, befizetett rám a nevelt fiának. – A mama kuncogott, foga is forró volt, éreztem a vállamon. – Kíváncsi vagyok, hogyan fordítják le neki, miközben üvöltenek és tépik a hajukat. Azt, hogy törvényesen is hozzámegyek. Bele fognak halni. Remélem. Megharapjalak? – kérdezte.

Átfogta a derekamat, egyetlen zökkenéssel maga felé fordított. Nem tudtam, hogy ilyen erős. Ma nagyon erősnek tűnt, szinte reszketett tőle.

– Nem vagyok én gonosz, Tibi – mondta, közel az arcomhoz.

–De gyerekem van, látod. Én oda már vissza nem megyek. Úgy járnék, mint Sanyi doktor, hagynának elpusztulni a templom előtt. Nincs más helyünk, Tibi, csak ez itt. Imádkozom is, látod.

Megcsókolt, felsértett a belső láztól cserepes ajka. Ment a fürdőszobába, onnan Jenő bácsihoz, hazudozni.

Anya mindig ugyanarról beszélt, és legalább kétszer mondta el, talán azt hitte, ha suttog, többször kell közölnie valamit, hogy egyszer megértsem. Ilyen titkos, furcsa okok állnak az egyszerű dolgok mögött.

Elsőre is megértettem, hogy itt maradunk ítéletnapig, és azon kezdtem gondolkodni, milyen ürüggyel kérem el a második padlásszobát, a Ducu bácsié mellett. Talán hogy fehér egereket akarok tenyészteni. Esténként átkopoghatunk egymáshoz, Ducu bácsi biztosan megtanít a doftanai vagy zsilavai börtönmorzéra. Ta-ta-ta-ta-ta. Au-au-au. Bimm-bumm-bumm.

Kiszellőztetem majd abból a szobából a nálam idősebb ruhák áporodott kölniszagát, és tényleg veszek egy fehér egeret. Később rádiót is, amiben Budapestet hallgatom, és Bécset is, ha elfordul a Föld. Valahol biztosan beszélnek Mátyás királyról. Volt már egy albumom róla, azt olvastam, ha nem tudtam aludni az okos örült üvöltözésétől. A többiek vajon mit olvastak ilyenkor? – gondoltam, amikor nem aludtam. – Miről tanulnak? Lehet, hogy egyszerűen megszokták az üvöltözést; mást nem is tehettek.

Az album ferdén állt a parkettázott mosókonyha ablakában. De azért jó lett volna egy külön rádió. Azóta biztosan más is történt királyunkkal és Fekete-seregével. Ki tudja, meddig jutottak el annyi idő alatt. Mert az idő telt, éreztem én is, de nem panaszkodtam rá, akár egy reumás vagy egy hadifogoly. A manzárdszobába majd besüvít a szél, akár a rádió rövid-

hulláma, és akkor megtudom. Hallom legalább. A látvány az én dolgom. Látni tudok, még álmomban is. Csak a vécére járok le az első emeletre, mint Ducu bácsi, s talán Goguék padlásáról az államelnökök, akikről sose szól. Esetleg ebédelni. Reggeli és vacsora nélkül kibírom. Anya mindig azt mondta, mielőtt magamra hagyott a mosókonyhában: „ki kell bírni, Tibi.”

Róza néni állt az ajtóban. Az ajtók zsanérjaiba minden hónap harmadik napján szalonnadarabokat raktak, ez is azért nyílt olyan halkán, mint egy nagyregény, amelyikbe beleszartak. Ott állt Róza néni, és két tyúkölő kezét egybeakasztotta a hasa alatt.

– Kicsi árvám – mondta. – Elment a mama, ugye? Itt hagyott megint. Te most mit csinálsz?

– Imádkoznom kell – mondtam.–

– Nem bánom, csak tartsd a takaró felett a kezedet. – Vékonyan kuncogott: eldugult sípok lehettek benne, és néha sikerült így megfújnia őket. – Ó, ne urizálj olyan nagyon, Tibi. Nem szorulsz rá. Te öröklöd meg Jules tatát. Kezdd csak el az imádságodat, én majd vigyázok rád. Halljuk azt az imát, Tibike.

– Elmondtam már félig.

– Na látod! Jobb, ha őszintén beszélsz velem. Velem őszinték szoktak lenni a kisfiúk. Tudod, hogy Jencit is én fürdettem?

– Imádkoznom kell – mondtam.

– Mehet, Tibi. De kezdd előlről.

Lehepent az ágyra, nagyobbat reccsent a sodrony, mint a mama alatt.

Kiokítottak már itt ezek a némák annyira, hogy tudtam, most már Rózáné is beszélni akar. Már odafent Ducu bácsinál elkezdte. Egyébként is így következnek egymásra a dolgok: előbb csak némán látszanak, aztán beszélünk róluk, végül megtörténnek. Ahogyan egy vonat közeleg... Puff! Akkor már

nem használunk szavakat. Az üvöltésnek vagy a jajgatásnak pedig nincs értelme annyi, hogy szó lehetne legalább.

– Üdvöz légy, Mária – mondtam tehát –, üdvöz legyen Mária néni, malasztal teljes, a Jules úr van övele...

– Tibi! mondta, és kuncogott. – Tibi, ne szellemeskedj.

– Add, Uram, hogy leszakadjon Róza néni alatt az ágy, és ő leessen, egészen a földszintig, mert százötven mázsás és gonosz, és nem szereti a mamát. Add, Istenem, hogy holnaptól kezdve megint cseléd legyen, és ő mossa ki a mama harisnyáit. A mamának legyenek selyemharisnyái. Add, Istenem, hogy Jules bácsi semmit se fizessen Róza néninek a mosásért, Jenő bácsi ne védje meg, és ne köszönjön neki, Ducu bácsi ne hagyja leülni, és még a papucs se legyen új...

– Jól van, Tibi – mondta Róza néni –, abbahagyhatod. Ne fáraszd magad, úrfi.

– Kiabálok, hívom a mamát, hogyha hozzám nyúl.

– Ne félj, nem eszlek meg – mondta. – Nem te vagy a hibás. Egészen elérzékenyült. Mintha szeretné, hogy gyűlölöm.

Vagy csak meglepődött. Akárhogy is, az arca kifeszült, mintha megrántották volna a kontyát. Van olyan Isten, aki az öregasszonyok haját cibálja, csak hogy óvodás kislánynak érezhesék magukat.

– Tudod-e, Tibi, hogy ez az én szobám volt? – kérdezte csendesen, ahogyan a bánathoz illik. – Csak nekem éppen soha nem meszelték ki, mint neked. De azért nem volt rosszabb, mint másutt.

Erről volt szó: megszokta őt az ágy. Ez volt a magyarázat, hogy miért nem szakadt le alatta. Én meg biztosan azért aludtam rosszul a megfordított matracon. De nem aludtam a beszélgetések miatt sem. Ha éppen nem nekem mondták el a bajukat, az emlékeiket, egymásnak sutyuráltak éjszakánként, vagy lopva ettek a kamrában és pancsoltak a fürdőszobában, esetleg imádkoztak.

Róza néni közelről lágynak, szinte pépesnek hatott. Biztosan megfulladok alatta, ha fölém hajol. Rám omol, akár a forró puliszka. Talán olyan volt, egyszerűen, mint egy igazi aszszony, aki sokat sírt, és ettől szétoldódtak az összetartó görcei. Anyámat éreztem néha ilyen puhának, melegnek, erőtlennek, amikor Jenő bácsi mellől kijött hozzám. Biztosan mind ilyenek, ha valami baj éri őket. Fogalmam sincs, mit lehet tenni velük, melyik részükhöz kell nyúlni, hogy helyrejöjjenek.

– Fürödtél ma? – kérdezte Róza néni. Egyszóval ő is tudta, sejtette legalább, hogy nem mászom be Jules bácsi után a kölnis vízbe. – Én mindig szoktam, amíg itt laktam, ebben a szobában. Gyere, na, Jenőt is én fürösztöttem. Az anyjának derogált. Az csak megcsinálni tudta. A Szűzmária! Aztán eljött nagyságának, Bukurestbe.

– Bukarest a világ legszebb fővárosa – közöltem vele az egyetlen teljes mondatot, amit megtanultam románul az iskolában. Nem értette, mert nem rám figyelt.

– Szoptatni sem akarta, mert féltette a világszép csöcsit – mondta maga elé, csöndesen. – Az is lehet, hogy ettől maradt ilyen kicsi a Jenő, s nem amiért én egyszer kiejtettem az ölemből. De azért nem törpe, ugye? Te is azt mondd? Nem törpe, csak kicsi, na. Meleg tejet csurgattam a mellemre, úgy nyalta le onnan, mintha tényleg szopott volna. Közben bele-belealudt, de olyankor befogtam a kicsi orrocskáját. Akkor aztán kapkodott, csápolta a pici kezével, ne félj.

Nézte maga előtt Róza néni a lábatlanul táncoló porszemekkel teli nagy semmit, és én már tudtam, miért lapos Jenő bácsi orra. Mindegyre befogták vagy megnyomták neki, amikor még alakítható volt, akár a gyurma. Lassan mindennek eljön a magyarázata, akár a nyári eső, odafönről.

Róza néni mintha elszundított volna, miközben gondolkoztam vagy képzeletem csupán, gyökkentgetett, talán még álmodott is.

– Téged szoptatott az anyád? – kérdezte felímedve. – Az anyád is olyan fajta. Mindenhonnan elmegy, s azt hiszi, mögötte elmúlik a baj, később békén visszatérhet. Ezeken sokat segített a háború, letarolta nekik a helyet, ahol azelőtt bajt kavartak. Ez az én húgom is visszajárt hozzám, az első háború után. Mert háborúból kettő volt, tudod. Űlt csak a fia mellett, s úgy preckelte rá a könnyeit, hogy utána mindig meg kellett mosdatni. Még húszéves korában is én feresztetem, pedig akkorra már kinőtt a szőre. Tényleg. Beállítottam a tekenyőbe, öntöttem fejére a vizet, ő meg rázta a fejét, a szentképekig felspriccelt. Már akkor ilyen göndör haja volt. Aztán egyszer csak megtették jegyzőnek, attól fogva nem hagyta fereszteni magát, és elkezdett beretválni. Még a városi gőzfürdőbe is eljárt. Lehetek ott valami nagy murik a gőzben.

Ismét felvissított benne egy rejtett síp, amikor a gőzfürdőt ki mondta. Róza néni egy sípláda volt, saját hangjától felriadt, és hallgatta magát.

Nem tudtam, mit akarnak kezdeni a múltjukkal. Félig emésztett darabjait mindegyre kitálalták, és elkívánták, hogy szépnek lássam, pedig nem is hasonlított az eredetihez. A régi történeteket titokzatos okokként tüntették fel. Egész országokat sirattak, és az utcára is alig-alig merészkedtek ki egyedül. Aztán úgy tértek haza, mint kire rádőlt a templomtorony. Zsigeri sötétségben erjedt bennük a múltjuk, és mintha gyomortágulást okozott volna: állandóan és kielégíthetetlenül éhesek voltak. Megértettem, mire gondoltak, mikor azt mondták: úgy szeretlek, majd megszlek. „Egyedem, begyedem, tengertánc.”

– Nem nagyon akarták ott vállalni a jegyzőséget – mondta Róza néni. – Mintha tudták volna, hogy csak négy esztendeig tart, de annál hosszabb lesz a bőjtje. A miénk is olyan fél falu lett, tudod, budira már idegenbe jártunk. Az anyja is külföldről írogatta a leveleit. Hogy aszondja, a Gyula mőszejő itt nem

tud elszámolni egy magyar jegyzővel. Egy francia! Mert ez aztán az. Hogy oda ne rohanjak! Hiszen ez se mert hazamenni a burkusokhoz! Itt árulta magát. Ismertem én mőszejő Gyulái régtől, hamarabb, mint a húgom. Bóbitát kötett a fejemre, úgy hordtam be nekik a kávé, ezek az udvarhölgyek meg ott csicseregtek neki az útlevelekről. Húszévesen Párizsba készültek mind, és Gyula úr írta nekik az ajánlólevelet a grófokhoz, diplomatákhoz, akik aztán valami díszes palotában rólunk döntöttek. Azokhoz kellett menniük, de csakis tiszta alsóruhában. Nem érdekelte Gyula mőszejőt semmi, csak a hasa meg az izéje, nemhogy egy falusi jegyző. Azok az elnökök meg azt se tudták, hogy a világon vagyunk. Nem kellett volna megkavarni a dolgokat, akkor maradhattunk volna szépen a helyünkön.

– Ne haragudj, Tibi, de az anyád is hasonlít mőszejő Gyulára. Őt sem érdekli egyéb. Jenő is úgy ment utána, szagra. Talán azt képzelte magáról, hogy ő valami diplomata, és kialakulhat ez-azt. Kicsípte magát, mint szaros Pista Krisztus nevenapján, és ment át a harmadik faluba. Bricskán ment, mint egy férfi! Harminchetes bilgericsizmában. Azt mondta, ebédre hívták, vagy vacsorára. Apád meg lúdözte a vacsoránakvalót, valahol. Aztán a partizánokat. Időnkint behívták a seregbe, előbb a románba, aztán a magyarba. Aztán megint a románba kellett volna hogy berukkoljon, de akkor már orosz vidéken ült, drótkerítés megett. A Jenő vacsorája meg – kutya vacsorája. Nem tudott az anyád főzni, még az urára se. Igaz, nem is nagyon volt kinek, mert az apád örökké másfelé járt, mint amerre kellett. Hát, ugyebár, férfiember, s van benne vér meg epe, miért ne menne, ha jólesik neki, s otthon nem kapja meg, ami kell. Kíváncsi lennék, Jenő most megkapja-e? A maradékot, azt lehet. Amit itt felejtett a háború. Tudod te, mit csinálnak ott bent ezek ketten, Tibi? Így összebújnak, né. Hogy lássad!

Ültéből mellém dőlt az ágyra, és mégiscsak megfogott. Azzal a kezével, amelyikkel a tyúkokat ölte, belezte és a fasírhúst markolászta a nagy tálban, hogy kifreccsent az ujjai között. Rémületemben is éreztem, hogy elérkezett a végcéljához, csak azt nem tudtam, mi lehet az. Suttogott.

– Így összebújnak, né, aztán zsupsz, le az inget, le a gatyát. Az apádnak meg közben szétlövik a micsodáját a szteppén. Ezt csinálják.

Róza néni megrántotta melle felett a ruháját, hirtelen felnyílt, szinte felhasadt a blúza, akár egy álombeli ajtó vagy viharfelhő, egyszerre csapódott ki a két melle. Arcomra, fejemre omlott, egyik fekete bimbója beleszúrt a szemembe. Felnagyítva láttam pörsenésszerű, meddő tejmirigyeket.

– Mama – akartam kiáltani, de befogta a számat rettenetes kezével. Halszaga volt, pedig csirkét ettünk aznap.

– Ezt csinálják – mondta vastagon, meg egyebeket is.– Mintha tyúksíron csúszott volna ki belőle az érdes hang, felsértve a torkát. – Ha te tudnád! Megmutassam? Ide-oda teszik a kezüket. Tegyem-e? – kérdezte. – Tibi, te ezt elképzelni sem tudod. Rémes disznóságokat csinálnak egymással, és azt hiszik, hogy jólesik nekik. Jenci benyúl a mamád két lába közé, ott bögyörgeti a csücskeket meg fodrait. Aztán rámászik. Az a kicsi ember! Vagy fordítva lovagolnak egymáson. Ezek már városi ízlésű népek. Egyszer fent, egyszer lent, mint a nótában. Mindig erről énekelnek a rádióban is.

A takaró felett éreztem az ujjait, külön-külön és bolyongva matattak az ágyékom körül, és mozdulni sem bírtam, mintha elájultam volna, pedig csak vártam valamire.

Hirtelen felült az ágyban, abbahagyta, mintha nem ő kezdte volna.

– Jól van, Tibi, jól van, rendes fiú vagy te. Nem kell félned tőlem. Engedd el magad, mintha sírnál. Ez olyan. S annyi az

egész – mondta. – De tényleg ezt csinálják a mamáddal. Nehogy odarohanj, mert lehet, hogy csúnyát látsz. Elhúztam neked a függönyt egy kicsit.

Begyömködté kásás emlőit a ruhába, gombolkozni kezdett. Egyenként megforgatta cérnaszárukon a gombokat, és én nem mertem lehunyni a szememet. Ő is a gombokat nézte, de már természetes, konyhai hangján beszélt. Belőlem meg kiszakadt valami, aztán lecsurgott.

– Nem akarod, ugye, Tibi, mert nem tudod. De látod, hogy milyen. Egyet mondok: vidd el innen a mamádat, ne hagyj itt fajtalankodni. Egy törpével, Tibi! Lehet, hogy nem élvezi, de annál rosszabb neki. Mindenkinek rossz, Tibi. Egyfolytában idegesek, hajnalban félórán át mossák a szájukat, hallhatod te is. Mondd meg a mamádnak, hogy belehalsz, ha egy percet is maradtok ezután. Mondhatod azt is, hogy nem szereted Róza nénit, azért akarsz elmenni innen. Mondjad csak, én megbocsátok. Szólj neki, Tibi, hogy menjetek el. Kapsz tőlem zsebpénzt, ha akarsz, gyűjtöttem neked.

Talán elaludtam, mert napok óta álmos voltam már, és akartam is, talán valami más történt velem. Aztán ott feküdtem újra, azzal, hogy képtelen vagyok bárkit is megölni, égett az éjjelilámpa az ágy mellé tolt asztalon, nem láttam magam előtt sem Mátyás királyt, sem hegylakó barátaimat, és még az okos őrült sem üvöltött.

Valakik hosszabbra tervezték az éjszakát, mint ameddig eltarthat. A teljes, bár nem tökéletes csöndben nem lehetett tudni, mennyi idő telik el, és miképpen. A némaság aprókat pattogott, mintha kis rágcsáló osonna a fülemben, és tompán döndült néha. A hintaszéken ingó ismeretlen halott lehetett az, fent a padlásszobában, vagy maga Ökörfejű Ion, a háború. Hideg volt mind a két kezem, mintha most párologna el róluk a kölni-víz, de valahogy befelé, a húsomba.

– Csak hogy tudd, Tibi – hallottam aztán, valamikor. – Fenn jártam a szerelmednél, Ducu úrnál. Ő is azt tartja, jobb lesz, ha ti elmentek innen. Igaza van. Egy marha. Azt mondja: örökre. Örökké semmi se tart.

Fodrokat vetett rajta a ruha, amiben temetésekre, újabban a padlásra járt: szürke alapon fekete virágok. Négy, ismeretlen fajú virág nyílt a melle két felén, most árván kókadtak rajtuk a gombok. A melle újra előtüremkedett, csakhogy most feszes volt és fehér. Haját szoros kis kontyba kötötte, amióta nem láttam, és olyan szagot árasztott, akár a használt, kölnis fürdővíz, ha föléje hajoltam, és kéknek láttam a szemem. A víz melege érződött rajta, és ellepett. Talán Rózáné is a fürdőszobában töltötte az időt, akár a mama. Mindkettőjüknek furcsa tízperceik voltak egy-egy rejtekhelyen; nem tudom, ott mit csináltak magukkal.

Róza néni féloldalasan felült az asztalomra, könnyedén, akár egy karcsú lány. A lefelé sütő lámpafényben harangozott a lába, dőngette a szekrény oldalát. Nem viselt harisnyát, a gumi rózsaszín nyoma sem látszott a horgasinán. Húsa kétségbeesett puhasága fölött kifeszült a bőr, lepergett róla a lámpafény, és azzal együtt minden, ami addig történt vele. Nyilván elkövetett maga ellen valamit. Hallottam olyanokról, akik törött üveget esznek, s az napok alatt emészti fel őket. Elsápadnak lassan. Róza néni most olyan fehér lehetett volna, akár egy vörös mosdótál belseje. Mégis olyan volt inkább, mint egy frissen kimetszett disznóhólyag, mások lélegzetétől felfújódva, idegenektől kiegyenlített hőmérséklettel. Átderengtek rajta az összes rángó kis vörös erek, alatta még forrón vonaglanak a szétvágott zsigerek; de egyetlen csepp vér sem látszott.

– Mit szólnál te – kérdezte aztán –, ha férjül venném ezt a csúf Ducut? No? Akkor lássam ezeket meg a jó mamádat, Tibi. Ki főz, mos rájuk azután? Ducu úr kommunista, egy

szavába kerül, s mehetek mind a... A Duna-csatornához, nád-
válni. Régebben vagyok én bukuresti nagysága, mint ezek.
Nemhiába hallgattam én itt, sokat tudok, Tibi. Kitanultam.
Csináltatok én fogat Ducu úrnak, ha kell. Olyan lesz, mint egy
igazgató. Ezt is megmondhatod a mamádnak.

Ez történt akkor este, de nemcsak ennyi.
Róza néni elkattantotta a lámpát, és én a rám fekvő padlás-
homályban még sokáig láttam magam előtt Gogu rettenetes
fényképét: a nagy hasú meztelen asszonyt a kizsigerelt csupasz
férfit hajolva, az összes bolyhaikat, gyűrődéseiket, külön-
külön. Szürkébe játszott mindenük, egyéb színüket még nem is-
mertem. Átváltozó művészek tetszett Ducu bácsi Róza néni-
vel. Olyan senkik voltak, és olyan fontosak!

Számolni próbáltam: unu, doi, trei. Erre kell ugrani, há-
romra.

Róza néni napja volt ez; mindenképpen ez volt az igazi nap-
ja, s nem is utolsó a sok közül, mióta a hallgatásból, a némaság-
ból kimenekültek, mint egy égő cirkuszból, különféle álruhák-
ban, és a levegőn ráégett arcukra a maszk. Csontig vássa fes-
téküket a körmük vagy a könnyük, ahogy szabadulni próbál-
nak tőle.

A cirkusz, hát persze! A történések eltúlzott látszata: a mu-
tatványok.

Albert bácsi fején a kecskeolló!

– Megláték egy bolhát, mondám neki: besztekelesz, add'sza
nekem azt a húst, öljön meg a hurut.

Jó mondóka volt ez ott fenn a havason. Titokzatos parancso-
kat adott egy mesekirály, gida alakú koronával a fején.

– Maga megbolondult – mondta neki a nagyobbik fiú, Árpád.

– Most megüt – mondta a kisebbik fiú.

A harmadik fiú katonáskodott.

Az apjuk nem mozdult.

Elmentünk kiszedni a búbos bankát az istállópadlat alól. A trágyás hídlás alatt nem búbos banka volt, hanem egy kis rongycsomag és egy puskacső. Azon tanakodtunk, honnan lopjunk belé závarzatot. Albert bácsi egyedül maradt a fényes fehér fal előtt. A gida meg-megbillent a fején. Még délben is ott ült, amikor visszajöttünk és újra megálltunk előtte; a gida akkor már egész testében remegett. A fehér falról kegyetlenül verte a visszfény.

Két hete nyaraltam a malomban. Anya törvényszéki tárgyaláson járt a városban, mindegyre visszahívták. Ott mondta neki apai nagyanyám, hogy nincs helye számunkra, az utcai szobában egy vasutas lakik, de az legalább felhasogatja a tűzifát. Én elalhatok a díványon, ha szobatisztára neveltek. De a mama a válás óta nem vérrokona többé, ne jöjjön éppen tőle kérni otthont egy papkurva, aki az egyháza ellen vall, inkább hallgasson.

Albert bácsi leemelte fejről a kecskegidát, és azt mondta:

– Tibi úrfi.

Egyenként látszottak az arcába égett fekete pontok. Meg lehetett volna számolni őket, ha valaki elég közel merészkedik. Puskaporból készült minden mitesszere, fiatalabb korában biztosan késheggyel próbálta kipiszkálni. A rosszul töltött fegyver vagy a bányarobbanás ugyanolyan nyomokat hagy az arcon, akár a lemondó bánat és a dühös keserűség, amikor az ember mosdani sem akar már. Sanyi doktor talán rendbe tehetné volna ezt az arcot, de ő talán éppen akkor a templom előtt haldoklott. Mindennek létezik valahol valami egyszerű oka. De külön-külön minden dolog bonyolult. Miért vonulnak álmunkban libasorban a katonák? Egy závart nem lehet lopni tőlük.

Az ilyesmi ragyogó völgyekben történik, vagy háborús vissza-

vonuláskor. Néha a padláson is látható, ha jól belegondol az ember, és százszor elmondja magának: béke van, éljen a haza.

– Tibi úrfi – mondta Albert bácsi a fal előtt –, holnap este lemegyünk szekérral az állomásra, hazahozzuk ide az édesanyját. A házigazdájuk már új zárat szerelt a szobájukra. Felhozzuk a paplant is a tornácról, mert annak árt a nedvesség. Maga majd integessen az édesanyjának, Tibi úrfi, csókolja is meg. Nagy dolog az, odaállni ezek elé a törvényen. Még a bírójuk is szekuritátés, elő're el van döntve az igazság. Nem kis dolog megszólalni ilyenek előtt, egyedül.

– Megláték egy bolhát, mondám néki: besztekelesz – feleltem.

– Nem baj, Tibike – mondta. – Csak aztán jól elbújjanak. Itt ellehetnek egy darabig. De városban azért könnyebben eltűnhet az ember, senki se tudja a nevét. Én fél évet kubikoltam Bukarestben.

Akkor hallottam először ennek a városnak a nevét. Most annak egyik alsó csücskében feküdtem, éppen abban, amelyikbe leülepedett a homálya.

A völgyet bontották már. A falu felőli végén kezdték, csilléssel hordták el a hegyet más vidékekre, némely része biztosan Bukarestbe is eljutott. A tankönyvünkben azt írták: mozgásban az egész ország. Vitték. A veres kőlapokat, amelyiken bujócskát játszottam hittanóra után, nagy épületek falára malterozták, amelyikében aztán rólunk határoztak. Rólunk mindig máshol döntöttek. Mindenki egyre ezt mondta, és senki se tudta, miről szól a döntés.

A völgy közepén elkezdték építeni a gátat, nagy volt a pora. A dülökön a falusiak kiásták az elvetett pityókát, legalább az ne vesszen kárba. A gátat senki nem próbálta felrobbantani, betonmellvédjének ütközve lassan duzzadt és visszaáramlott a kispatak. Egy év múlva víz alá kerül a malom, amelyiken átfolyt.

A malom ott dereng most a mélyben, mint egy tükörben, mellyel szemközt semmi sem áll. Látni lehet a csónakból Albert bácsit, a fehér fal előtt, kecskeollóval a feje tetején. Nem mozdulnak azóta sem, csak a gida tarka bundáját lebbenti meg az áramlat, ha pizstrángok úsznak el mellette, be az ablakon. A két fiú szertehányt végtagokkal, hanyatt hever a mederben, mint ki élvezi. Állandóan mosolyognak. Az odavezényelt katonafiú nem meri leszúrni a csáklyáját.

Bíborszínű, homályos forróságban történik mindez, mint amilyenbe ölekezni zárkóznak be az emberek. Az egész történelem ilyen zaftos melegben született, eddig is. Legjobb volna, ha semmi se történne ezután. Elkészült az egész világ, a virágok színeit is kitalálta. Az Isten csak nézi, és széttárja két kezét, a szivárványt.

Olyanokat álmodtam, öntudatlanul, meztelenre vetkőztem éjszaka, hogy készen legyek, ha elsodor a víz. Reggel aztán szégyenkezve kapkodtam fel a ruháimat, mintha rám nyithatná az ajtót valaki. De mindenki eltűnt, legalábbis hallgatott. A cirkuszisták kimenekültek az égő ponyva alól. Felmentem Ducu bácsihoz.

Aranyszálás zöld pulóverben nyitott ajtót, az alatt ő is meztelen volt, meg kissé tétova. Az arca sima és hosszú, mint a ki-retusált fényképeken.

– Mmm! – mondta. Piros fogsora volt, egy villanásra.

– Kezicsókolom.

– Ummm – mondta, de nem nyitotta ki a száját, s a piros ajtót is csak félig.

– Be tetszik engedni? – kérdeztem.

Benyúlt a szájába, kivett a fejéből egy piros almát. Azzal gyakorolt a jövőre, próbálgatta műfogas új arcát, a szebbiket. Akkora alma volt benne, amilyenből hat darab egy kiló. Nélküle az arca összehuttyant és gyámoltalanná vált. Az almán s az egy

szál fogán kívül nem volt egyebe. Talán csak egy ígéretet kapott az éjjel.

– Kicsi fiú mondta a piros ajtó között, ahol Róza néni szagát is megéreztem rajta –, haggyad a szegény embert. Te legyél királyfi. Fussál! Rózáné nem jó. Rózáné fáj.

– Engedjen be – mondtam. – Ki akarok nézni az ablakon.

– Tessék, ajándék – mondta, és kezembe nyomta a nedves almát, aztán becsukta az ajtót. Az ajtó annyit sem mondott: ümm

Egy ideig fogtam, forgattam a meleg almát, majd elgurítottam a padláson. Hosszú, egyenetlen csík maradt utána a porban, egy Mars-csatorna.

Befeküdtem a kuckómba, és a bohócokon járt az eszem, akik nem bírtak megnevetetni, még álmomban sem. A gidakucsmás Albert bácsi, a mesebeli király, a kitömött szájú Ducu úr, a padlási szent. A kislányt játszó Róza néni, Rózáné az asztalomon, a körhintán lovagló Jenő bácsi, a törpe a trafikban, és Ökörfejű Ion. Egyiknek sem sikerült a mutatványa.

Anyám kotort elő a kuckóból, késő délutánra járt, átaludtam Radu II. edzését, Gogu csínyjeit, mégis álmos voltam. A sárga pokróc lyukain át rám sütött a nap, arany karikákat vetített a porba, és én megpróbáltam felszedni őket.

– Kicsim – szepegte a mama, mert azt tudott –, már azt hittük, belefulladtál a tóba.

Nem voltál ott – mondtam. Délelőttönként általában a parkban bolyongott, a tó körül, zsíros kenyérrel etette a hatytyúkat, az aranyhalakat és a cigánypurdékat. – Ma nem voltál a tónál – mondtam neki. – Szinte belefulladtam.

– Hallgass, Tibi. Ott kellett, hogy legyek.

– A törvénytörő voltál, nagymamánál, és az egyházad ellen vallottál – mondtam. – Miért mondtad, hogy rossz a pap, ha békepap? Hogy aztán meghaljon Sanyi doktor?

– Ne csináld ezt nekem, Tibi – mondta.– Úgy sincs ahova visszavigyelek. Nehogy most megbetegedj itt nekem. Ezek nem fogadnak be egy hisztériás nyomorékot. Bírd ki még egy kicsit, Tibi.

Megpróbált, de nem bírta a karjára emelni, elveszítette valahol az esti erejét. Jenő bácsi vitt le, ölben, a parkettázott mosókonyhába, aztán rohant vissza a trafikba, Oltot, Marost árulni. Kuncogtam: Jenő bácsit is így hozta ki Ökörfejű Ion a körhintából.

– Éljen a haza – mondtam.

– Szegénykém – mondta a mama.

Aztán a mama a tanácshoz ment, az irataiért, vagy máshova. Esténként cédulákra írták fel neki, hogy ki ő, hol, mikor született, mit akar, és ő a villamoson vagy a parkban tanulta be. A hivatalok lassan működtek, nehezen adtak választ a mama kérdéseire, és nem is egyet vagy egyformát, így aztán mindegyre visszajárt a cigarettafüstös folyosókra, ahol kitergetett kapcáikat szárították a padtámlákon a felperesek. Mezítlábra vetkőzött falusiaknak próbálta elmesélni a történetét. Boldogan érkezett haza, ha megtanult tőlük egy-egy szót. Ezeknek a szavaknak a java részét nem merték nekem lefordítani, ő meg síri, amikor vacsoránál valódi értelmüket megtudta. Most biztosan újra egy olyan folyosón járt fel-alá bánatosan, ahol kezit csókolomot köszöntek, de aztán egészen mást mondtak neki.

Most este volt, Mária néni ült az ágyamon. Nem mászhattam volna előle máshová, csak egy másik ágyba. Üvöltöni nem lehetett, mert felébresztjük Jules bácsit, ha valamelyikünk rákezd, márpedig Jules bácsi délutáni álmát még a sziámi macskák is szentnek tartották, maguktól kisomfordáltak a szobájából, és zománcos tálkákból lefetyelték az ebédmaradékot a folyosón.

– Tibi! Te Titusz.

Nem maradt kihez imádkoznom, hogy elmondjam: azért

ilyen rövidek a szavai, mert Mária néni hangja kizárólag a fejéből jön, még csak nem is üres, sovány törzséből, amit tálcán tált az udvarhölgyeknek, félbevágva, életem első értelmes napján: amikor megvonták tőlünk a kosztpénzt, és kiderítették, hogy nem kék a szemem. Talán én is bohóc voltam: átfestett szemet viseltem, valaki hegyen járó idegen emberét.

Úgy eltakart a szemhéjam, akár a padláson a rozsdabarna pléd, és éppen olyan homályt hagyott. Mária nénit nem láttam, a sodrony sem nyikorgott alatta. Ő nem jöhetett volna fel a padlásra. Ott Gogu osont, a kis manó, de ő is csak akkor, ha elképzelttem. Mária néni úgy ült ott, mint éjszakánként egyedül a teraszon. Reggelre a harmat lecsurgott a vadszőlőleveleken és a hozzájuk hasonlóan viaszkos Mária nénin. Szótlanul túrte, hogy feloldódjék és kissé megduzzadjon tőle az arca. Akár egy alkoholistának.

Most derengő jégtömbből vetítődött ki, de nem több, mint fél-méternyire. Itt kint is fehér maradt, tiszta és szomorú szobor, ami körül leágyúzták a templomot, de valamelyik oldalhajóban ég még egy árva villanykörte. Ilyesféle istenházába adott engem ministrálni anyám, akit kilakoltattak belőle.

Mária néninek nem számított, alszom-e vagy sem, talán azt hitte, álmomban én is valahol másutt vagyok, s éppen azon a helyen, ahol ő. Nem érintett meg semmit, engem se, ahogyan a nővére tette, ő csak testtelen szavakat használt, nem érdekelt, ki hallgatja, s hogy esetleg leomlik közben a ház, vagy hogy a tükörből a saját képe néz-e vissza rá, vagy senki se. Ő látott. Márpedig a látóknak mindegy, mit néznek. Mindenre azt mondják: velünk az Isten.

– Tibikém, te Titusz – mondta Mária néni, s a hangjából ítélve ő is meg akart simogatni. De okos volt vagy rémült, mind-egy: nem tette. – Tibikém, én mindig ordát akartam enni, mióta itt élek. Kapos-ordás palacsintát. Annak olyan hegyi íze van. Mikor is szülnek a juhok?

– A juhok ellenek, Mária néni kérem.

– Persze, azután jó a tejük ordának. Ma is kerestem a piacon. Szeretek ott járni, olyan a szaga, mint a nagyvilágnak. Egy kis frézia, egy kis rohadtság. A frézia illata olyan, mint egy örvényé a Szajnában, szinte beszippantja az embert. A frézia mély. A virágárosok előtt megcsúsztam, képzeled? Egy közönséges uborkahéjon, a virágok előtt! Megrándult a bokám, akkorát nyilallt, mintha villámlott volna. És mit képzelsz, mit láttam? Mert felnéztem ám, amikor megijedtem a fájdalomtól. Az apádat láttam, Tibi! Nem ismerem az apádat. Nem nagyon. A fényképekről egy kicsit. Anyád mindig mutogatja. Ez szemérmetlen dolog egy kicsit, de Jenő mindig felizgul tőle. Mit is mondtam?

– Semmit nem tetszett mondani. Az ordát.

– Á! Ő kellett, hogy legyen. Olyan büszke volt szegény. Bevalljam neked? Én azért egyszer, régen már láttam egy kicsit az apádat élve is. Akkor is úgy ment el az ablak előtt, mint egy Gábor Áron. Koszosan is csillogott. Érted-e? Most se nézett rám, mert minek is? Maradjon csak büszke. De ő volt az, Tibi. Keres benneteket.

Mária néni sóhajtott egy rövidet.

– Az ember néha magától is felismeri a dolgokat – sóhajtotta –, ha fáj valamije, isteni sugallat sem kell. Érzi őket, a dolgokat. Én már egy kémét is láttam a háború alatt. Kémnek biztosan kém volt, nagy fekete ember, de mégsem mertem jelenteni. El kellett volna magyarázni. Ráadásul igazam lett: ők győztek, és megtorolták volna, hogy feladtam az emberüket. A félelem jó tanácsadó, Titusz, neked is azt mondom.

Csöndesen mondta, olyan lágyan, mintha talált volna ordát a piacon, és azzal lenne tele a szája.

– Az apád volt az, biztosan. Szép ember, csak fáradt egy kicsit. Az is lehet, hogy egyik lábára sánta. Barna ember, és még

fiatal, csak talán keveset aludt. Olyan kegyetlenül néz, ég a szeme.

– Nem ég – mondtam.

– Ugye, azért ment el innen a mamád, hogy veled találkozzon? Délután nem mehetett az irataiért, nincsen hivatal, és beszélni sem tud a nyelvükön. Téged sem hagyott volna itt betegen. Találkára szaladt, hidd el nekem. Az ilyesmit megérzi az ember. Akkor aztán minden rendbe jön. Biztosan megbocsát neki. Most már ő is sokat szenvedett, olyankor az ember mindent megbocsát. Neked még rollert is vesz ajándékba, hidd el. Aztán már minden jó lesz, ugye? Ugye, Tibi?

– Nem megyünk el, Mária néni kérem – mondtam neki.– Apa hősi halált halt. És meghalt Sanyi bácsi is, a templom előtt.

De ő tovább mondta, könnyögősen.

Láttam már egyszer ilyennek az apámat, az anyja, nagyanyám tükrében. Oroszlánfejekkel díszített díványon feküdtem, és igyekeztem uralkodni a húgyhólyagomon. A talpas tükör két oldalán gyertyák égtek, előtte madzagra fűzött karikagyűrűt mozgattak, amíg meg nem jelent apa képe a tükörben. Kucsmát viselt, és fáradt volt valóban, szinte szomorú. Oroszul beszélt, de úgy is azt mondta, hogy egészséges. Itthon aztán kiderült, hogy éppen skorbutosan feküdt egy deszkapriccsen, egy olyan helyen, ahol mindig zúg a szél és recseg a barakk teteje. Apa látomásként hazudott.

A gyertyák és a szél!

A gyertyák a malomban, és a szél a nádas partján...

Egyszerre minden eszembe jutott ott a mosókonyhában, mindentől távol. Tudtam már, hol van az apám, és hogyan halt meg Sanyi bácsi, szinte értettem is, bár nem voltam jelen, és a mama is eltűnt megint, talán szebb emlékek után járkált, mint a falubeliek. Mintha hiányoztunk volna a történetből, ami velünk esett meg.

IV.

A mama akkoriban éjszakánként kérvényeket, beadványokat írt, és reggel összetépte őket. Új helyen, egy kívül vakolatlan boronaház utcai szobájában laktunk, szemközt a mérlegházzal, és volt egy biedermeier komódunk. A mama, valahányszor beleütközött sovány csípőjével, azt mondta, majd eladja, és minden rendbe jön. De ahhoz, hogy minden rendbe jöjjön, a komódot előbb be kellett volna fuvarozni a városba, mert ezek a parasztok nem értékelik az ilyen úribb holmikat. Ezek a parasztok csak a konyhakredencet és a szarvasagancs fogast vették meg tőlünk, késő este jöttek érte, amikor a rendőr már szinte felragadt belülről a kocsmá kirakatüvegére, a mérlegházban is már csak összebújó párokat lehetett látni, csendesen nyögve cipelték ki a holmikat a sötétbe, amibe utat vágott nekik a lámpafény.

A mama szerint valamelyik kérvényének végül mégiscsak foganatja lesz, és visszaveszik őt a tanügybe, ahonnan a csütörtöki reformkor rúgták ki, merthogy kántorizált is. Kántortanítónői oklevelét berámázva a komódfiókban tartotta, a fehérnemű és az albumok között; valami olyan messzi és hosszú nevű városban szerezte több éven át, mint Zalaegerszeg vagy hasonló, az albumbeli képeken pedig kiránduló társaságok látszottak.

Reggelenként a mama ilyesmiket kérdezett tőlem: – Tagad-jam meg az istent? – Mondtam neki, hogy ne tegye, mert akkor a plébános úr nem küld át többé titokban birkahúst. Aztán a mama írt egy olyan kérvényt, hogy a tanítóképzőben csak muszájból végezte el a kántorit is, ő nem reakciós, és lefeküdt. A kérvényt nem írta alá, mert nem tudta még, érvényes-e a válása, s az apám után kijáró nevet írja-e vagy a lánykorit. A keze még a régebbire állt, és reszketett egy kicsit. Erre én, az Éljen a

békehare! alá hajnaltájt odacirkalmaztam helyette: özv. II. Rákóczi Ferencné – egy díszalbumból éppen erről a fejedelemről olvastam. A mama sírt, amikor ezt meglátta, de nem vert meg, mi az hogy, még a fejemet is megsimogatta, tenyere érdes bőrbe ragadtak a hajszálaim. – Neked van igazad – mondta –, csak az a baj, hogy nincs több papírom. Én nem írhatok, staneclira, mint ezek a parasztok, a plébános úr meg nem ad több lapot, mert ő egy békepap, s ezek mindentől be vannak szarva.

Aztán a mama mégiscsak eladta a komódot, és vásárolt nekem egy pepita kiskabátot. – Most már meglátogathatod az apádat – mondta.

Rövidnadrág és pepita kiskabát volt tehát rajtam, amikor átmentem a púpos suszterékhez, megnézni magamat a régi tükrünkben, amit ugyancsak eladtunk nekik, egy; Görbe Imre nevű fiú pedig mindvégig jött utánam, és kacagott, miközben a mérlegházon át a suszterékhez mentem megnézetkedni. Úgy emlékeztem, a mérlegházban megmaradt néhány üvegtábla a hivatali kuckón, előbb ott akartam megnézni magamat, menet közben, de aztán nem nagyon mertem a Görbe Imre nevű fiú miatt, akivel farkast vadászni jártunk a téli temetőkertbe egy-egy bottal, amiből csillag alakban szegek álltak ki, hogy az ordások torkába nyomhassuk le, azok meg fennakadjanak rajta, és ez a fiú most mégis kacagott rajtam. Üvegtábla sem nagyon volt már a mérlegházban, helyükre újságpapírt ragasztottak a szerelmespárok, hogy ne lehessen belátni a kuckóba, ahol valamikor egy bajszos ember ült, és hosszú számoszlopokat írt, közben üvöltözött. Valaki azt mondta, rokonom volt az illető, de már nem él. Az ablakkeretbe most egy bajszos-pipás ember képe volt kifeszítve, nem is egyszer.

Görbe Imre azt kiabálta mögöttem: – Mégiscsak egy úrifiú vagy, hiába tagadod. Gyere, szedjünk verébtójt rántottának. – Arra gondoltam, megmondom neki, hogy Zápolya János

erdélyi fejedelem és magyar király volt az ősapám, de aztán mégsem szóltam, mert ez a Görbe Imre még a román király arcképét is leköpte az osztályteremben a tanügyi reform után, pedig azelőtt azt mondta róla: az apja volt, hadifogságban halt meg, s csak azért fényképezték félprofilból, nem rendesen, mert arca másik felén kiütözköztek már a skorbut fekete foltjai. A skorbut jó szó, gondoltam, majd használni fogom valamire. Azt is mondta, őt az apja után valójában Redzse Mihály Imrének kellene hogy hívják. Még jó, hogy nem hittem el.

Aztán az indulás előtti estén a mama útizsákot varrt nekem, pontosabban egy hímzett bársony párnahuzatra sodrott zsinórt szerelt, és hajnalban a nyakamba akasztotta. Nyakkendőt is kötött rám, az apám itt hagyott holmija közül, de annak egyfolytában kilógott a vékonyabbik szára a nadrágomból, még a sliccemen is kibújt, ha pisilni tipegtem a majorságudvarba, mert túl sötét volt még ahhoz, hogy egészen hátramenjek a kukoricatáblába. Az izgalomtól állandóan ki kellett mennem mégis, a felijesztett tyúkok meg körülálltak, miközben a dolgomat végeztem. Egy kendermagost végül sikerült becéloznom és eltalálnom a meleg sugárral, csakhogy a nyakkendőm vége is elázott, aztán ráfüledt az ágyékomra, miközben a lábam szára libabőrös volt a hajnali hidegtől, s nagyon rám fázott az egész.

Öt óra tájban házunk előtt megállt a teherautó, beültem a raktérbe a hordók közé, és Béni bácsi megkérdezte: – Elférsz, öcskös? – Megszoktam már a hordókat meg a krumpliszákokat. Moldvába vagy hova jártak át borért nagy titokban, azaz egy hegyi faluban cserélték el a krumplit, amit aztán szekereken vittek át magukhoz a szőlősgazdák. A hordók egy része a mi szobánkban állt, rongyszőnyeggel letakarva, köztük a biedermeier komód. Otthon Béniék nemigen merték tartani. Néha annyi hordót gurítottak fel éjszaka, a magas tornácon át, be a szobánkba, hogy alig bírtam eljutni anyám mellé az ágyba.

Lakbér fejében rejtegettük a hordókat, mert Béni bácsi – vagy inkább a felesége – volt a házigazdánk, mióta Albert bácsiék falusi házából elköltöztünk.

Ünnepek táján és szombatonként megjelentek néhányan egy rózsaszín irrigátorcsővel, szívtak a hordókból, és vizet töltöttek beléjük, az érdes fadugó közben ott görgött a hordók hátán. Amikor leszívás közben már annyi bort nyeltek, hogy térdel-tükből padlóig kókadt a homlokuk, én is bele-beleszippantot-tam az irrigátorcsőbe, csakhogy én két nyelés között mindig megtörtem a gumit, és lélegzetet vettem, mert elég okos voltam már ehhez. Nem volt könnyű munka, a kénes lé szárazra marta a szájpadrólásomat, és egyszer a kredencben ébredtem fel, ami-nek a tetejéről azelőtt esernyővel ugráltam le, mint felszabadító katona és deszantalakulat. Az esernyőt apai nagyanyám felej-tette nálunk, amikor rohanvást távozott, mert a kántortanító anyám azt kiáltotta neki: – Engem már nem érdekel, kivel ízél a drágalátos fiacskája, de a bútort nem adom. Megszenvedtem érte.– Mióta a kredencet is eladtuk, a hordókról ugrálva gyako-roltam az ejtóernyőzést.

A mama meleg kézzel tolt fel a raktérbe, a hordók közé, és utánam szól: – Nekem aztán nehogy panaszkodj. Szép kabát-ban jársz, és kolbászt is tettem neked a zsákba. Csak annyit mondj, ha netán mégis megkérdezi, de nem biztos, hogy kér-dezi, mert ő már olyan, csak annyit mondj, hogy petefészek-gyulladásom van. Értetted? Pe-te-fé-szek!

A kialvatlanságtól is be volt dugulva a fülem, az is lefoglalt, hogy helyet keressek magamnak az üres hordók, tele zsákok között, úgyhogy nem nagyon értettem, mi az a petefészek. Csak ültem egy zsákon, és nyomtak a krumplik. Arra gondol-tam, hogy legutóbbi olvasmányom szerint a francia férfiakat mind egy szálig virágokról nevezik el – de milyen virág lehet akkor a Louis? , hogy jó lenne megtanulni franciául, vagy

belgául legalább. De hogy? Nincs nekünk ahhoz elég pénzünk, soha nem tud csináltatni nekem anyám olyan parókát, amilyent La Fontaine visel a képein.

Aztán arra gondoltam, hogy meghalok. Összevissza verődtek a hordók a raktérben, kongtak és dübörögtek, és kék volt már tőlük a vállam, csupa por az új pepita zakóm. Azt hittem, úgy kanalaznak ki a nekivadult edények közül, akár a véres hurka langyos töltelékét, ami mindig kitüremkedik az ujjaik közül, miközben kéjesen markolásszák.

Nagyon élveztem én is. Felálltam a rázkódó raktérben, és kereszt alakban kétfelé feszített karjaimmal tartottam a hordókat, egyre azt mondogattam magamnak: mindvégig kitartom őket, elvégre apámhoz utazom, és útközben megedződött, megerősödött kezemmel majd úgy megszorítom a kezét, kiszökik a könnye.

Hevenyészett vállzsákomból eközben a zötykölődés minden holmimat kirázta: láttam rendre, hogy anyám váltásként női bugyogót csomagolt nekem, de volt ott egy sárga fésű és két rövid kolbászdarab, három kockacukor, sőt egy szelet margarin, papírszalvétában. Majd egy borotva csúszott elő és fordult le az egyik krumpliszákról a porba, nem tudtam, ezt vajon vissza kell juttatnom apámnak, vagy ha nem, miért van ott. Talán csak nem hiszi anyám, hogy olyan messze megyek, megtámadnak és védekezniem kell? Egyszer átvágtam vele egy macska nyakát, és akkor a mama nagyon kiabált, kilátszottak a fogai mind: hogy csupa vér az egyetlen ruhám, és ne nyúljaljak a felnőttek dolgaihoz. A végén már azt kiáltotta, hagyjam őt békén, ne gyötörjem én is, elege volt a férfiaktól, az apja is őt verte meg, ha nem találta a szemüvegét. Ezt kiabálta, aztán hirtelen karjába kapott, hanyatt döntött az ágyon, én meg félmeztelenül kapálóztam – mert ez is este történt, a lámpa és a senyvedő nyers fa savanyú szagában, mint minálunk minden –,

s addig mind rúgkapáltam, belevágtam lábamat az üveg éjjeli-edénybe, az meg bugyután széttört, s éjfélkor anyám a nagyolló hegyével piszkálta ki talpamból a szilánkokat, mert nem akarta elszalasztani ezeket a parasztokat Sanyi doktorért, akivel hajdan – amikor még apámmal együtt ők voltak a falu intelligenciája – kijártak a zöldbe, flekkenezni; és sírva tértek vissza.

Úgyhogy nagyon élveztem a hordótartást a teherautóban, és pont úgy szidtam a rossz utakat, akár egy igazi férfi. És azt is nagyon élveztem, hogy teli torokból káromkodhatok, a pap bácsi nem fogja kivágni a nyelvemet. Úgy zörgött, dübörgött minden a kocsiiban, hogy az Isten maga sem hallotta volna meg, amit mondok. Igaz, anyám szerint a békepapok már nem vágdoshatják ki a káromkodó gyermekek nyelvét, őket nem is hallja az Isten, a kántortanítónőket még annyira sem. Ezért aztán az én úrilány anyám is egyvégtében káromkodott, a komód és a mosdóállvány között kerengve, ide-oda verődve éjszakánként, mióta felmondtak neki. Imádkozás helyett kérvényírással töltötte az éjszakáit, s közben a falubeli legények, de főleg az özvegyemberek be-bekopogtak az ablakon, hogy fogadja-e őket, amitől anyám megint csak sírt vagy káromkodott a komódra, aztán a helyére állított mosdóállványra dőlve. Azok odakintről, térdig hóból azt mondogatták, ne hordja olyan magasan az orrát, maga papkurva, két kiló színhúst hoztam magának, meg friss kenyeret, az édesanyám sütötte. Kicsi gyerekem van, szipogta anyám, és a politúrozott komódra, később a mosdó zöld olajfestékére preckelt a könnye, árva gyermekem van, és ezek sem beszélnek így, ha velük inna az a gazember férjem, és el nem kobozzák a vadászpuskáját ezek a senkik. – Olyan halkán motyogta ezt, hogy egy ízben én kiabáltam ki felé az ablakon, mintha franciából fordítanám: – Elvették az apu vadászpuskáját, hogy kitisztítsák, de ha megjön, majd

mind seggbe lövi magukat. Feküdj le, anyu – mondtam neki –, elijesztettem innen ezeket a parasztokat.

Ezek a hordók meg úgy hengeredtek rám mindenfelől, hogy két apám legyen, azok is alig tudták volna megtartani őket a helyükön. Még a barna komódban találtam egyszer egy könyvet, amiben a nőkről meg a férfiakról írtak, és a nőkben mindig fejjel lefelé lógtak a csecsemők, na, abban a könyvben volt szerintem olyan meleg, és bíbor tulakodásban ott láttam úgy a később megszülető kisdedekeket – ilyesminek éreztem magam a hordókat tartva, síkosra izzadva, mintha görcsben vonagló izmok akarnának kilököni valahova.

Aztán valóban megálltunk, fölcsapták hátul a ponyvát, ki-mászhattam.

– Köszönj mindenkinek, fiam, nem tudhatod, melyik az apád – mondtta Béni úr, amint napvilágra értem.

Ott volt a mocsár és a nádas, fehér lepedék lengett a vízszemek szélein, ingott a nád. A magas földútról néztem, arcomba lógott még a gépkocsi ponyvája, és fáradtolajszaga volt, majd lesimította a por egy részét az új pepita zakómról, miközben kibújtam alóla, zörgő holmimmal leugrottam a száraz útra, és megsajdult talpamban az üvegbili szilánkjának a helye.

– Hojszra menj, ne csára – mondtá Béni úr, és hátamra csapott a cefreszagú kezével. Kicsi volt még a talpam, nem tartott eléggé, nekiestem a kocsipalánknak, és megsajdult a szemöldököm, pepita kiskabátomra horgas nyomot préselt a kal-lantyú.

– Köszönöm – mondtam Béni úrnak, és odanyújtottam neki poros kis kezemet, lerágott körmű, hidegen izzadó ujjaimmal. Megdöbbsent tőle, s attól, amit aztán mondtam, még inkább:

– Ejtse már útba a nagybátyja börtönét, Béni bácsi. Tudom, hogy független Erdélyt akart, azért ültették le. Magát egy hordó borért még oda is beengednék.

Lelkes dühömben a hordók között mindvégig ilyesféle mondatokra készültem, és nem is mondtam egyebet, mint amit ők összebeszéltek, miután irrigátorcsövön leszívták a bort a szobánkban poshadó hordókból, végül meg az ágyamba dőltek, és hortyogva fújták szanaszét a bajuszukat, amit a hadifogságból hazatérve csakis azért növesztettek, hogy községközi gyűlések előtt, a kuglipályán ne tévesszék össze őket a messziről szalajtott szórtelen aktivistákkal, vagy hogy idejében fennakadjon rajta a könnyük, ne sózzák agyon a borukat, amikor egy régi himnuszt énekelnek, református zsoltároskönyvből. Miközben ők olyan katolikusak, péntekre vagy böjtös napokra még a fazekak zománcából is kifőzik előbb a zsírt, ha nem telik külön böjtös edényre nekik.

– Itt lemesz – mondta Béni úr már sokkal csendesebben –, át a nádason, el a barakkok mellett, s már ott is vagy a keményítőgyárnál, ha éppen nem lőnek... Lehet, hogy ott találod az apádat. Aztán, ha megint elcsámborgott volna valamerre, mi holnap hajnaltájt jövünk visszafelé, megállunk egy percre. Egyedül gyere ki az útra. Nehogy nyakunkra hozd a milicistákat, öcsi. Ül le erre a kilométerköre. Rágyújthatsz egy szivarra is, hogy jobban lássunk.

Ott álltam a száraz agyagúton, s még a falu nevét sem tudtam pontosan – mármint hogy eltörölték-e előle a „Szent”-et, mert errefelé minden falunév ezzel kezdődött –, a település meg kiterítkezett a völgy túlsó oldalán, valahogy úgy, mint egy körhinta a templomtoronyra akasztva: már-már szabályos kör alakban lebegett a reggeli ködben, elfolyva-kenődve a szélein. A magas útról nézve alattam hevert az épülő új gyártelep a régi helyén, szerteszórva: csövek, gerendák, egyebek, akár egy óriási marokkójátékban.

Korán volt még, alig néhány teherkocsi zötykölődött el előttem, rakterükből szállt a máshonnan idehurcolt por, de

egyetlen gyerek sem szállt ki belőlük, s felmondhattam volna magamnak a Toldi hat énekét, mire annyira emelkedett a nap, hogy alkalmasnak találtam az időt, s elindultam lefelé. Kakukk-fűszaga lett a nadrágomnak, miközben lecsúsztam a töltésen, mert kezemmel az új pepita zakómat védtem, derékig felgyűrve. Végül elértem a szittyós lapályt, buzogánynádakat toltam el az arcom elől, ettől felcsipogtak a rigók vagy másvalami madarak. A nád közt melegebb volt, és olyan langy pinceszag, amiben minden megtörténhet. Arra gondoltam, biztosan itt ásták el a juhtúrót meg egyebeket a kulákok, nehogy elrekvirálják tőlük, attól lehet ez a szag.

Később egy vízisiklót bámultam az egyik vízszemben: kecses kis halálfejét magasba tartva úszott szembe velem, lágyan rajzolta kígyóvonalait a felszín alatt. Az ösvényen leguggolva néztem, s közben kiszedtem díványpárna-zsákomból a kenyeret, elmajszoltam egy-egy falatot, majd beköptem a vízbe, amilyen messzire bírtam, de a kis sikló nem evett belőle. Darab kolbászt is haraptam, s közben azt gondoltam, hogy megmutatom majd apámnak a letört fogaimat, látszani fog köztük a kolbász is, s akkor majd elhiszi, hogy reggeliztem, tele nálunk az asztal, csak éppen a mamának van valamilyen gyulladása, amitől nem tud enni. Anyám szerint a háború alatt született gyerekek foga mind rossz, mert terhességük alatt gyengén táplálkoztak a nők, akikben fejfelé lefelé csüngtek a magzatok, kevés foszfor és vitamin volt az ételükben. Én még azt hittem akkor, hogy foszfor csak a gyufába kell.

Guggoltam a nádasban, majszoltam és köpködtem és gondolkodtam, amíg kurtára nem fogta árnyékomat a nap. Úgy ment felfelé, mintha toronyra mászna, hogy megjavítsa és újraaranyozza a keresztet. Volt nálunk egy ilyen paraszt. A kis sikló eközben beindázott a nádtövek közé, békák bukkantak fel a helyén, rücskös háttal lengtek a vízen. Eljött az idő, láttam.

Végül mégiscsak elindultam a barakkok felé.

A barakkok lapos kátrányfedelén meg ott feküdtek a meztelen nők, szanaszét vetett lábakkal. Aludtak. Csöcsük kétfelé omlott, és beléjük sütött a nap, lágy göröngyöket mutatott ki combjuk belső felén, és sötétlő vagy bíbor színeket. Túlágosan sokan heverték a tetőn, és kétszer annyi lábuk volt. Oldalra ejtett talpuk fehérlett.

Kifehéredett, sós ösvény volt az is, amin feléjük mentem, pepita kiskabátban. Borzongatóan verte az alja csóré combomat, pedig meleg volt már, csakhogy túl hosszú volt nekem a zakó, vagy én voltam még túlágosan kis gyerek. Odahaza, a ministránsing csipkéibe is mindegyre beleakadt a cipóm sarkán elfordult patkó, szinte ráestem az oltárra, amikor jobb oldaláról a balra vittem át a misekönyvet. Ezek a nők meg éppen úgy szét voltak nyitva itt, mint otthon egy-egy misekönyv, és én is eléggé akadozva léptem.

– Apádat keresed, pucika? – szólt le az egyik.

– Az én édesapám mérnök – kiáltottam fel neki.

– Csak csöndesen, fiú, éjjeli műszakosak voltak a lányok – mondta lágyan.

Egészen nagydarab asszony volt, lábait felcsapva fordult hasra a tetőn, rúgkapálva csúszott le az ereszig, roszogott húsa a kátránypapíron, és villogtatta combjai között az ismeretlen sötétséget. Egy ideig az ereszen himbálózott, sőt két karkihúzást is végzett, amitől szinte bevették fogait a felcsapódó keblei, s azt hittem, lefolyik róla az egész nehéz hús, de aztán talpára zökkent a sóderon, és mosolygott. Rengeteg sok foga volt.

– Lesz itt népünnepély – mondta, és megint szétcsúszott ajka vastag fogain. – Nagyon vártunk, fiúka. Lőhetsz is. Hallod?

Valóban, lövések pukkantak a hátam mögött, csak éppen én nem hallottam mindedig, mert őt néztem, zúgott tőle a fülem, és még elszaladni sem mertem. Mellrengetve jött felém teli talpa-

in, szinte hogy legázoljon, és kerek hasán a fodrokban rángott a köldöke.

– Ne félj már – mondta. – A műkedvelő színjászók lúdözik a verebeket. A pártbizottságnak azt mondják: próbálnak. Megsimogathatom a fejedet?

Most már egészen közel ért, orromhoz ütődött, vagy szinte a kőszerű melle, nagy kezét fejemre tette, amitől a csontom is nyomban átforrósodott, aztán lennebb húzta, simogatásszerűen, arcomra csúszott a tenyere, le az államig, és éppen egy pattanást szorított meg, ahogy csücsörire fogta az ajkaimat, de se nem sziszegtem, se nem szóltam, hogy fáj. Nem fáj olyan nagyon. Pedig nekem mindig eleredt a könnyem, ha a tükör előtt egymagam próbáltam kinyomni a pattanásaimat.

Csakhogy neki egyszerre elindultak a könnyei, de úgy, mint-ha elromlott vízcsapból csurognának le egy puszta téglafalon, hidegen. Széles, kemény arcán vésetszerű kis ráncok voltak, azokban csurgott, némelyikben megült. Ezek csillogtak.

– Na jó – mondta, és megrázta a fejét, amitől szerteprekeltek a nedvei, el is tűntek. – Majd felköltöm a lányokat, ha ki-aludtak magukat, hogy lássanak. Rácsos tésztát is sütnék neked, sztálinvajjal. Lekvárral, kisfiam.

– A mama mindent pakolt – mondtam, s előhúztam hasamra a díványpárnából szabott zsákomat. – Nem szabad elfogadnom semmit.

– Na jó – mondta ismét. – Várj, amíg magamra kapok valamit. Nem vagyok én papkurva. Igazán nem az vagyok.

Vékonyak meg gyöngék voltak a lábaim, biztosan a sok szobában olvasástól, le is ültem megint, most egy oldalára döntött talicskára, amibe beleszáradt a malter, és megreccsent kis súlyomtól, pergett-szotyogott benne mindvégig, amíg rajta kellett ülnöm, és nagyon illetlennek éreztem a hangját magam alatt. Próbáltam lefogni remegő térdemet, de csak a kezem izzadt rá,

olyannyira, hogy egyszer csak lecsusszant róla, s majdnem belevertem államot a térdembe.

Nagyon síkos volt errefelé minden. Anyámnak mindig azt mondtam, ha be akart állítani a lavórba, hogy nem koszos, csak árnyékos a térdem, most meg tényleg az volt, oldalról sütött a nap.

– Előre indulj – harsogta mögöttem az asszony, de nem olyan hangosan, hogy fölröppent volna tőle a sármány.

Ez a madár imént szállt le egy nádszálra, rákapott a szemem. még a nevét is tudtam, és vele ingtam föl-alá, ő nádon, én térdemre támaszkodva, a talicska oldalán.

– Nyomás! Éljen a békeharc! – mondta az asszony, s már el is indult előttem szortyogó bakancsban, néztem a fara két szögletes félgömbje közé gyűrődött kék kezeslábast, melynek szára lent, bokája fölött csapkodta visszeres lába szárát, és arcomba vert a nád. Mikor kiértünk a gyárudvarra, már csikorgott alattunk a murva, a zuvat, kis porpamacsokat vertünk fel sietünkben, úgy loholtunk a kapusház felé, a telep túlsó fertályába, ahol már állt a védő betonkerítés, a falu felé néző külső oldalán festett választási jelszavakkal és a Nap jelével. A kapusházban telefon berregett, s egy kis ember azt mondta a kagylóba, nyálas kenyérmorzsákat köpködve belé:

– A hordókkal itt sem lesz semmi baj, csakis a verebekkel.

Valóban, itt még annál is több volt a veréb, mint a nádasban: a lötytedten terpeszkedő malátásmedencék beton mellvédjén zabáltak, és a régi hordógyár eresze alá, a cserepek közé is hazacsapódtak, rázták a szárnyukat.

Kalapálástól süket földművesek bontották a régi hordógyárat annak meglazult cserepei alól is verébfészkek tépése lógott, a tető meg csupa keresztléc meg kormos gerenda volt, nem is, tudtam, a szekercés munkásokat a lécek árnyéka vagy éppenséggel a korma csíkozta-e be? Fura egy matrózok voltak ezek a pa-

rasztok, ilyenekről egy könyvet sem olvastam. De hát én akkor a malátát is egy cukorka nevében hallottam csupán; egyszer ettem is olyant, enyhén keserű íze volt, bár talán csak azért, mert Sanyi doktor hozta. Ő is rávert anyám hátára, biztosan kocogott pecsétgyűrűje a sovány lapockacsonton, csak én nem hallottam. – Túláságosan kiszolgáltad úri barátomat – mondta –, az a baj. Magadra vess.

– Tanár úr – mondta az asszony a kapusnak –, kiáltson már ki a mérnök elvtárs után – s azzal csak odabökött az új csarnok felé.

– Kiáltson maga – mondta a kapus. – Magának biztosan idejön.

– Itt a gyerek! – szólt rá az asszony, és rengve előbb lépett egyet. – Nem venné ki jól magát, ha én is megjátszanám a nagyságát.

– Hát nem is – felelte a kapus, és lezöttyent a házikója magas küszöbéről. – Te vagy az?

– Én – mondtam. Ez én vagyok. De azért ne tessék....

– Anyád küldött?

Mire megfelelhettem volna, az asszony hátat fordított nekünk, és csöndesen elindult visszafelé, át a sivár gyárudvaron, az állványok irányában, s még azokon is túlra, a barakkokhoz; úgy képzeltem, már a kis nádasban leveti ruháit, velük integet, meztelenül, a társnőinek. Innen, a kapusház padjáról nézve, szörnyen zsúfolt volt a terep, félig lebontott és félig felépült épületek halmaza: emitt ledobott gerendák, lécek és verébfiókák a porban, amott téglarakások és megint csak gerendák, amiket magasba akartak felvonni bricseszadrágos, csizmás segéd munkások, félcipőjükben el-elbicsakló sörivők. És olyan szépen sütött a nap, igazán! Külön-külön látszottak a tárgyak, és az árnyékuk is.

Az asszony egyre kisebb lett, távolodva. Rá kellett volna ki-

áltanom, hogy vegyen fel védősisakot, ha nem, agyonütik az omló állványok, de csak az árnyékuk esett rá.

Elhalkulva ültem a kispadon, a kapusház átmelegedett bádoggcsatornájának dőlve, eltakarta térdemet a pepita kiskabát. Egyszerre mintha Béni bácsit láttam volna felém rohanni, bajszos szájában egy piros almával fújtatott ki a nádból a napverte murvára. Azt akarta, hogy elrejtsem az almát, de ezt éppen amiatt nem tudta elmondani, csak morgott, s ettől felfújódott az arca, szertemeredtek a sörtéi. Úgy volt, hogy Moldvában jól ment a pityóka, áldomást is ittak rá a kicsillagozott sötétségben, valami hideg hágón, de amikor szekerükről a szénából elcsent egy szem almát, azok a parasztok botra kaptak, megkergették. Szélfútta nadrágjában idáig futott, s délre válva a nap, megizzadt a csizmája, folyt le szárán az olvadt hóharmat. – Nem is volt püspök az apám – lihegte a piros alma mögül. – Ne lőjenek!

– Öcsi – mondta felettem a kis kapus, és rám tette a kezét, gyűrögette a pepita zakóm válltömését –, öcsi, apád most lapátolja ki a fűtő maradékát a kazán alól, merthogy ő küldte be. Várnod kell még. Menj be hozzám, ott elaludhatsz.

– Nem – mondtam, nem, aludtam.

– Akkor elviszlek löni.

Elmentünk löni. A nádas egyik beszögellésében két bajszos és két csóré arcú férfi meg a kőmellű asszony hasalt, nagy csomó sörösüveg mögött, flóbertpuskával, és nagyokat kacagtak. Ők voltak a műkedvelő színjátszó csoport. Azt mondták, illetve visították éppen, hogy Tell Vilmost játsszák, csak éppen nem lehet almát kapni ezen a hideg vidéken, bár amúgy se lenne egyetlen árva gyerekük, akit alája állítsanak. Hasmánt fekvésből próbáltak löni mostanig, ebből a helyzetükből hengeredtek el kacagtukban, nem is találták el a verebeket, amiket a rajzolt céltábla mögött céloztak. A sármány is békén ingott tőlük a

nádon, csak a fejét kapta fel néha, amikor eldurant egy puska, olyan hanggal, mintha nagy nedves szájjal csettintene valaki.

– Gyűj már, fióca – mondta az egyik bajusztalan, hasalj, kushadj, és lőj, amíg apád máshol kilövi magát.

– Nana! – herrent rá a kómellú no. – Ez még gyerek. Hiába voltam csóré, elég volt neki a rövidnadrág. Gyere, lőj, öcsi.

Reszketett kezem a puskán, talán mert túlságosan nehéz volt. Igaz, előbb megpróbáltam könnyedén magam elé lendíteni, mint egy Winnetou, de szinte kiakadt tőle a karom, még tartani is nehezen bírtam. Hosszú egy fegyver volt, alig értem el jobb kézzel a ravaszát, amikor végre-valahára a vállamhoz igazítottam. Egyszerre megértettem, mire mondták azt a nagyok: – Ehhez még nőöd kell, öcsi, aztán általában kiküldtek a szobából, s ők odabent röhögtek valamin, én meg fáztam a tornácon vagy túlságosan melegem volt, évszaktól függően. Olyankor is egy puskára gondoltam, és egy ilyen alkalommal vágtam el borotvával a macska nyakát.

A faluban majd mindenik fiúnak volt fegyvere, egyikük csúcsos báránybőr kucsmája alatt, a kopaszra nyírt feje búbján viselt egy revolvért. Minden pajtabontáskor előkerült néhány, olajos rongyba csavarva, aztán ha ez kitudódott, megteltek velük a budik. Én éppen arra gondoltam ott, hason fekve a gyári porban, vajon ezek a puskák is a hordógyár teteje alól bukkantak-e elő? Nekünk nem volt saját házunk, amit lebontsanak, így aztán nekem se jutott fegyver, pedig nagyon kellett volna. Jó dolgokat csinálhattam volna vele, s farkasok után sem csilagszeges botokkal jártam volna a temetőkertben, ahol egyetlen rokonom se feküdt.

Éreztem, hogy fejemre nehezedik egy kéz, akár egy ellopott forró rohamsisak; úgy látszik, ezen a környéken mindannyian a hajamat akarták megsimogatni, beletörölték a koszukat, vagy laposra simították volna a koponyámat, hogy megálljon rajta Tell Vilmos almája, ha mégis szert tesznek rá végül.

– Én is izgultam elsőre – mondta az egyik férfi, de a puska-
tusra meredve nem láttam, melyik, amúgy sem tudtam volna
megkülönböztetni őket egymástól. – Aztán belejöttem – foly-
tatta. – A háború előtt sok volt itt a vad, nem ijesztették el még
őket. Azóta már azokból is határokon túlra futott az okosabb-
ja, ahol nem volt annyi állóharc, mert ők azt nem bírják. A va-
daknak több az eszük vagy jobb az ösztönük. – Ez nyilván
nem nekem szólt már, hanem a többieknek, akik csendesen
szuszogták ki magukból a sörszagot. – Az emberekért nem kár,
mint kiderült; úgysis csak a butája vagy a hőse halt bele, de a
vadakat még sajnálni is lehet. Olyan szépek, le kell hogy lője
az ember, hanem soha nem látja őket többé. Meg kell állítani
őket, szegényeket, végleg, mint a nőket is.

– Hát azért nem túlságosan sokat lőttél magadnak, jegyző-
kém – mondta egy másik, s a nő kacagott hozzá, de úgy, mint-
ha fémpénzek csörögnének a torkában. – Neked is szarvak a
trófeáid.

– Mert mindig csak azzal a mocskos szájával mondta, hogy
pukk-pukk – nevetett a nő. – Azért puskáztátok el ti az összes
háborútokat. Meg a feleségeiteket. Mert csak a levegőbe lőttetek.

– Az meg vissza – hallatszott egy vastag hang.

– Túl sok brómot tettek a teátokba, postafőnök úr, az a baj
– mondta a nő.

– Beléd azért mindenki beléd talált.

– Ide figyelj – mondta a férfi, aki rajtam tartotta a kezét, és
hangja remegését a karomon át is éreztem. – Amelyik férfi egy-
szer messze ment a háztól, annak aztán egy nő már nem elég.
Ha túlságosan sokáig nem látott egyet sem, azután már...
Azután már minden megtörténhet vele, és minden mindegy
neki. Kérdezd meg hajnaltájt egyszer ennek a kűsdeg gyerek-
nek az édes apukáját. Az is túl sokat látott ahhoz, hogy egy-
valami mellett megmaradjon. Na, öcsi, lödd le a madaradat,
és menj a jó francba, az édesapádhoz.

A sármányra kellett céloznom, amelyik engem nézett, miközben a kis nádasban bolyongtam, s talán még azután is, csak én nem vettem észre a sok más látnivalótól meg ezektől a furcsa tisztviselőktől.

– Oda süsd! – mondta egyikük, akinek csupasz képe lehetett, mert nem sípolt át bajuszán a szó. – Számolok neked. Egy-két-há-négy! Mint a tánciskolában. Akkor lödd meg, amikor visszaér a holtpontra – s egy gazdátlan kéz, puskámmal párhuzamosan kimeredve, mutatta előttem a föl-le ingó nádszálat, gyöngé ívén a sármányt.

A vájatot meg a célgömböt néztem a puskán, ahogyan tanították, és éppen a kilométerköre láttam odafent, a magasúton, ahova nekem hajnaltájban majd ki kell ülnöm, ha nem sikerül megmaradni apámnál a vakációra, aztán visszavisznek görgő hordók között egy teherkocsin. Ezek a férfiak meg mintha boroshordók hátán hengeregtek volna mindahányan, mint otthon a fadugók.

– Lőhetem a lámpát? – kérdeztem kicsi hangon.

Délre járhatott már, de az átépülő, szertehányt gyártelep szélein, a nádason túl, úgy a női barakkok körül, mögött vagy előtt még égtek a lámpák a sebtében lecsonkolt élőfa-törzsekre szögelve, mögöttük meg ott pöffeszkedett valami széles és hosszú kék, belelegyeztek a villanypóznának kinevezett jegenyéken újrahajtott ágak a felfújt égbe.

– Én fizetem – mondta a nő. – Vendégem vagy, öcsi. Suvassz oda egyet, hadd folyjon ki az okosok szeme.

Minden ingott körülöttem, mintha szélben száradó lakodalmas lepedőkre rajzolták volna még a göcsös fákat is odatúl, de azért eltaláltam, és kialudt a lámpa. Valahogy úgy, mintha ijedtemben csettintettem volna, mert lenyeltem egy svábbogarat, s közben véletlenül kifújtam a lámpát, anyám meg felvisít. Nem, is esett túlságosan jól, talán az izgalom miatt.

– Na, így kell spórolni a villannyal, urak – mondta mellett nagyon halkán a kőmellű nő, és kitörölte szememből a verítéket, megint rajtam csúszott a tenyere. – Ezért biztosan megdicsérik magukat. Az enyém vagy, öcsi. Nagyon kellettél már nekünk.

– Maga fizeti – mondta valaki férfi.

Ez a fiú minden pénzt megér – mondta a nő, s közben a hajamat matatta.

– Szűzkéz!

Ekkor már álltam, és láttam is, ki mondta. Vadászkalapja volt.

– No, főfőjegyzőkém! – Az asszony is állt már teli talpán, katonabakancsával túrta a port előbbi fekhelyén, elsöpörte a két melle nyomát.

A férfiak tényleg négyen voltak, ültek meg feküdtek, s nem tudtam, melyikükhöz szól; alulról nézve – mert még alkomban is kicsi voltam – fodrosan feltüremkedtek ajkai az ínye fölött, az meg olyan rózsaszínű volt nekem, mint amilyent még a barakk tetején láttam meg benne, csak éppen másutt. – Fogadunk? – kérdezte.

– Maga állja? – kérdezték tőle.

– Én már annyit kiálltam, jóllakhatna a felével. Mondtam, hogy fizetőnadrágomban vagyok.

Most aztán megijedtem: mert nem a vadászkalapos állt fel, hogy kezet nyújtson a fogadásra – az zöld kalapja alatt acélszürke öltönyben és vörös nyakkendősen ült tovább a földön, még vigyorgott is –, hanem egy kurta férfi. Nem rá számítottam. Benyúlt két vastag combja közé, eligazította a nadrágját vagy mit, aztán csak nézte a markát, elég hosszan még ahhoz is, hogy beboruljon fölötte az ég, és feltöltse esővel a tenyerét. Úgyis az volt az érzésem, hogy meg akarja mosni a feszesen piros arcát. A többiek viszont mintha biztonságos ernyők alatt

napoztak volna: hallgattak. Csak hát egyetlen légy sem volt a környéken, hogy a csendet érzékelhetővé is tegye. A legyek mind a malátásmedencékhez húzódtak, ott csípték a lovakat. Talán még a fáradtan lecsücsent gazdákat is megmásztak.

Igen ám, de ezek hirtelen elkezdtek ott nekem lúdózni a lámpákat – előbb a vaskos, elcsapott jegyző feküdt neki, végül mindahányan, az én kis karomat meg szorongatta a nő, miközben épp arra gondoltam, milyen jó, hogy mégiscsak van anyám valahol, meg még az apám is eljöhét, ha idejében kiszedik a fűtőt a kazán alól, ahogy a portás mondta. A messzeségben pedig szilánkká spriccolva szálltak szanaszét a lámpaburák, mint egykor az élő fák virágpóra, de nem ért el hozzánk a pukkanásuk hangja, csak a puskák ínycsökkentése hallatszott.

– Mi most fussunk – suttogta mellettem a nő.

Mire ezt kimondta, már festett fejek tolakodtak ki a nádból, úgy térdmagasságban, a láthatatlanul fűtőreszű puskagolyók röppályája alól. A barakkokban álmukból felriasztott, félig felöltözött nők voltak, néhányuknak a melle rengett alá, meztelen bimbójával, valami sebtében felrántott loknis szoknya felett – ezek aztán később a gumicsizmában fehérre pállott talpukat maguk után villantva szaladtak elő, bár ezt csupán Béni bácsi és a sofőr láthatta volna a magasútról, ha még napvilágnál érkeznek vissza a borukkal, másoknak meg katonablúz vagy kockás férfiing alól látszott ki a hasa s annál alább a gyöngyöző szőrzete, de ezek is úgy felcsapták két karjukat, amikor szemberohantak velünk, hogy közben bizonyára azért imádkoztak a kék ég fölött dekkoló istenükhöz, lenne harmadik kezük, amelyikkel eltakarják magukat, mert – ahogy anyám mondta – a szemérmertlenség önvészélyes, s mindenki meghal, aki kitakarta magát egyszer valakinek.

Ezeknek meg olyan nyilvánosan váltották egymást a futó

csóré combjaik, akár egy falusi moziban az elszakadó filmen: mozdulatokra tépetten és lelassulva, mégis fenyegetően. A filmekben akkoriban még lovak látszottak csupán, és főleg tankok persze. Ám a félig meztelen nők – akár egy-egy derékba vágott dáma a kártyán, önmaga tükréként – valóban lelassították ijedt futásukat, mintha a mama üzent volna nekik valamit hirtelen. De amint rájöttek, hogy nem rájuk lönek, hanem tömegszállításuk fölé, valami buta célra, keblüket ugratva, csurdé lábukat fénybe felrúgva rohamra indultak a nádasból értetlen félelmükben – aztán egyszerre minden megmeredt.

A nádas széli téren megálltak a nők, remegő keblük lassan elcsitult, a megtorpant lendülettől a lány talajba túrt a lábuk ujja, és ott feküdtek velük szemben a puskás férfiak, akik véresre löhettek volna őket. Egyik tábor sem értett semmit, csak nézte a másikat, és kínjában nevetni próbált, magyarul.

Ebben a dermedt, kimeredt képben kezdtünk el szaladni ketten, a nő meg én. Markolta a karomat, hogy sajogva ugrált a csontomon minden összeszedett kis izmom, én meg a munkanadrágja zsebébe kapaszkodva szaladtam mellette, ki a feltúrt gyártelepi murvára, s közben éreztem, ahogy egymásra tűrődnek derekán a hurkák. Biztosan a sok rárakódott cementpor is síkossá vált rajta, hiszen izzadt is, az én kezemből szintén rákenődött a veríték.

– Ezt jól megcsináltad nekünk – lihegte. – De most lassan járj ám. Nem futunk most. Semmi közünk hozzá.

Úgyhogy sétáltunk, akár egy kisvárosi parkban, amilyenbe egyszer engem is elvitt a mama, amikor valamelyik kérvényét beadta, és két órán át vártam rá. Mosolygó férfival jött vissza, az kezét csókolt neki a bajáratnál, a mama pedig nézte a keze fejére hajló lila kopaszszágot, de szerencsére nem simogatta meg.

– Ide figyelj, reám, öcsi – szuszogta mellettem a nő, mintha még mindig menekültünk volna. – Nem akad más, akitől ezt

megtanuld. Ezeket a lányokat halomra lóhetik, fáj tőle az ízük meg a könyökük. Jó nyilvános házból való úrilányok ezek, csak aztán felszabadították őket. Az ordasabb lányokat levitték közmunkára a Csatornához. Attól koldul az is. Örvendhetett, aki ilyen elit helyre került, mint ez itt, most meg be vannak ijedve, hogy a haverinák után menesztik őket, csak mert célba lő egy műkedvelő színjátszó csoport. Csupa főjegyző meg kirugdalt entellektuel az egész vidéken. A Teli Vilmos Nő- és Lőegylet. Csakhogy senki nem talál bele semmibe.

Ekkor már újra sírt, vedlő hernyókként másztak le arcán a könnyek, rajta hagyták a nyomukat, és már megint a kezemet fogta.

– Tudod azt te, öcsi – hüppögte –, hogy hozzánk Gyergyószentmiklósról még Budapestről is lejártak a jobb urak? Most meg egy kátránytetőn napozunk. Na, ez a hazánk. Te meg légy férfi: menj a jó francba, tényleg. Ne nézd végig apud... Látod?

A lövöldözésre, ami az imént épp elcsitult, három férfi rohant ki a félkész keményítőgyárból, fenyőágmintás kovásznai posztóból szabott hosszú zakójuk tele volt súlyos holmikkal – amolyan betyárbútorral –, alig-alig bírt lebegni utánuk, lehet, hogy nem is akart, mert már fáradt kabát volt. Egyikük, a harmadik, saját combja felé fintonrodva, fájdalmasan odakapott, amikor mégiscsak visszacsapódott rá a lengő hacuka, meg is állt egy butuska pillanatra, aztán mélyen benyúlva egy revolvert vett ki a zsebéből – hogy ezek is miért nem a fejükön hordják, mint az osztálytársam a kucsmája alatt? –, na, azt kezébe fogta, jól belekapaszkodott, és végre könnyed léptekkel futott tovább, mintha a részletekben felzabált őzeket utánozta volna holtukban. Kék nyakkendője volt, az lobogott utána. Döngött a csizmája.

Háromjuk közül egyiküknek sem volt fehér sisakja, mint a

mérnököknek, nem is pantallóban jártak, mégis úgy néztek ki, mintha ők lennének itt a telep intelligenciája. A műkedvelő löteret is sásfal választotta el a gyárudvartól, amögött tűntek el tehát, a késes szálak meg összecsapódtak utánuk, és bólogattak nekik a nádbuzogányok. Olyan szép volt az egész! Az ég is ragyogott felettünk, legszebbik kék nyári ruhájában.

Na, aztán a három úr után kijött a negyedik is az épülő csarnok félig falazott főbejáratán, ennek üres volt a marka és rogyant a nadrágja, de csak egy kicsit. A szeme meg vörösölt, mint az angóryanúlé. Magas, fekete embernek látszott amott, de azért nem túlságosan nagynak, a főbejárat hideg malter-szagot árasztó sötétjével a hajlott alakja mögött. Kezében mégiscsak tarthatott valamit, mert derekát reumatikus lassúsággal elfacsarva, hogy kicsurrant volna belőle a lé, ha ő netán valami gyümölcs, hátrafelé nyulánkozott, és a mögötte vörösítő téglarakásra tett valamit. Kicsi tárgyacska lehetett, mint egy puszkagolyó vagy ceruzacsonk. Végül elindult a másik három futó nyomában, a visítás felé. Merthogy akkor már visítottak ott, a nádfüggöny mögött a jó házból való lányok, a műkedvelő színészek, és a sármány is elszállt, úgy láttam. Ez a görnyedt ember meg mindegyre visszanezett, mintha nyomait keresné a kavicsokon, és iskolás cikcakkokkal a szélein rányílt néhány fekete gyárablak helye, párkányuk alól felbukkant egy-egy valódi emberfej, ő meg lefelé fordított tenyérrel integetett nekik, mire a fejek visszasüllyedtek a mellvértjük alá, tovább szitált rájuk a bontott hordógyár pora.

– Most hagyd az apádat – szólalt meg a nő, aztán egyszerre elkáromkodta magát, még az anyámat is belekeverte, s nekem az jutott eszembe, erre mondják, hogy beleártja magát, és közben örököld túleveleket láttam a szemem előtt, pedig nem is voltak. Éppen elkezdtek kinőni szanaszét a levegőben. – Mindjárt lehúzzák a függönyt a műkedvelőknek. Ezek még egy zaftos

nőt... egy nőért sem tudnak eléggé lelkesedni, öcsi, pedig mindent feldobtam nekik. Egy nőt sem tudnak eltrafálni a hülye puskájukkal, nemhogy egy embert. Azt kapják hát, amit érdemelnek. Túl sok bróm volt a teájukban, de azért rám is rám vallanak, ha a töküket verik. Téged a tanár úrra hagylak.

– És feketére nyílt szájjal elkiáltotta magát: – Tamás! Másodszorra is leültem a kapusház előtti – vagy mögötti – fapadra, azon nyomban belém ment belőle egy szálka, de én csak ültem csendesen. A rikoltásra előjött a kapus, talpig barnában – a haja, a kis Hitler-bajsza meg a ruhája mind barna volt –, de tetőtől talpig sem sok látszott belőle, amilyen apróka volt.

– Irtó másnapos vagyok, tanár úr – mondta neki az asszony.

– Én sem fogom így kibírni. Utálok, hogy izzadok. Azt hiszik majd, hogy félek. Ez egy érzés, nem igaz? Attól beszélek annyit. De félek, hogy megizélnek, pedig kurva vagyok.

A kis kapus leengedte a szája elé kapott kezét – eddig úgy tartotta, mintha fogpiszkálóját takarta volna el egy ünnepi ebéd után –, le a nő válla és nyaka közé, abba a meleg hajlatba. Úgy látszik, itt ez a szokás, gondoltam: megérintik és fogdossák egymást az emberek. A nő oldalt döntötte a fejét, rá a kapus kicsi kezére, aki azt mondta neki:

– Nálam ellehet egy ideig, Olga.

– Na, azért nem bizalmaskodunk – mondta a nő, és felkapta a nehéz fejét. – Nem volt magának elég baja, kis Tamásom? Nahát! Még csak az kéne, hogy feleségül vegyen s ezzel megmentsen az elkárhozástól... Öreg vagyok én ahhoz. Miket olvastak össze maguk?

– Túl sokat – horgadt le a kapus feje. – Lehet, hogy túl sokat.

– Felejtse el, ha lehet. Itt segítenek magának ebben. Na, de komolyan. A fiamat magára hagyom. Pakolja ki a kapun kívülre, amint lehet, ez nem gyermeknek s főleg nem neki való.

– Maga most hova megy, Olga?

– Szólok a kisöcsi apjának, vigyázzon magára, mert ő is itt van nekünk. Nem volt bekombinálva. Érthető?

Fejem fölött beszéltek, osztották a semmit, és értelmetlen volt. Az ég viszont kék volt, s még mindig ugyanaz – azt néztem. Olyan szívesen elsírtam volna magam, ha tudom, hogy miért! De ültem csak a fapadon, a bádogcsatornában karistol-tak felettem a verebek. Rokonaikkal és fiókáikkal volt tele az udvar földje is, a régi hordógyár előtt, a tetőn léceket feszegető emberek közé is be-becsaptak az ebédjükért vagy a volt fész-kükért, párban villantak a szekercékkal. Kezdtém irigyelni a porban tátogó verébfiakat, mert ők gyomorig kitátott szájjal merték jelezni, hogy mindjárt éhenhalnak, nekem viszont annyi bátorságra sem tellett a kis testemből, hogy előkotorjam a két rövid kolbászdarabot a díványpárnából, amin itt senki nem röhögött, csak én szégyelltem egyedül. Itt mindenkinek bőriszák-ja.volt, rézcsatokkal, vagy semmije se.

– Néni kérem – mondtam.– Tessék felvenni ezt, akkor magát nem tudják meg... akkor nem lesz semmi baja.

Előcibáltam zsákomból a váltásnak tett barhentbugyogót, amit a mama nyilván újjástoppolt az este, nyújtottam az asz-szony felé. Boldog is voltam egy kicsit, hogy megszabadulok tőle. A nő elvette, s én lehunytam a szemem. Megtörténhetett volna, hogy ott helyben, a kapusház mögött fél lábon egyen-súlyozva húzza fel magára a mama téli bugyiját, sőt talán még combjai közé is beigazítja, közben meg bámulják a hordógyár tetejéről ezek a parasztok. Persze mindvégig hajigálják le a félkész verebeket is, hiszen jó munkások voltak ők.

Csukott szemmel ültem ott, a fapadon, szálkával a combom-ban, bizsergett bennem. Nem volt nekem semmi bajom, éppen csak elcsendesedtem egy kicsit, megpróbáltam kitalálni, hol vagyok és mikor jutok vissza. Volt nekünk otthon egy vitérünk

az apámtól – falra akasztotta a mama , gondoltam, elcserélem majd igazi revolverre. Lehet, hogy lekapom egyszer a kucsmát osztálytársam fejről, mert a leckék alatt is abban ült, mondván, hogy ő egy ótvaras bojtár, zörömbölve leesik akkor a fegyver a gázolajjal felkent padlóra, és legalább neki sem lesz többé, ha nekem nem lehet. Aztán még mindig meggyónhatom egy békepapnak, hogy árulkodtam.

Forrót éreztem az arcomon, felnéztem, mert furcsa forróság volt. Az asszony kerekre nyílt, csokros ajkát láttam magam előtt, gőzös meleget fújt rám, mint egy almára, amit meg akar tisztítani.

– Hagyod, hogy megcsókoljalak, fiúka? – kérdezte, s azzal a szája megint körbekerekedett, és én megint lehunytam a szemem. Nagyon száraz ajka volt, kemény a bőre, mégis rám tapadt. Vakon ültem ott, és tudtam, hogy ismét átmegy a gyárudvaron, a sásfal felé, mint amikor először otthagyt, csak hogy most nem csattantak fel a puskalövések, pedig elég sokáig tartottam csukva a szemem és nyitva a fülem ahhoz, hogy ő a többiekhez érjen és kiadja parancsait. Úgy hunytam ott, mintha letagadnám, rejteném az asszonyt, akit anyám biztosan nem szeretett volna. Ennyit gondoltam.

Körülfogott a langymeleg, meztelen combomra sütött a délutáni nap, mintha fürdővizet locsolna rám a magasságos isten egy szombat este; végül jó szagúan ellepett. Rózsaszínt láttam szemhéjam alatt, olyanformát, mint a tollatlan kis verebeken és a nők szőre között, meg fekete pontokat. Találgattam, mik lehetnek, mit jelenthetnek ezek, talán messzi-messzi eltűnő emberalakok voltak, egy alkonyi hegyoldalban, talán egy dolgot végzett s hazafelé tartó szabadcsapat harcosai. Nagy puskákat cipelhettek a fekete pontok, és piros fák közt szaladtak szét minden kakukkszótól, mintha menekülnének mégis, és nem pihenni ballagnának havasi szállásukra.

Koppant valami a vállamon, és bűz ütött orrba hirtelen. Megkötlésodott, magtalan tojását dobta ki egy okos veréb-anya a csatorna alatti fészkből, nyúlósan folyt le sárgája legszébb pepita kabátomon. Tudtam már, hogy megy ez, az államat leszorítva néztem csak, amint hajtókamra csurog az egész, s onnan meg a combomra cseppen. Olyan zsebbaadt voltam, csak mosolyogtam rajta, mint a bölcs felnőttek, aztán elkezdtem letörölni a zsebkendőmmel, amit anyám egy szakadt lepedő sarkából tépett, körbeszegté és belekötötte az útiköltséget, csupa fémpénzben. Ettől jó fogása lett a zsebkendőnek, sikáltam vele a vállamat, jobboldalt a mellemet. A sárga tojás-cseppet eközben combomra szárította a nap, kis rántottát sütött belőle. Görbe Imrének jólesett volna, amúgy is mindent megevett.

Oldalzebembe gyűrtem a zsebkendőbogot, mert mellem körül enélkül is elég nagy bűz támadt már, és bántam egy kicsit, hogy nem tanultam meg cigarettázni; az elverné a szagot. Újra hátraereszkedtem, nem is volt máshova, nekivettem kis hátamat a bádognak, igyekeztem ismét megpillantani a rózsaszín mezőben fekete ponttá zsugorodott szabadcsapatot, de nem sikerült, lassan elsötétedett a kép, és beleolvadtak a pöttyök.

Most apám állt előttem, és nem is volt olyan nagyon magas a fehér védősisakja nélkül. Nem sokat láttam belőle az ellenfényben, alig többet, mint egy pénztárcában koszlódó katonaképen, szemem is káprázott a naptól, újra kis pontok jelentek meg előttem, csakhogy most ezüst színűek. Látómezőm homályos szélei felé áramlottak egyre, mégsem fogytak el. Felálltam, hogy megcsókoljam az előttem álló sötét alakot, mert hiszen anyám azt mondta, ez legyen az első, és meg is ölelhetem, ha lehet. – Fond nyaka köré a kis karodat – azt mondta. Úgyhogy engedelmesen hozzáléptem, nyújtottam a kezemet, ő meg leha-

jolt, arcom mellett vállamhoz ért a szája, meg nyilván az orra is, hallottam sercegni borostáját a pepita szöveten meg a fülem cimpáján. Egyszerre csak eltolt magától, és felegyenesedett: kinyílt, akár egy bicska. Tudtam, hogy most döbbenet vagy ijedten szimatol, de mégsem szólhattam neki a verébtojásról, mert nekem most azt kellett mondanom: – Eljöttem hozzád, édesapám. Hazavárunk. – Ám ezt a fülébe kellett volna súgnom, az pedig messze volt. Aztán eszembe jutott valami, amiről azt hittem, elfeledtem.

– Édesanyának petefészek-gyulladásra van – mondtam. – Pe-te-fé-szek.

– Igen, öcsi, igen – hadarta. Akkor hallottam először a hangját. Irtó mélyről jött belőle, valami forró zsigereken át. Rekedt hang volt, és nagyon izgatott. – Most haza kell menned a mához – mondta. – Majd én írok neki. Itt van az útiköltséged.

– Nekünk semmi nem kell, csak amit a törvény megítél – mondtam.

– Jól van, jól, öcsi. Hangja most mintha a fejéből jött volna, kisebb volt. – Nem maradhatok sokáig, várnak.

– Én sem maradok – mondtam. – Engem ingyen is hazavisznek innen, ha akarom. Maga jön?

– Jövök majd, öcsi. Majd írok.

Ennek is öcsi voltam, s már kotorta is zsebéből a papírpénzeket, összegöngyölve, mintha jó előre előkészítette volna.

– Pár cigarettát adjon csak – mondtam neki. – Reggelre kéne. A szag miatt is kell – próbáltam elmagyarázni, de nem erre figyelt, úgy látszik, inkább a hajamat nézte.

– Hányadikos is vagy te? – kérdezte.

– Mindjárt ötödikes leszek. Ad cigarettát?

Nagy, keményen ropogó viharkabát volt rajta a melegben is, annak a zsebéből szedte ki a csomagot, megszámolta, hány szál van benne.

– Azért nekem is hagyj – mondta. – Ki tudja, megint meddig nem kapok. Hányat akarsz?

– Ötöt.

Kiszámolta, és eléem tolt a tenyerén. Akkor már egy köpcös ember állt mellette, azt eddig nem láttam a nagy napsütéstől, vagy csupán mert a papára figyeltem, ez az ember kivette apám kezéből a cigarettákat, az orra elé emelte, sokáig nézte, meg is szagolta talán. Aztán betette a fenyőágmintás, hosszú kovász-nai posztó kabátjába.

– A fiamnak csak adhatok ajándékot – mondta neki apám. azzal kezembe nyomta az egész csomagot. Aztán láttam rajta, hogy visszatartja a lélegzetét, és fölém hajol. Még meg is csókolt. Közben én falatka száraz szappanhabot pillantottam meg a fülén, odanyúltam és letöröltem, ettől nyomban fel-egyenesedett. – Ülj itt – mondta –, a kapus bácsi majd felrak a vonatra.

– Gyufát is adjon – mondtam.

Töltényhüvelyből készült öngyújtót adott, jó meleg volt a fogásától.

– Viseld egészséggel – mondta. – Szervusz.

Hátat fordított, s a köpcös emberrel kettesben elindultak az új gyárcsarnok vörös falai felé. Nem vártam meg, amíg a sötét bejáratig érnek, visszaültem az átmelegedett padra, becsuktam a szemem, és nem láttam semmit, sem fekete, sem ezüst pontokat. A verebeket hallottam fent a csatornában, és a hordógyár előtt, a földön rívó unokaöccseiket. Aztán a kapust.

– Öcsi – mondta. – Írtam néhány sort, vidd el az anyádnak.

– Nem vihetek neki idegen férfiaktól levelet – mondtam, mert valóban nem volt szabad ilyent elfogadnom, még otthon, a faluban sem, pedig többen is küldtek volna, és mind férfiak, s főleg az intelligenciából. Az elsőt még átadtam, a mama meg káromkodott, aztán pityergett egy kicsit a biedermeier komód

felett, ami még megvolt nekünk akkor, és üvöltve tiltotta meg, hogy levelet átvegyek. Még az iskolaigazgatótól sem volt szabad.

– Ez fontos – mondta a kapus. – A papáról van szó benne.

A papa itt hagyott, gondoltam, s azt is, hogy majd útközben elhajítom a cetlit, úgyhogy hagytam, szuszakolja csak be a zsebembe, a madárlátta, bűdös zsebkendőm mellé.

– Nem vagy te éhes? – kérdezte erre. – Sok van még a vonatig.

– Van nekünk mindenünk, tessék csak hagyni.

Guvasztotta rám a kis szemét egy ideig, aztán elment kaput nyitni. Terepzőld teherautó hajtott be a gyárudvarra, egyenest a régi hordógyár irányába tartott, a földön csapkodó, vergődő verébfiókák felé.

– Álljon meg – kiáltottam. – Tessék már megállni! – Nem hallották meg a vezetőfülkében, vagy az én hangom volt túl kicsi. A tetőbontóknak is próbáltam felkiabálni: – Hagyják abba –, ők azonban messze voltak tőlem, és a szekercéjük csattogásától sem hallották. – Ha nem hagyják abba, azt fogom kívánni a jó Istentől, hogy maguk leessenek onnét.

Nem akartam nézni, mi történik ezután, nem akartam én semmit se látni már, úgyhogy átszaladtam a gyárudvaron a nádas felé, a díványpárna-zsák meg verte a combomat, kihullt belőle az egyik kolbászdarab, aztán a másik, végül a margarin a papírszalvétában.

Megkerestem a kis vízszemet, leguggoltam hozzá, vártam a halálfejű szép kis vízisiklót. Reszketett már a lábam a sok kuporgástól, s kígyócska mégsem jött. Lassan hátraereszkedtem a langymeleg földre, úgy ültem sokáig, átázott a rövidnadrágom. A sármány sem volt sehol. A verebek lassan elcsitultak a nádban, ahogy elhalkult a napfény. Elővettem a kapus levelét, hogy még napvilágnál elolvassam, miféle disznóságot írt ez

is a mamának. Nem nagyon értettem, nem is nagyon láttam már, bár szép rondbetűkkel írta, akármennyire sietett velem, s akármennyire portás volt. Valami olyan állt benne, hogy apámat egy félreértés folytán, és hogy beosztottai gyerekes csínye miatt, ideiglenesen...

Akkor nagyon boldog lettem én ott a nádasban. Jól éreztem én eddig is, hogy igazi szabadságharcos az én apám, s csupán azért nincs velünk, mert messzire kellett mennie egy szabadsapattal, célba lövést tanulni; akárcsak azok a fekete pontok a szemhéjam mögött. Csíkokra téptem a levelet, beszórtam a vízbe, de a kis sikló erre sem jött elő”. Tudtam, otthon ezt szemben kell majd elmesélni, nem ilyen szavakkal, hogy „ideiglenesen”...

Boldogan ültem a kilométerkövön is, sötétben, pedig nagyon fáztam már akkor, de azon gondolkodtam, hogyan mondok el anyámnak ezt a csodálatos délutánt.

Hajnaltájt elkezdtem cigarettázni. Egyiket a másik után gyújtottam meg a benzinszagú öngyújtóval, melyet mindvégig a markomban szorítottam, nagyokat szippantottam, hogy lássák a parázs, észrevegyenek, ha jön az autó és hazavisz.

A kendermagos kis tyúk várt a tornácon, az ajtón meg az üveg mögött a függönyre tűzve, egy cédula: Hétfőn megjövök. Nem írta, melyik hétfő lesz az.

Az üzenet alatt anya leánykori neve állt. Szóval így; eldöntötte. Nem félt már a leánykori nevétől; biztos fordult egyet a történelem kerekére.

– A városba ment – mondta Béni bácsi felesége. – Megint behívták tanúnak. Ma ejsze elítélik a káplánt. De legalább megtudja végre, mi lesz vele.

– Ne okoskodj, inkább gyere, segíts behordani a hordókat – szólt rá Béni bácsi. – Mindjárt ránk virrad itt.

Jövet három helyen álltunk meg az autóval, szalonnáznunk meg vizet tölteni a hűtőbe, hogy csak sötétedésre érkezzünk haza, most meg már túlságosan késő volt, azaz szinte virradt a csűr mögött. Hátral a kertben egymásnak dőltek a kukoricaszárak, és nyüszítő hangot hallattak.

A kis tyúk fél lábon állt a küszöbön.

– Az anyját – mondta Béni bácsi, és feléje rúgott. Tudtam, siem a tyúkra dühös, hanem az anyámra, aki bezárta az ajtót, és úgy elvitte a pótkulcsot is, nem lehet behordani a hordókat a szobánkba. Anya a lánykori nevéen sétált valahol, hétfőig.

Megfogtam a kis tyúkot, harmatos tollai közé túrtam a kezem, be egészen a meleg pihéig. Erre lekuporodott. Felfogtam, és beraktam a párnahuzatból szerkesztett ciradás tarisznyámba. Gyengén láttam az istállólámpák világánál, azt is mindegyre eltakarták a hordógurigató emberek. Káromkodni és nyögni is csak halkan mertek. Ez a kis tyúk meg csak némán remegett nekem.

Mire kiértem a faluból, a téglavetők mellett, valóban kihajnalodott már, s ettől minden alá lefeküdtek az árnyékok. Mire aztán felértem a malomhoz, szinte este lett megint; ott tudtam meg Sanyi doktor halálát, gyertyafénynél. Olyan nagyon odailleszt!

De előbb elengedtem a kendermagos tyúkot. Az a fajta volt, aki nem akar elmenni. A hűség egyvalakihez, nyilván abból adódik, hogy félünk az összes többiektől, vagy csak az üres tértől. Ezt tanultam magamtól aznap.

Mindegyre letértem a szekérútról, s az erdő szélén, kaszálón megállva kiszedtem a zsákomból, ő meg pittyegett, állt egy fa vagy szénaboglya tövében, és nézett.

– Hess – mondtam neki. – Fuss! Uccu neki!

Nem értette. Elkezdtem csápolni a két karommal, erre hátrább lépett egyet-egyet. Csodálkozott volna, hogyha tud. Feléje

szaladtam, kiáltottam is: – Hess! Hess! – Nekiódult a mezőn, de csak körbefutott, nem távolodott el az úttól. – Menj már – mondtam neki. – Jobb neked egyedül.

Ő meg állt, kicsit kíváncsian, vagy nem tudom, hogyan. Nem szokta meg a mezőt, az erdőt, s amint visszatértem az agyagos útra, nyomomban volt megint, úgyhogy újra becsomagoltam. Őlben nem vihettem, mert cigarettáztam, a cigaretta pedig mindegyre elaludt a számban, és újra kellett gyújtanom a töltényhüvelyből készült öngyújtóval. A szélben, mert a szél is feltámadt, mind a két kezemre szükségem volt. Jól elzsibbadt a gyomrom a füsttől, nem éreztem éhséget, de még hányingert sem. A kis tyúknak nehezebb dolga lehetett.

Egy dombon aztán kicsaptam legelni, és úgy tettem, mintha pásztorolnám. Nem ment messzire, csipegetett is, de állandóan felvetette a fejét, és engem nézett.

– Nincs mit csináljak veled – mondtam, s ez egy kicsit visszhangzott, mert közel jártunk már a hegyekhez. – Nem vihetlek világgá. Az anyu elment tanúnak. Az aput elvitték. Béni úr meg levágna téged vasárnapra. Az lenne a legjobb, ha én eszlek meg, Klotild. Mert így csak a róka. Én legalább szeretnék. Menj innen a francba, érted? – Szinte sírtam ott neki, jól is esett volna. – Szerencséd, hogy elvesztettem a borotvát, mert elválnám a gigádat, azzal kész.

Közben rájöttem, nem szabad beszélnem hozzá, mert attól még jobban figyel rám, pedig ő sem érthet többet az egészszól nálam. Hasra fordultam tehát a kaszált mezőn, játszottam a holtat, mint a favágó az orosz mesében, amikor megtámadta a medve. De én csak elaludtam. Átfázott a hasam, mire felébredtem, korgott a gyomrom, mintha hideg göröngyök görögtek volna benne.

A kendermagos kis tyúk nem volt sehol.

– Te is egy dög vagy – mondtam bele a levegőbe –, de valaki

majd csak megesz a végén –, aztán elindultam a malomhoz. Úgy vert a szívem, talán hazáig hallatszott.

A malomban gyertyák égtek, és fújt a szél.

Albert bácsi és a felesége nem szokott egymással szemben ülni az asztalnál, még vacsorakor sem, ha pedig vendég jött, az asszony, az ura mögött állt, s az a válla felett időnként hátranyújtotta neki a kiürült üveget vagy kancsót, s ő ment megtölteni, és ecetes hagymát hozott. Most mégis szemközt ültek ölbe ejtett kezekkel. Albert bácsi talán azért, mert már tizenöt éve nem tudta, mit kezdjen a kezeivel, mióta véletlenül gyilkolt velük. Azután csak gyalult fadarabokat fogdosott, s a faluba is csak értem meg anyámért ment volna le. A felesége legszívesebben összefogta volna a két kezét, jobb hüvelykujját a balra kulcsolva, ahogy egy katolikushoz illik.

Volt ott egy szél is, amelyik mindegyre bejött a szobába, körbekerülte, motozott a szalmazsákban, a kályha felett megmelegedett kissé, aztán kiosont, és beküldött maga helyett egy másikat. Talán Sanyi doktor lelke járt arra, meg a többieké. Hát nem furcsa: valakiről nem tudjuk, hogy már nem létezik? Szerintünk még mindig vadakat lő, eszik, csizmát fényesít, és injekciókat ad még éjjel háromkor is. Csakhogy Sanyi doktor dél óta nem létezett már.

Albert bácsi és a felesége mégis a káplánról beszélt először.

– Tényleg olyan fehéresszőke volt? – kérdezte Albert bácsi a gyertyák mögül.

– Kopacra nyírták – mondta a felesége.

– De azért legalább imádkozott, nem?

– Egy szót se szólt.

– Akkor biztosan megverték. Mert hanem a papok beszélhetnének legalább, őket védi a pápa.

– Tagadott.

– Azt mondod, nem szólt.

– Azt mondják, mégis tagadott. Hogy nem simogatta a leánykákat a hittanórán, nemhogy egyebet művelt volna velük. Szüzességet fogadott.

– Mikor? Kinek? – kérdezte Albert bácsi. – A püspökét is bezárták. Az se volt, aki felszentelte volna.

– Nem nyúlt a leánykákhoz, az a fő.

– De hát kántor lett csak, nem pap – mondta Albert bácsi.

– Ennek a kicsi szerencsétlen gyerekek az anyját miatta tették el az orgona mellől, hogy helyet szorítsanak neki. Nincsen ezzel a fél-pappal valami baj? Ő főz a plébános úrra, azt mondd. Mint egy szakácsné.

– Rokonok.

– Mi székegyek mind rokonok vagyunk, azt mondják.

– Nem mind – mondta az asszony. – Sanyi doktor magyar.

Még az is lehet, hogy bánáti.

– Azok olyan jelentgetősek – bólogatott Albert bácsi, de úgy, hogy ha fején áll a kecskeolló, most leesik. – Van anyja ennek a Sanyi doktornak? Nem másféle ember ez?

– Magyar, na. Még rendes is volt. Eddig rendes volt, orvos.

– Nem idevalósi ez. Farkaskutyát tartott, azt mondd, és latinul beszélt, mint egy pap...

– Még németül is tudott a szerencsétlen – mondta az asszony.

– Bánáti.

– Azt sose tudni – mondta Albert bácsi. – Propaganda. Nem volt mit írjanak az újságba, erre fel kitalálták a klerikális reakciót meg az orvost, hogy az kommunista. Pedig láttam én az apját kacagni...

A kályha mellett ültem, a tisztaszoba küszöbén, úgy tettem, mintha megenném a tyúkhúst a térdeim közé fogott pléhtányérból, s közben a kályhába szuszakoltam a lángoló kukoricacsutkák közé. Ott szinte szárnyra kelt. Sütött a kályha, vörös lettem tőle.

Az újabb szél előbb az asztal felett tétovázott, odébb nyomta a gyertya lángját, aztán ahogy az megmutatta neki az irányt, a kályhánál elsírülve kifordult az ajtó résein. A lángot a beszélők is inogtatták. Valamiféle hártványokról beszéltek, amik hiányoztak a kislányokból hittanóra után, és hogy Sanyi doktor erről nagy, vonalazott papírokat írt tele, még le is bélyegezte, mert az apja földbirtokos volt, és ő most helyesbíteni akar, vagyis benyal ezeknek. A kántornak szerződött ifjú káplán okozta az egészet, a hiányokat a kislányokban; rajta érződött még a papnevelde savanyú kenyér- és fuszujkaszaga. Ostyásapadt volt, igazán. De aztán a törvény és az állam nagy szájába vette: megáldozott vele. A kispap, akinek nem jutott máipüspök, csak szenteltvíz, elolvadt az óriási nyelven, bejutott a titokzatos sötétségbe, ahonnan csak a vére folyhat ki egy belakatolt ajtó alatt.

– A leánykák nem voltak ott – mondta Albert bácsi felesége –, csak a vallomásukat olvasták fel. Meg ennek a gyerekek az anyja mondott valamit. Azt se teszi ki az ablakba.

– De az újságba igen. Abba minden hazugságot kiírnak. Meglehet, hogy kukoricacsutkába ültek azok a leánykák, fenn a hiúban, attól lyukadtak ki, s lettek olyan hiányosak – mondta Albert bácsi. – Tudod te, hogy történik az ilyen. Tudod, ugye, Annuska? Hogy csutikánál jobb még egy káplán is. Meg hogy milyen egy ügyvéd. Talán a doktor urat is tudod, hogy milyen.

– Albi – mondta az asszony –, a doktor úr meghalt már – és egyszerre elsírta magát, mintha régóta készülne rá, vagy csak a gyertyát kerülgető szél vette ki belőle a könnyeket. A kályha pedig, távolról, máris kezdte felszárítani, sima lett az arca egy pillanat alatt. – Négy évig nem láttam magát.

– Szűz voltam ott én is, Enyeden, pedig meg se fogadtam. Ne bőgj – mondta Albert bácsi. – Ez már el van intézve. Azt mondd, ezután mi volt?

- Sanyi doktor vett magának egy motorbiciklit.
- Motort-e?
- Orosz motort.
- Ejsze kifizették neki azokat a bizonyítványokat a leánykákról.
- Elsőáldozók voltak – mondta csendesen az asszony.
- Aztán hova akart menni Sanyi doktor a motoron? Ezeké itt már az egész. Oda van adva. Hova lehetne futni? Mennybe vagy pokolba, fel vagy le, mert oldalra nincs hely.
- A tárgyalásra akart menni, tanúnak.
- Az is az ő bajuk. De az is harminckét kilométer ide, még motoron is.
- Szólították: Bánáti Sándor doktor.
- Bánáti! Na, ugye mondtam.
- De nem jött be senki.
- Nem-e?

Ültem vörösen a kályha mellett, és hallottam, hogy az történt, hogy Sanyi doktor szovjet motorján kihajtott a zöld rácsos vaskapun, indult a tárgyalásra tanúnak, és akkor az ere szárán fordult egyet a szíve. Úgy elfacsarodott neki, megszakadt. Mint aki rosszat gondol, vagy túl nagyot.

Sanyi doktor a templom és a paplak közötti kis téren dőlt le IZS motorjáról, annak meg tovább pörgött a kereke. Olyan helyen túrta be arcát a porba, amelyikre Albert bácsi vagy a felesége, vagy mindkettő egyszerre azt mondhatta volna: – Van isteni igazságszolgáltatás – vagy azt: – Nem ver az Isten bottal.

Ott rugdalt Sanyi doktor lágyan a fényesre kefélt birgeli-csizmájával egy darabig, s nézte, hogy egy fekete hangya bemászik az aranyszálas zöld pulóverébe. Nem bírta lesöpörni onnét, beleragadt a verítékébe. A hangya sem akart volna ott maradni. A hangya tudta, hogy utolsó görcsében Sanyi doktor oldalt veti magát és agyonnyomja őt, olyan kemények a görcsös iz-

mai, s a föld is olyan a por alatt. Sanyi doktor sokat járt a hegyen puskával és injekciós tűvel a betyárokhoz, az összes bogár ismerte.

Harangoztak éppen, a városban folyt a tárgyalás, a félig-meddig-pap magában imádkozott két fegyőr között, anyáin meg egy padban, és Sanyi doktor rángatózott a templom előtt. Az egyik kis szél újabb port hordott rá, aztán elindult a malom felé, és estére meg is érkezett, most ott téblábolt a gyertyák körül.

– Te legalább köszöntél neki, hogy isten vele? – kérdezte Albert bácsi. – Elbúcsúztál a szeretőtől?

– Olyan csúf volt – mondta a felesége. – Nem mertem;

Sanyi doktor akkor már valóban csúf lehetett. Mint ki elfelejtett valamit, és eltátja a száját, amikor eszébe jut, mi az. Hogy semmi. Az apám megmondhatta volna neki, de ő sem volt jelen, őt éppen másfelé vitték kenyérszállítónak álcázott autóban.

– Tudja, ki jött oda elsőnek? – kérdezte az asszony. – Egy kis kendermagos tyúk. Odament hozzá, s elkezdte felcsipegetni a morzsákat, amik a zöld pulóvere zsebéből kifordultak. Mégiscsak szegény ember lehetett a Sanyi doktor, ha zsebében hordta a kenyérét.

Másodiknak a diakonissza jött, a nem-katolikus apáca. Őt azért telepítették ki éppen ebben a faluba, hogy majd gyűlöljék a püspök rokonai s az összes katolikusok. Azok meg enni adtak neki, mert azért nemcsak titokzatos dolgok és okok léteznek a világon, hanem van egy olyan nagy madárszárny is felette, amelyik minden keresztényt betakar. A szárnya felett két feje is lehet a madárnak, hangja úgyszólván már.

A diakonissza letörölte Sanyi doktor nyálát, de amikor a szívéhez akart nyúlni, a kis kendermagos tyúk odavágott a csőrével, s egy ember azt mondta: – Hagyja, nővér, hadd folyjon.

Dicsértessék – felelte a nem-katolikus apáca, és nézte, amint kezéről lehull egy vércsepp Sanyi doktor mellé. A kis kendermagos magasra emelt fejjel állt, készen arra, hogy lecsapjon újra. – Mindörökké – mondta a katolikus ember, és továbbment.

Sanyi doktor éppen akkor rúgta a hetediket a templom előtt. A szél sem segített neki, hogy befűjt volna legalább az eltátott szájába, a diakonissza meg vérzett helyette. Sanyi doktor körül tele volt emberekkel a tér, de mintha láthatatlanok lettek volna. Ott voltak mind, akik nem utaztak be a városba meghallgatni a vádakat, mert úgysem hitték, s nem akarták látni az orvosi pecséteket sem az elveszített szüzességeken.

Sanyi doktor szívét akkor még egyszer megmarkolta a nagy semmi, és letépte a száráról. Sanyi doktor nem látta az embereket a téren, szerencséjére.

– Egy mentőautó bevihette volna – mondta Albert bácsi felesége.

– A tárgyalásra? Nocsak. Direkt azért halt meg, hogy ne kelljen bemennie tanúnak. Kristályné leköpte legalább?

– Csak megnézte.

– Boda úr?

– Az felszedte volna onnét, de nem hagyták. Nézték.

– Ez meg... ez a Sanyi doktor? Nem szólt?

– Nézett. Csak nézett, guvasztotta a szemit.

– Nem hunyta le?

– Magát ne érdekelje olyan nagyon, hogy mit csinált a halála előtt! Maga ne figyeljen oda! Nehogy utána csinálja.

– Azt mondod, nem hunyta le?

– Bizton fennakadt neki.

– Ilyenek ezek a bánátiak. Csak néznek. Mostanra kövér is lett már, lefogadom.

– Keszeg ember volt, bajuszos.

- Lehet, hogy mégiscsak magyar ember volt.
- Lehet, hogy nem bánáti. Csak úgy hívták: Bánáti.
- S azt mondd, mind elmentek mellette? Dolguk volt, biztosan. Nem hívták az orvost?
- Ő volt az orvos. De a harang mégis szólt.
- Szólt-e?
- Pedig csak tizenegy óra múlva egy kicsivel. Mégis kongattak valakik.
- Na, jó – mondta Albert bácsi. – Te is imádkozhatsz érte egyet, hagyom.

Albert bácsi értette, mégis, felfogta az egészet, pedig évek óta nem járt le a faluba, nem látta sem a káplánt, sem Sanyi doktort személyesen. Ebben a történetben mégis ő volt az igazi tanú, nem az anyám. Egyszer a városban ő is állt bíró előtt, és tudta, hogyan lehet százféléképpen összemocskolódni, törvényesen.

Anyám pedig reggel a malom előtt állt, zsorzettruhában és Jenő bácsival. A városból jöttek, Béni bácsi teherautóján, aki a válluk felett kacsingatott nekem. És még mindig csak vasárnap volt, nem hétfő. Hétfőn lementünk volna anyáért az állomásra Albert bácsival, szekéren, s a dunnát is elhozzuk a tornácról.

Anya fáradt volt, sovány, a sápadtságtól szinte szép, és nem érdekelte a dunna. Olyan volt, mint aki kidobta az albérlete kulcsát a vonat ablakán. Jenő bácsiról akkor láttam, milyen kicsi, és mekkora csodálattal néz fel a mamára. Römikő-fogai csillogtak, s azt mondta, ő most bukaresti, az anyjának akkora trafikja van, abba is be lehet költözni más híján.

– Eljöttem az anyáért, kis Tiborc – mondta. – Kibőjtöltem. Szeretem.

Béni bácsi a sofőrfülkéből integetett nekem, de nem mozdultam. Mindenki állt egy pillanatig, még a szél is elakadt valahol. Béni bácsi az ablakon át kinyújtott egy borosüveget, és Jenő bácsi csontos vállához koccantotta, hallottam a hangját.

– Húzza csak meg, attól felébred – mondta.

Jenő bácsi kortyolt az üvegből, aztán visszaadta, és Béni bácsi is ivott belőle. Anya még mindig nem szólt, feszes fehér arca úgy fordult vissza rám, mint egy tükör.

– Na, gyere – mondta végül, mert valakinek mégiscsak szólnia kellett.

– Előbb a holtakért – mondta Béni bácsi, és elkezdte a földre önteni a bort az üvegből. Húsz kiló pityóka árát locsolta ki ott. Albert bácsi csak nézte, hogy helyette a föld issza meg az áldozati italt.

– Jegyző úr – mondta Albert bácsi.

– Szar vagyok, nem jegyző – mondta Jenő bácsi. – Köszönöm.

– Jegyző úr – mondta Albert bácsi.

– Nem nekem kell elszámolnia a fegyverekkel, ha arra gondol – mondta Jenő bácsi. – Hiába adtuk ki maguknak, és hiába rejtegették, semmire sem mentünk vele. Dobják el végre, Albi. Föladtuk.

– Jegyző úr – mondta Albert bácsi.

– Ezt a gyereket meg az anyját elviszem – mondta Jenő bácsi –, a többi nem érdekel.

– Jegyző úr – mondta Albert bácsi –, a gyereknél még van egy.

– Hoci, öcsi – mondta Jenő bácsi –, addsa ide azt a stukkert.

– Az apáé – mondtam.

– Az apád attól kódul. Add ide, majd elsuvasztjuk egy budiba.

Összeszedtem a vánkoshuzatba a holmimat, de kivettem belőle a pisztolyt. Visszahajtogattam rá az olajos rongyot, nagyjából úgy nézett ki a csomag, olyan ártatlannak, mint az éjszaka, amikor kivettem a hídlás alól, a búbos bankák fészkeiből. Így lett fegyvere Jenő bácsinak, hogy aztán rám foghassa.

Anya meg csak állt a teherkocsi mellett. Aztán ült mellettem, melegen, a raktérben, elindultunk, s a tájat betakarta a por, engem is ellepett.

Egy év múlva, mostanra, a malmot elborította a visszafelé folyó víz, a múlt véget ért: ragyogott a tükör, amellyel szemben nem áll senki sem.

Feküdtem a mosókonyhában, a történet rengeteg sok elszakított vége itt mind összeért, és én megpróbáltam aludni végre.

Reggelre aztán anya eltűnt, és ezzel újakezdődött az egész.

V.

Reggelre anya eltűnt, én aludtam volna, és azt hittem, ő is alszik egy másik szobában.

– Hol találkozik az Olt és a Maros? – hallottam. – A trafikban! Jenő bácsi topogott az ágyam mellett, zokniban olyan vido–ran, mintha a mama tényleg elígérkezett volna neki az éjszaka, ahogyan nekem megígérte. Az az éjszaka volt az, amelyiket hosszabbra terveztek valakik, mint ameddig eltarthat, s amikor nekem egy csomó dolog eszembe jutott.

– Kapd össze magad, Tibi – mondta Jenő bácsi –, aki legény éjjel, legyen legény nappal is. Ma peracet reggelizünk.

Elindultunk tehát a trafikba, és valóban peracet reggeliztünk a villamoson. Még mindig álmos voltam, és úgy korgott a gyomrom, mintha én nyeltem volna le Ökörfejű Iont, a kispapot, az összes ismeretlen bűnöket; olyan voltam, mint egy éneklő törpékkel teli néprádió, lehalkítva.

A konyhában aznap nem zúgott a gázláng, nem futott ki a törökkávé a plattenra, Róza néni sem volt sehol. Sokáig ültem a vécén nadrágosan, hallgatóztam kifelé, de hiába. Róza néni nem került elő, legalábbis nem beszélt, hogy hallottam és megnyugodtam volna, hogy ez egy rendes nap. A szűk ablakon át lenéztem a világítóudvarba, ott se volt. Elázott papírlapok, sörösüvegek heverték a mélyben, de láttam egy különös csomagot is, amolyan pólyafélét, madzaggal átkötözve.

Mária néni ilyenkor biztosan a piacot járta, kergette láthatatlan apámat, de szerencsére mindegyre megcsúszott egy uborkahéjon, káposztalevélen. Talán a templomban imádkozott, hogy elmenjünk innen, vékony sárga gyertyákat égetett ismeretlen halottai emlékére, és mindegyikre ráfogta, hogy az apám az, aztán várta az udvarhölgyek gratulációit, amiért olyan szépen szenved.

A házban egyedül a macskaszag hatott élőnek, és a csönd. Mesebeli állatok osontak a csöndben, talán hideg elefántok, hatlábú kutyák, de lehet, hogy padlási tábornokok.

Ünnepre ébredtünk, észrevétlen. A villamoson is alig láttam embert, több volt a zöldséges gyékénykosár, de azért az se sok. Aztán a szerelvény csikorogva lefékezett, rengeteg ember torlódott előtte a síneken, de nem akart felszállni senki sem. Nekünk kellett gyalog menni tovább, és mindegyre beleütköztünk valakibe.

A férfiak egy része sötét ünneplőt hordott, többnyire kéket vagy feketét, másik részük sárgával, vörössel hímzett fehér népviseletet. Mintha a szomszéd udvarhölgy fiának a fehér ingeit viselték volna; derékon alul meg-meglebbentette a szél. Fejükön svájcisapka volt, illetve pántlikás-tollas kiskalap. A színes rojtokkal díszített népi alakok bocskorosan, széthullt sorokban topogtak az úttesten, a városi ünneplősek inkább a falat támasztották, ették a napraforgómagot reggelire, és kézről kézre járt néhány félliteres üveg. Lábukhoz eresztve, a lehúzott redőnyű kirakatoknak támasztva nyeles fényképeket láttam, azokon szakállas, bajszos és néhány meztelen arcú alakot, fejfelé lefelé. Vörös vászonra varrott fehér betűkkel teli táblák is voltak.

Ezek az emberek szemmel láthatóan vártak valamire, és alig néztek egymásra. Egy-egy tenyéren kártyalapok csattantak, aztán eltűntek a zsebekben. A fiatalabb férfiak vöröspecsenyét

játszottak, kapkodták vastag kezüket, és állandóan azt kiabálták: bzz! Ez mindannyiszor csöndes kiáltás volt, azt, hogy bzz!, nem is lehet hangosan kimondani.

Mindenki halkán beszélt, akár egy főhivatal óriási előcsarnokában. Az asszonyok elcsigázottnak hatottak, a kirakatok párkányára ereszkedtek, és lábfejük kifordult. Kezüik üresen lógott, a virágesokrokat, apró papírzászlókat ölükben tartották, és nem nyúltak értük, ha leestek kifordított két lábfejük közé.

A kivezető mellékutcákat autóbuszok torlaszolták el, néhányból rendőrök néztek ki az ablakon, aztán a várakozókhöz hasonlóan lehajtották a fejüket, kezüket bámulták, abban valamit. Lehet, hogy kártyáztak ők is, mutyiban.

Az ismerősök közül elsőnek Elzász-Lotaringia udvarhölgyet pillantottam meg. Megfiatalodott, feje körül eltűnt a hajkoszorú, nagy szalmakalapja alól fülönfüggője se látszott, ha viselte egyáltalán, most, hogy tüntető proletárként vendégszerepelt. Hímzett kötenyt viselt, kivarrott vállfős inget, és nem nézett ránk. Lábához eresztve a jelszavas tábla: hólapát a kánikulában.

Körülötte ott álltak, felszegett állal a többiek, az udvarhölgyek mind, laza kis tokájuk megfeszült. Indulni készültek valahova, látszott, de azért talán mégsem Párizsba. Mégis úgy álltak ott, mintha egyenest odáig ellátszana, hét határon át. Tekintetüket követve, messzire el lehetett volna menni, akár a vassíneken, a Repülők teréig legalább, ahova nem is vezettek sínek.

– Hiába utasítottuk ki őket, itt voltak, tudták a helyüket és a dolgukat, mint mindig – suttogetta nekem Jenő bácsi. Számomra a madámok mégis inkább úgy néztek ki így együtt, akár egy öregház népitánc-csoportja. Tüntettek a demokráciáért az udvarhölgyeink, hogy többnek lássék a nép. Ezt Jenő bácsi mondta, halkán, a válla felett.

Nehezen furakodtunk át a laza tömegen, senki nem húzta maga alá a lábát. Az utca túlsó végéről mozgás indult, karszalagos férfiak jöttek, fojtottan kiabálva, nyomukban elrendeződtek a sorok az úttesten, a síneken, az udvarhölgyek is beálltak a falvakból berendelt parasztasszonyok közé, a sapkás, kendős fejek fölé lendültek a nyeles fényképek, táblák, inogtak még egy kis ideig, aztán megmerevedtek a levegőben.

Most már kényelmesen haladhattunk volna a megürült járdán, Jenő bácsi mégis libickelve osont a fal mellett, apró ugrásokkal lendült át a vizeletfoltokon, kerülgette az üres üvegeket, zsíros papírokat, amikből imént még gyerekek csipegették ki-hűlt reggelijüket. A nagyobb gyerekek most anyjuk kezét fogták a sorban, öccüket, húgukat a karszalagos férfiak intésére nyakukba ültette az apjuk vagy egy idegen férfi. Mindannyian álmosnak látszottak, akárcsak én. Néha hátulról beleütköztem az ugráló Jenő bácsiba, olyankor éreztem, hogy izzad, pedig még nem hengeredett ránk a síkvidéki meleg a tenger felől. Egyszer csak másvalakinek is nekimentem.

Karszalagos férfi állt előttem, fegyverzsírszagúan, társa Jenő bácsit fogta, de úgy, hogy több napon át virító kék karszalag nyomát hagyta karján a marka. Jenő bácsi bábuként pörgött erre-arra a kezei között, teljes sebességgel hadart, mint a rádióban a messzi törpék, vagy ő maga a trafikban, félrészeget. Végül sikerült zsebéhez férkőznie, és előhúznia az igazolványát. Mehettünk tovább, trafikot nyitni, nem kellett felvonulnunk a többiekkel. Nekünk az volt a feladatunk, hogy kikészítsük számukra a cigarettacsomagokat, mire az ünnepség véget ér, és felhúzzhatjuk a redőnyt.

Mellékutcákon nem mehettünk, az autóbuszok miatt, csak a nagy tér szélén sikerült megkerülnünk a gyülekezetet. A téren éppen óriási vörös dobozba bújtatott traktorok haladtak át, első sebességben, azokon is sötét ruhás, overallos vagy népvi-

seletes alakok álltak, mint a mellékutcákban, csak éppen mindenféle szerszámot fogtak a kezükben, a szövönők többnyire csavarkulcsot.

Az egyik önjáró piros doboz mögött az udvarhölgyek vonultak, lassan riszálva lapos szalmakalapjuk alatt. Most már mindenki frissen kiáltozott, amint a mellékutcákból kikerült, lengették a virágokat, kis zászlókat. A nyeles fényképeket és táblákat nem lengették.

Szép volt, olyannyira, hogy féltem tőle egy kicsit. Jenő bácsi mutatott egyszer ilyen jelenetet egy régi fényképen, azzal, hogy erről nem szabad beszélni, mert baj lehet belőle. Azon is népviseletben jöttek – de mivel fénykép volt: álltak – az emberek, szájuk akár egy madárodú bejárata: fekete lyuk. Kezüket rézsút felfelé tartották maguk előtt, úgy mentek az öklük után. Nem láttam rajtuk semmi érdekeset, nemhogy ijesztőt. Jenő bácsi meg azt mondta, minden tizediket agyonlőtték közülük, mert valamilyen gárdisták voltak, s most azt a régi képet évfordulókör úgy közlik az újságban, hogy a szerkesztő festékkel amputálja az öklüket. Attól másként néznek ki, még politikailag is, nem jobb-, hanem baloldalinak. Ezt kellett volna nekem megértenem.

Ezeknek a vonulóknak a lendülete, boldoggá vált, harcias kiáltozása még fel is ébresztett kissé. Talán egyszerűen szép volt az egész, attól dobogott úgy a szívem. Egyedül a traktorok, teherautók vászonruháját nem tudtam hova tenni, de azért tetstett az is. Lehet, hogy tankoknak, harckocsiknak akarták álcázni őket, csak nem maradt hozzá elég és megfelelő színű anyaguk, mind ráment az egyenruhákra.

Jenő bácsi reszkető kézzel nyitotta az üzletet. A redőny lakatja már kis helyet fészkel magának a meg-megpuhuló aszfaltban, onnan kapartuk ki. A derékmagasságban feltolt roló alatt nekem kellett bebújni a trafikba a kampós húzórúdert. Ekkor jöttem rá a megoldásra, ezen az ünnepen.

Nem kell egyebet tennem, csak belülről lenyomni a redőnyt, és rögzíteni. Soha senki nem tud bejönni többé. Elalhatom a díványon, a kartonfüggöny mögött, amíg felnövök, ha már a padláson nem alhatom eleget. Ha sokat alszom, talán hamarabb megnövök, öntudatlanul és észrevétlenül. Aztán felhúdom a redőnyt, és kimegyek az utcára. Addigra biztosan lehull a hó, nem jár kint senki, csak én egyedül, a villamossíneken.

– Mi van, Tibi? – kérdezte Jenő bácsi odakintről. – Lopod a cigarettát?

– Nézem a sötétet – mondtam.

Tényleg a sötétséget néztem. Nem volt igazi sötétség: látszott. Látszottak benne az oszlopokba rakott cigarettacsomagok, és halványan derengett a pult üveglapja. A sarokból a dobkályha rozsdavörösre égett oldala úgy világított, mintha valóban tűz lobogna benne. Remek rejtkehely lehetett volna, ha van valami, ami egyedül az enyém. Telerakhattam volna száraz pereccel, hogy legyen tartalék ételem. Enni is kell, nemcsak lélegezni; ez világkérdés.

Apát is elrejtettem volna itt, ha valóban megérkezett a hegyekből, megtalál, és a piacról idejön. Nagyvárosban könnyebb elbújni, egy trafikban egyenesen nagyszerű.

– Alszol, Tibi? – kérdezte Jenő bácsi. Mellettem állt már, befért a félig felhúzott redőny alatt, nem is kellett nagyon meghajolnia. – Alszol vagy csak álmodozol?

– Csak nézem a sötétet.

– Lefekhetsz hátul, ha akarsz.

– Nem – mondtam –, nem akarok aludni.

Azt is tudtam már, mi az a másik dolog, amit tennem kellene. A titokzatos okok maguk előtt terelik a szavakat.

Bizonyára ők is azért beszéltek sokat, mióta felszakadt a csönd, nehogy visszaaludjanak, vagy eldőljenek. Hiszen mintha egy túlméretezett délutánban szundikáltak volna addig, mel-

lükre csuklott, lehajtott fejjel, csukott szájjal, álmodták volna a házukat, és benne egyszer engem. Ki tudja, milyen nevetséges testhelyzetekben láttak maguk előtt. Ki vagyunk szolgáltatva mindenki képzeletének.

Zárt szájjal köszörültem a torkom, ott a trafikban, hogy jól szólaljak majd, ha beszélnem kell.

– Mi van, Tibi? – kérdezte Jenő” bácsi.

– Nem lopok – mondtam, és igazán mély volt a hangom.

– Nem érted a viccet? – kérdezte, és vállamra, inkább csak a lapockámra tette meleg kezét, mert addig ért föl. Megnőttem talán az éjjel, lehet, hogy igen.

Jenő bácsi rendkívül erős ujjakat viselt a kis kezén, és egyenesre metélt, holdas körmöket. Róza néni manikűrözte, amíg anya ide nem érkezett. Azóta, vasárnaponként, ebéd után a díványon a mama vette ölébe ezt a kezét, és mindenféle csillogó szerszámmal dolgozott rajta. A kéz meg-megrándult, kaparászott a mama combján, vagy az öle felé araszolt. Emiatt el-elcsúsztak rajta az éles szerszámok, és felsértették a körömágyat. Jenő bácsi ilyenkor szájába kapta az ujját, bohóckodva szívta, és tele szájjal dűnnyögte, hogy mindjárt elájul a vértől! Azt szeretné, akkor megölelnék. Azt mondta, anyának kellene szájába vennie az ujját, attól nyomban meggyógyulna. Ő is volt kisgyerek, nemcsak én, aki nézem, és Róza néni akkor tényleg megszopogatta a bibis ujjait. Engem meg rázott a hideg a szoba sarkában.

– Jenő bácsi – mondtam a trafikban –, nem szeretem, ha hozzám nyúlnak. Ne tessék megérinteni, kérem.

Elvette kezét remegő lapockámról, és elrejtette a nadrágzsebébe.

– Meg vagyon értve – mondta. – Fiú vagy. Leköpsz, vagy elküldesz a mamámba?

– Rakjunk rendet – mondtam. – Azt hiszem, ma bejön apa. Ő Plugart szív.

– Van itt neki Virginia.

– Van még Plugarunk? – kérdeztem. – Sok kell. A hegyre is csomagolunk neki.

– A hegyen van most apukád?

Ez a kérdés éppen olyan értelmetlennek hatott, mint az a kettős szó, hogy terchea-berchea. Azt is hallottam egyszer. talán Gogutól. Bár lehet, hogy Elzász-Lotaringia néni mondta, hogy így megy a világ, átabotában.

Elég erősnek éreztem magam a félhomályban, mégsem bírtam nekikezdeni a padláson kigondolt történetnek, amelyikben apa puskásan felmegy a hegyre, inkább a Plugar-csomagokat kerestem. Jenő bácsi nézett, amint a pult alatt matatok. Félretoltam a polcokon felslíktolt dobozokat, de csak fél kiló cukrot és két kiló málélisztet találtam mögöttük, aztán egy borotvát. Itt is volt egy, és erről sem tudtam, mire jó.

Vásárló szál se jött, mind felvonult és kiabált a Repülők tere, a felöltöztetett traktorok mögött, ahol a teherautók is kieresztett inggel jártak, lobogott rajtuk a vörös és kék vászon. Ehhez kellett a fehérek, amik az udvarhölgyeken is lobogtak. – Apád most mit csinál? – kérdezte Jenő bácsi, miközben végre felhúzta helyettem a redőnyt, és ügyet sem vetett rá, hogy kajtatok a készletében, pedig azt úgy féltette, még a léghuzatra. is rászólt, nehogy leverje az álcázó, könnyű dobozokat a polcra. Vagy csak nem akarta látni, mit csinálok, mert akkor rám kellett volna kiáltania, s én netán visszafelelek.

– Harcol. Apa küzd.

– És most éppen miért harcol az apuka? – kérdezte az ajtóból, amelyiken bejött az ünnepi fény.

– A demokráciáért, biztosan. Maga nem tudta?

– A mamád másról beszél nekem éjszaka. Más dolga van.

– Tudom én, mit csinálnak ott maguk – mondtam.

Öt Plugar-csomagot találtam a pult alatt, és egy ív barna

papírt, abba csomagoltam a Plugarokat, a borotvával együtt, s eközben legalább nem kellett tovább mondanom, amit elkezdtem.

– A borotvát ne tedd be neki – mondta Jenő bácsi. – Csirkevágáshoz használok. Csorba.

Azért becsomagoltam a borotvát is, gondoltam, elég erős hozzá az apa szakála.

– Tényleg itt sündörög megint, Tibi? – kérdezte a Jenő bácsi.

– Mármint az apád.

– Meg tetszik látni. Mária néni látta mar, a piacon.

– Az lehet. Az én anyám még Szűzmáriát is látta. Úgy mutatkozott be neki, hogy a nővére. Egyébként ők ketten, a nővérével, bejáratosak a mennyországba. Úgyhogy még a földgolyót is látta anyám, kívülről, messziről. Azt mondja, le vagyunk fődve egy üvegburával. Na, végre! Ne adj isten, hogy levegyék rólunk a fedőt, mert mind elrepülünk innen, elfúj a szél. Egy magyar se marad a világon, mert nem is erre a világra való.

– A piacon találkoztak – mondtam.

– Ott lehet. A piac olyan hely. Mint a padlás, ugye, Tibi? Nahát, ez is mindent tudott rólam – akármilyen kicsi volt, belefértem –, akárcsak a mama, és ő sem szólt mostanig. Tudják ezek, hogy mikor kell szólni. Röhögni persze könnyebb, amíg az embernek minden foga megvan, nem verik ki belőle egy ünnepevényen. Figyeltem magam, hogy mekkora vagyok, és meg tudnám-e tenni, de nemhogy tükör nem volt a környéken, az ál-mosság is visszatartott, szinte megcsöktem tőle.

– Hagyjam, hogy elvigyen innen? – kérdezte Jenő bácsi. – Az apádat kérdem, meg tégedet. A törvény a mamának ítélte, azt tudod. Csak az a kérdés, hol akarsz elbújni?

– Perecet akarok enni – feleltem neki. – Tessék pénzt adni, mert perecet akarok enni. Fagylalt is kéne. – Valóban ezt éreztem az ínyemen.

– El van putyukálva – mondta Jenő bácsi, és én csak egy pillanatra késéssel jöttem rá, hogy ezzel ő győzött, mert adhatott, és: felszabadult a hirtelen ijedségből. Bár meglehet, hogy szerette volna, ha eltűnök, s itt marad magának a mamával.

Kihúzta a pénzesfiókot, előteregetett három ötlejest, elsimította a pult üveglapján, ami alatt csillogtak a csak cigarettagyújtásra alkalmas revolverek.

– Elég lesz ez? – kérdezte.

Tizenöt lejt rakott ki, de legalább hússzal vert rám. Sok volt ez nekem így, szörpöt is ihattam volna belőle, talán főtt kukoricára is telik.

– Mehet a menet, kis Tiborc – kacagott Jenő bácsi. – No, de csak az ünnepség után, mert addig zárva a bolt. Leltároznak az országban, de lehet, hogy rovincsolnak. Türelem a mi kenyerünk, Tiborc. Jobb lesz, ha alszol egyet, amíg véget ér az öszenépi paláver. Lásd be, picinyem, hogy nem hagy máiót enni a történelem. Ne kakálj be nagyon, mert nem moslak ki a nadrágodból, de majd felébresztelek, ha idevetődik az édes jó apád. Ő amúgy is olyan echte történelemcsináló fajta, ahogy mondod.

Túlbeszélte magát, újra, pedig előtte való nap nem ivott pálinkát. Attól szoktak másnap olyan okosnak tűnni a férfiak, úgy dől belőlük a bölcsesség, akár a mérges nikotinszag. A sok szóból azért megértettem, hogy Jenő bácsi elég gyöngye még, s a pénzzel is csak kipótolta a szavakat, amik az erőtlenség jelei.

– Mi sem nyitunk? – kérdeztem, s közben húsz lejre összeizzadt markomban a három ötös.

– De nem ám, mert én is egy szar alak vagyok, és nem merek – mondta. – Menj hátra, jobb ezt átaludni.

Mereven nézett maga elé, mintha drótkötélen fekete szénnel megrakott csilleként görögne fel a két szeme egy messzi hegytetőre. Józanul és szeppenten ült a félhomályban. Nem érkezett

meg a tüzös-átalvetős-pálinkás parasztja, hogy kölcsönösen megkönnyítsék egymásnak az életet. Az a nagy ember talán felvonult és kiabált a téren. Elakadt a forgalom, nem csöngettek villamosok a trafik előtt, még a levegő sem volt éppen annyira sárga.

Eközben valahol, a Repülők terén és környékén forrt a világ, és lengtek a zászlók. Abban a sokadalomban tűnhetett el mindenki, Róza néni, Mária néni, a Szűzmáriák és a mama. Apám messze járt, ha bírt. Jules bácsi mindhiába fürdött kölniben, nem jöttek többé az udvarhölgyek, éljeneztek a sík aszfalton, és nem volt hova leüljenek, hogyha sajgott a lábuk. A mellékutcákban autóbuszok álltak, és egy rendőr sem jöhetett volna megkérdezni, hogy érzik magukat. Miért nincs kint a padlásablakban Gogu fehér feneke s a zászló, hol bujkálnak mögöttük a tábornokok, miért alszik ilyenkor Ducu elvtárs, ha tényleg kommunista? Azon a környéken csak a macskák kenték oda bundájukat a konyhaasztalon felejtett margarinhoz.

Jenő bácsi meg úgy ült a pult mögött, akár egy száműzött Szibériában, aki a gyér lángokat nézi, és távolra került hazáját látja közöttük. A lángok fel-felcsaptak, és átalakították a határokat. Idővel lekushadtak, és más formát adtak Jenő bácsi földrajzának. Egy-egy orvul kivágott tönk világított még.

Ilyesféle álom visszfénye derengett a szemében azon az ünnepi délelőttön, az augusztusi kánikula kezdetén, a trafikban. Közben hidegen sütött a kályha.

Lefeküdtem mégis, mert nem volt hova mennem. Nem kajtatam tovább a polcokon, aznap zsinórból horgolt kokárdákat amúgy sem lett volna szabad találnom.

A kartonfüggöny mögé állított díványból ugyanaz az átfüledt szag áradt, kissé penészesen és fel egészen a mennyezetig,

mint otthonunk felett, a padlás második piros ajtója mögül: a havasi és tengeri füvek megcsúfolt illata. A matrachuzat mindegyre hurkákba törődött alattam, és eléggé finom bőröm volt még ahhoz, hogy érezzem.

Itt megint csak nézni lehetett, némán, de már nem volt kedvem hozzá. Ráadásul keveset láttam. A polc deszkahátát, azon a szögre tűzött számlakötegeket, az újságpapírokkal telergasztott falat és a feltáskásodott mennyezetet, a fáradtolajjal felkent fekete padlót, azon a söpréskor ide-oda tologatott fűrészpor szemcséit. Mindennek csak a maradékát vagy a másolatát. A kialvatlanságtól lehetett ez is – és jó volt ezt tudni, mert így nem ijedtem meg túlságosan, hogy mi történik velem.

Ez a kuckó olyan volt, akár egy kajüt, amely kilőtt hajója nélkül, egyedül úszik sötét vizeken, és erről eszembe jutott a Duna-csatorna, pedig azt a vidéket nem láttam soha. Fekete autóban, éjszakához illő színű rabomobilban vitték oda az embereket és a kulákokat, akik hiába ástak és haltak, nem akart hegyre felfelé folyni a folyó. Egyedül anyámnak két régi udvarlója ette ott a kását, a káposztalevest; az egyik régi ludovikás tiszt volt, vagy efféle szerzet. Tény, hogy egyikük se zsíros-paraszt, mert azokkal anya nem állt szóba.

– Kis Tiborcom, picinyem – mondta a polc túlfeléről, a valóságos trafikból Jenő bácsi, emelt hangon, merthogy még minden vevője a nagy téren állt vagy menetelt feléje, és egyik sem hallhatta. – Csak hogy tudd! Szép volt az anyád a határsorompónál, szent igaz. Talán amiért kalapot viselt, és mellette volt az apád is. De nem láttad te aztán másodszor! Kalap nélkül, meg apu nélkül, a háború után. Akkor megtudtad volna, mi egy nő tulajdonképpen. Sokadszorra se nem szép, sem semmilyen senki, kis Tiborc. Én ezt az ünnepséget is már negyedszer látom. Nem hat meg, csak megijedek tőle egy kicsit. És persze sajnálom a derék túróevő fickókat, hogy egész éjjel vonatoztak a falujuk-

ból, aztán órákon át álltak a mellékutcákon, most meg oda kell csapniuk az elzsibbadt lábukat az aszfalthoz.

– Régen anyád is ünnepi lény volt, egyedül is úgy vonult, akár egy népünnepély vagy a katolikus búcsú. Aztán már nem olyan volt. Mintha az ekstázis után összerogyna hirtelen, ki-megy belőle a levegő meg az ünnep, az apád emléke, s még a háború is. Olyan másnapos a kinézete. Ő is népviseletben jött ám. Álruhát vett, mint az ünneplők, nehogy felismerjék; igaz, hogy magyarost. A félelemnek nincs határa, abban egyenlőek vagyunk mind, nemre, fajra, felekezetre való tekintet nélkül, ahogyan mostanság mondani szokták. Úgy állt odalent, a tornác alatt, mintha tojást hozott volna a szoknyája zsebében. Mi lesz, ha odaütök? Azt akarta, hogy megmentsem. Most én jól mondom, kis Tiborc?

– Akkortájt én is kicsit rongyoskásan jártam, kis Tiborc, mert az volt a népviselet – folytatta Jenő bácsi, és kuncogott hozzá. – Politikai trükk volt, naná. Nem egészséges feltűnni, soha. Róza naftalinba tette a régi szép ruhámat, és én a kerti nadrágomban parádéztam, mintha belőlem is akkor frissiben lett volna úr. Persze mindenki tudta az igazságot, ők is... Csakhogy én rendes voltam velük. Az ember megtanulja, hogyan kell. Az egész környéken én voltam az egyedüli jegyző, akit meghagytak a hivatalában. Na persze, akkor ott már megint nem volt határ, nem volt ott semmi se, ugyanazt ettük. De én vállaltam mindent. Ki tudja, milyen marha került volna a helyembe. Gondoltam, segíthetek a fajtámon. Persze mehettem volna én is Magyarországra a többivel, koldusnak. Ott azt mondták ránk, cigányok vagyunk. Levélben, messziről szerettek.

– Anyádnak ott is megvolt a helye, ő mindenhova odaülök, csakis azért maradt, mert hazavárta az apádat. Legszívesebben azt mondtam volna neki, szedje a motyóját meg téged, utazzon

át egy sószállítmánnyal. Sőt vittek meg lisztet az élelmesebb fickók, én adtam ki nekik a fals engedélyeket. Csakhogy én szerettem a mamádat, öcsi, nem mondhattam, hogy menjen. Még az is lehet, hogy feljelentem, ha szökni akar – ki tudja, mi van az emberben? Aztán úgymint kimentettem volna. Kimentettem így is. De nagyon elment volna...

Magában beszélt már, ügyet sem vetett az egyre gyakoribb vásárlókra, kiszolgáltatta őket, és mondta, mondta a történetét. Egyedül én értettem, pedig én se akartam. Fejemre húztam a pokrócot, de azon át is hallottam, és csupa szürkét láttam.

– Nem hiszed el – mondta Jenő bácsi –, de még az is jó volt, hogy ilyen kicsi maradtam. Nem nagyon vettek komolyan, azaz nem hitték, hogy veszélyes lehetek. Fájt a szíveim, de bohóckodtam nekik, hadd röhögjenek. Olyan csökevényféle voltam, tudod. Ezekkel is elmentem a gőzfürdőbe, ha meghívtak, és aztán nyakig a vízben engem vittek a vállukon, mint valami kis fővezért, néha még dobáltak is egymásnak. Hol kifogtak, hol nem, és én visítottam. Róza néni tekenőjében tanultam meg túrni, hogy fogdossanak, pedig az csak a szerelemkor jó. Na, mindegy.

– Mindenféle igazolásokat adtunk ki, hogy ez a fickó ekkor és ekkor itt volt, vagy éppenséggel, hogy nem volt itt – mert, ugye, a hely számít meg az idő, nem az, amit tettünk és gondoltunk, mert azt mindig meg lehet magyarázni ilyen vagy olyan helyről. Hol ezt kellett bizonyítani, hol azt. Attól függ, ki kérdezte. Nahát, ez az ember nem mondta azt, amivel vádolják, amaz meg kiáltva mondta; tudod, hogy megy ez. Több a szó, mint a cselekedet, a szó adva van bennünk.

– Néha azért mégis fel kellett áldozni közülük egyet-egyét, másként nem lett volna hitele az embernek, és azt mégsem lehetett mondani, hogy éppenséggel mindenki ártatlan volt. Szempont kérdése ez is, persze. Bonyolult dolog ezzel: hogy ki

ártatlan, ki bűnös. Valahogy úgy néz ki, mintha meg lenne szabva a bűnösök száma a világon, de hogy kik férnek be ebbe a keretbe, az más kérdés. Azt a keretet mindig fel kellett tölteni, s a mamád éppen belefért volna. Ha másért nem, pusztán a neve miatt.

– A mamád meg nem tett egyebet, csak szenvedett. Bűn lehet az is. Mert hát, aki az ellenség sorsa miatt szenved, az maga is ellenség, nem? Na, ne kacagj rajtam, öcsi, inkább figyelj. A bűn nagysága azonos a földön, csak éppen állandóan újra el kell osztani. Erre valók a háborúk. Azok után a bűnt is fejadagolták. Csak hát kevés emberre több jut belőle, és mi akkor már újra kevesen voltunk ott. Ember még kevesebb, mint asszony, és éppen a háborúk miatt. Érted? Az ember ráadásul úgy érzi néha, hogy ki kell kérnie a maga részét. El kell követnie valamit, amiért aztán kijár neki a bűnből a fejadag. A katolikusok is valami ilyesmire tanítanak – hát nem? A bűn arányos eloszlása a lényeg, ugye?

Kiszolgált valakit a pultnál, és elmondták egymásnak a szokásos szellemességeket, nevettek. Megpróbáltam szundítani közben, ám Jenő bácsi bohóckodó kecskehangja mindegyre bejött a kartonfüggöny mögé.

– Én már akkor is ezt hittem, mert katolikusnak születtem, aztán abbahagytam – mondta. – Lehet, hogy nem hittem még, csak éreztem. Egykutya. Ha Istenhez imádkozol, áhítatot érzel, vagy talán dühöt. Pont mint mikor törkéssel elvágod az ujjadat. Érzel valamit, egyáltalán, s az már valami. A mamád iránt én is ilyesfélét éreztem, amikor néztem: mintha a vérem folyna. Annyira nem idevaló volt, Tiborc! Tulajdonképpen mindegy, hogy milyen volt a két alakjában, egyedül én akartam helyet szorítani neki valahol.

– Apád egyetlen dologban tévedett. Elkényeztette a szépségével, és ugyanakkor megalázta, még azzal is, hogy kényeztette.

Ilyesmi történik a népünnepélyeken meg a búcsújárásokkor is. A népek minden szépet megkapnak, de nehezen viselik. Női világ ez, Tiborc. A papád szintén mindent megadott neki, ami egy nőnek kell, és ettől azt hitte, más nőhöz is eljárhat, ha ennek megvan mindene. Nem nőkhöz járt, én azt hiszem, hanem beszélgetni, például a világról, vagy vadakat löni, ellenségeket. Vannak dolgok, amiket a férfiak rém férfiasnak hisznek, és már azt is nagyra tartják, hogy el mernek menni valahova, egyedül. Seregesen még jobb, nem igaz? Elfoghatják egymás elől a szelet. Miközben mindenkit anya szült ebben a női világban, nincsenek is benne ellenségek, csak esetleg határok.

– Én nem vadásztam, nem is politizáltam tulajdonképpen, de nem akartam egyedül lenni sem. Én csak hittem ebben– abban, és félttem egy kicsit.

Újabb vásárló érkezett, és nyilván örültnek nézte Jenő bácsit, aki tovább beszélt maga elé, egy érthetetlen nyelven, mintha álmodna, miközben a cigarettákat felmutatta, és besöpörte a pénzt. Hidegen csörögtek az érmék, és megtörténhetett, hogy Jenő bácsi egyszerre csak megijedt, hogy tényleg egy magában beszélő örült képe jelenik meg az idegen retináján vagy a pult tükröző üveglapján; elhallgatott. Pedig akkor én már hallani akartam. Most már könnyebb volt, mert nem a mamáról beszélt; és persze nem tudtam még, hogy mára virradóra eltűnt a mama, ahogyan annyi más ember.

– Tibi! – kiáltotta, de úgy, hogy attól kimentem a kartonfüggöny mögül. Az a sötétkék ruhás férfi a pult előtt nem kért semmit, csak bámult. Aztán mégis kérdezett valamit, amire Jenő bácsi válaszolt, és azt én is megértettem. Azt mondta a kékruhásnak, hogy a fia vagyok, és torokgyulladással fekszem. Meghalt mindenkim, azért lábadozom itt, a trafikban, mert nincs, aki vigyázzon rám. Talán azt is mondta, hogy mi ketten görögök vagyunk, ide menekült szabadságharcosok. Tény,

hogy így a csököttsége holmi harci sérülésnek hatott, és megfordult a fejemben: hátha valóban ez az igazság. Sok csonka-bonka görögöt ismertem, aki a hazájában egy aknamezón át próbált elmenekülni, egy áruló pedig megsúgta az ellenségnek, hol a főkapcsoló. Ők akkor már mind azon a mezőn jártak.

– Tibi – mondta Jenő bácsi, még mindig túlságosan harsányan ahhoz képest, hogy ott álltam mellette –, oszlásnak indult az ünnepség, kinyitottak a kocsmák. Csípd nyakon azt az üveget. Két decentót kérj bele. Rád néznek, máris tudják, mit akarsz. Ha meg nem, akkor mutogass.

A sötétkék vásárló megnyugodott, sőt talán el is érzékenyült az előbbi szövegtől és a családi párbeszédünktől, mert meg akarta simogatni a fejemet. Aztán kiment, de mégsem nyugodhatott meg teljesen, vagy nem szokta meg az ünneplő öltönyt, és attól volt zavarban. Egy fél dinnyét cipelt, s a csepegő belét szorította zakójára, a hóna alá, amikor rágyújtott. A dinnye leve a kabát szövetén mind a zsebébe folyt, biztosan péppé áztatta benne a régebbi dohányport, feltéve, hogy a kék vevő ezelőtt is viselte a gálaruháját, ami nem biztos. Mert azért semmi sem egészen az. Jenő bácsi lapos flaskája is köptető-szörpös üveg volt valamikor.

– Indulj, Tibikém – mondta. – Kezd elhagyni az eróm.

– Előbb mondja el.

– Az anyádat? Már elmeséltem.

– És aztán anya elhozott ide engem, hogy legyen mit egyek. Maga meg olyan jó, hogy enni ad – mondtam.

– Az éhség csak egy nagy alibi, Tibi. A mamád ott nem maradhatott. A törvény előtt vallott, s ezt nem bocsátották meg neki a falusiak. Hiába, hogy igazat mondott. Mind meghaltak, akiknek igazuk volt. Az apád is csak azért maradt meg, mert menet közben megtanult hazudni egy kicsit. Anyád a bíró előtt állt, s ezt bűnnek tartják. Éppen csak ezt sem lehet elma-

gyarázni senkinek, ahogy azt sem, hogy a háborúban parancsra álltunk erre vagy arra az oldalra, sőt az Isten színe elé is. Hát úgy! Kapd az üveget, és sipirc!

A kocsmá tele volt már emberrel, mititej – és dohányfüsttel. A felvonulás alatt lehúzott roló mögött ittak, két rendőr társaságában, akik fogásra akasztották a gumibotjukat. Ha kimennek, máris állhatnak be a sorba, s vonulhatnak a tribün felé egy-egy nyeles fényképpel, úgyhogy inkább slibovicát fizettek a rendőröknek, akiket egymás közt pulykának neveztek. Nem tudom, miért, nem volt éppen annyira vörös a gusájuk, ha fel-dühödtek.

Ebben a kocsmában is sokat beszéltek, Jenő bácsi itt szokhatta meg. A falunkban, ahonnan vonattal, busszal, majd megint vonattal idejöttem, ilyen hangmagasságnál már bicskák bújtak elő a vasárnapi nadrágokból, bár ott is többnyire csak hadonásztak vele, várták, amíg valaki kicsavarja a kezükből. Néha késett az illető, így aztán oda-odaszúrtak, nemegyszer találtak is. Itt veszekedésnek ható társalgásuk végeztével fröcs-csöt vagy sört fizettek egymásnak. Jenő bácsi is következmények nélkül mondta a magáét, nem voltak titkos fegyverei. Bár lehet, hogy éppen ellenkezőleg: olyannyira titkosak voltak, észre sem vette az ember, amikor megsebezte velük, csak később kezdett el fájni.

A trikóinges csapos most is rám akarta tenni a kezét, akár-csak hétköznaponként. Úgyhogy a kétdecis köptetős-üveget egyensúlyoztam fejemen, amikor a söntéshez léptem, csakis azt foghatta meg, nem engem. Mondta is, hogy milyen mókások ezek a magyarok, vidám élet lehet ott, ahol élnek.

– Ti mind ismeritek egymást, ugye? – kérdezte, és én vonogattam a vállam. – Egy ezredben szolgáltatok, nem igaz?

– Mi görögök vagyunk – feleltem, persze hiába.

A csapszékből kilépve húztam az időt, előbb fagylaltot vet-

tem magamnak, aztán főtt kukoricát. Jenő bácsi eközben biztosan leizzadt a trafikban a türelmetlenségtől és a szomjúságtól.

A trafikban Gogu állt. Kék rövidnadrág s az apja fehér inge volt rajta, a nyakában vörös kendő, bogra kötve. Tüskehaját is megmosták valami lavórban, de ha nem, akkor is: fényesen tapadt a fejére, akár az igazolványképeken. Az hittem, olyan tükrösen nézi magát, amelyikben mást lát önmaga helyett, és talán ettől olyan tétova.

– Azt hittem, picinyem – mondta Jenő bácsi –, hogy meg is ittrad a snapszomat. Úgy itt hagyta, mint Szent Pál a nemzeti többséget. ..

Gogu váratlanul elindult, megkerülte a pultot, és bement a kartonfüggöny mögé. Biztosan a még mindig meleg helyemre feküdt, és hozzám hasonlóan megpróbálta elképzelni, milyen lehet mindaz, amiről mesélnek nekünk, éppen ezért hagytam magának. Minden elállítódott ezen a délelőttön, mint mikor a távcsőben megkettőződik a kép, hogy beleszédül az ember.

– Én most elmegyek – mondta Jenő bácsi. – Róza mama zűrözik, pedig nem szokása. Picinyem, tartsd a frontot. Nem zárhatok be, még szabotáznak hinnék. Ünnepekkor kibújik a szög a zsákból. És csak hogy tudd: Jules bácsi nagy disznó volt mindig, de most már kakál is. Maradj itt, én majd rendet teremtek, amire hazaérsz. Gogule! – kiáltotta.

Gogu szeppenten jött elő, mint ki puhára főtt azon az ágyon. Nem sokat pihent az ünnepség után, nyomban ideszalajtották, és talán ő sem tudta, hol van éppen. Hozzám nem szólt, az biztos, holmi fontos küldetésben járt, egyéb nem érdekelte, vagy nem bírt egyszerre kétfelé figyelni.

– Te csak várd meg itt az apádat, hátha tényleg bejön – mondta nekem Jenő bácsi. – Aztán zárd be a boltot, tudod, hogyan kell. Bármit kérnek, te csak mondd, hogy nincs, azt úgyis megszokták. Nincs: nu ávem.

Aztán elmentek. Ott maradt az üres trafik, benne én. Olyan nagyon messze. Az elképzelt kajüt, hajója nélkül, újra úszott, talán a Duna-csatornán, és én kapitánykodhattam volna, de csak mutogattam a vásárlóknak, hogy nincsen, nincsen, nincsen, azért mégsem szabotáltam. Lengettem láthatatlan zászlóimat, védtem az elhagyott dolgokat, és vártam az apámat. Sejtetem, hogy nem illene ide, tehát nem is érkezhetsz meg. Nem is vártam nagyon, csak egy kicsit. Mindegy, úgyse tudtam, mit mondjak neki.

Anya viszont eljött. Csöndesen, óvatosan jött, gyűrött ruhában, mint ki nem tudja, merre jár és mire lépik így ünnepség után.

– Mi tetszik? – kérdeztem tőle a pult mögül. Először járt a trafikban, fel sem foghattam, hogyan talált ide. Tulajdonképpen mindenhol, az egész világban először járt: mint aláaknázott gyümölcsöskertben, virágos kalappal a fején. Számára az egész város veszélyes, mégis szép terep volt, nem tudta, kinek szóljon, kibe kapaszkodjon, ha megszédül hirtelen. – Mivel szolgálhatok?

Anyanyelvén kérdeztem az anyámat, mégsem válaszolt. Kipróbálta rajtam a szép szemét, nézett csupán. Csodálatos volt a szeme; kék, és néha éppen úgy elhalványult, akár az ég a távcsőben, a ragyogó pontok is megjelentek benne.

– Jenő ideges? – kérdezte bele a félhomályba, mintha nem látna engem a csodálatos szemével. Talán az elmúlt éjszakát látta a trafikban is, amelyikből hiányzott nekünk.

– Az aput megtaláltad? – kérdeztem én.

– Aput? – Ezt is úgy mondta, mintha soha nem beszélt volna róla, és most egyszerre eszébe jut. – Ő csinált kurvát belőlem.

– Ott hátul van ágy – mondtam. – Lefekhetsz. Bement, és abból a kuckóból mondta tovább.

– Nagyfiú vagy, hallhatod az egészet. Jenő nem ér hozzám,

mert nem hagyom. Térden állva sírt, hogy vele egy szobában háljak, hadd lássa a mamája s a Róza mama, hadd sápadjanak. Hogy ő egy férfi! A földön alszik, az ágyam előtt, mint egy kutya, még nyüszít is álmában. Azt hiszed te, hagyom, hogy megmásszon egy ilyen kis hernyó? Tegnap aztán nem bírtam tovább, és jártam egyet. Megjártam magam.

Szóval ezért jött, ezt akarta elmondani, ki tudja, mióta már. De miért ennyire durván, és miért éppen itt? A közlés maga is eléggé otromba volt, vagy csak túlságosan sokáig készült rá ez az asszony, és így megerjedt benne. Az éjszakája ennél is csúnyább lehetett, ahhoz képest számára talán enyhének hatott ez a régi rútság. Vagy talán mindegy volt neki, semmi nem számított már.

Mint ki egy nagy térre jut ki, ahonnan kis papírzászlóikat, virágaikat, hulladékaikat maguk után hagyva mostanra kivonultak az ünneplők, egyedül volt, és olyannyira szabad, azt se tudta, merre fusson. Az első emberbe belekapaszkodott volna, de úgy, hogy leszakítja róla a ruhát; és talán éppen én voltam az. Azt is elfelejtette most, hogy gyerek vagyok, és éppen az övé. Egyedül saját kétségbeesése érdekelte. Nem látott, azt sem hallotta, hogy megkérdem tőle:

– Visszamegyünk? Visszamegyünk?

Azt hittem, elaludt, nem kérdeztem rá újra, nem mondtam el, hova szeretnék visszajutni: abba a nagy, félhomályos házba, a macskák közé, vagy a fényes faluba. A falu napfényel és hóval világított.

Végül mégiscsak benéztem hozzá, a dívány sarkában, félig ülő helyzetben aludt. Olyan volt, mint az égetőkemencéből kiszedett agyagkancsó: forró bőre feszes, és mégis érdes. Éppen csak az ajkát rontották el: mint mikor a kancsó száján felhólyagzik a máz. Sok ilyen edényt égettek ki ott, ahova el akartam menni.

– Adj egy kis vizet – szólalt meg –, ki kell mosnom a számat. Fürödnöm is kellene. Gyere ide, szagolj meg. Mit érzel?

A melegét éreztem csupán, és enyhe kutyaszagot.

– Kutya? – kérdezte, és nevetett. – Ám legyen. Jobb a macskabűznél, hidd el nekem, Tibi. De neked azért rossz lehet.

Ott ingott fejem a mellénél, megfogta, magához szorította, húsába nyomódott az orrom. Csodálatos volt mégis, egy nő volt, és az enyém. Szívesen megfulladtam volna ott, a két melle között, ha sokáig tartja a fejemet, mert ahhoz is fáradt volt, hogy a kezét elvette volna. De elengedett, még lökött is rajtam egy kicsit.

– Hozz vizet, a fenébe – mondta. – Nehogy meghaljak itt neked. És ma ne érj hozzám.

A kartonfüggöny előtt csörömpöltem a cinvödörrel, a zománcos csanakkal, amikor eszembe jutott, hogy most olyan az anyám, akár egy meleg kályha, amelyre a fejadagonként kapott ételek égtek rá, ha végül mégis kifutottak, s oda vészett a java részük. A vödör a hideg dobkályhán állt ugyanis, amelyikben én száraz pereceket akartam tartalékolni, nőttömre.

Cukrot tettem a vizébe, a Jenő bácsi papírzacskójából. A legalsó polcon, tulajdonképpen az olajos padlón tartotta, lehet, hogy petróleumíze lett, mint mikor torokgyulladásához adnak cukrot az embernek, és talán megmászták a bogarak.

Anya visszaköpte a vizet a csuporba.

– Mit adsz te nekem? – kérdezte. – Meg akarsz mérgezni?

– Cukor – mondtam. – Tápláló.

Egyszeriben elsírta magát, és ezt nem kellett volna, mert elcsúnyult tőle. Bőre megereszkedett, kerek álla alatt újra megjelent a Jenő bácsi-féle vonal, a szépség helyén egy éles árok. Bennem meg felforrt a düh, hogy nem bírok segíteni rajta, akkor meg miért kell látnom?

– Menj haza, mama – mondtam.

– Hova?

– Menj haza.

– Hova haza?

Felpattant az ágyról, és kimerevedett, megfeszült szép dereka.

– Az apád – mondta. – Olyan vagy, mint az apád. Menj te is a francba, Tibi. Jó? Ne csináljátok ezt velem. Mi vagyok én?

Az a kegyetlen ránc az álla alól mintha egész kielégült és fáradt testén akadálytalanul végigszaladt volna, akár egy kéjgyilkos késének nyoma, csak éppen nem pirosság, és nem is hússzín bukkant ki, hanem egy pillanatra olyan színtelen úr, mint mikor felhasítanak egy léggömböt.

– Jó, akkor megyek én – mondtam. – Add ide a pénzemet, és visszautazom.

– Nincs pénzem. Nincs otthonom. Mi vagyok én nektek? - Ezt már visította. Egy vásárló visszafordult az ajtóból, és lábát kapkodva eltűnt a forró aszfalton. Hogy eddig egy se jött! Megúszhattuk volna ezt az egészet, a hamis sikítozást, de még az őszinte sírást is.

– Bassza meg – mondtam. – Menj haza, ne kelts itt feltűnést. A végén mindannyiunkat bezárnak. Nemzeti ünnep van! Menj, és kérj tőlük bocsánatot.

Én mindenesetre kimentem a kuckóból, és beálltam a pult mögé.

A „berakatot” néztem, azon át a forgalomba került villamosokat, s a rudat fogó mozdulatlan embereket bennük, mint a fényképeken. Mélyre beszívtam a trafik szagát, jólesett a hűvöse.

– Adj egy villamosjegyet – mondta anyám a hátam mögül, csöndesen. – Elvégre ti azt is árultok a mostohaapáddal.

Kapott tőlem két jegyet, és elment. Vitte magát, a testét és a félelmeit. És én úgy szerettem akkor délben, ha kettő vagyok, atánaküldöm a másomat, hogy hazáig elkísérje. Láttam a házat,

kívülről, és láttam benne magamat. Nagy, szürke ház állt a futballpálya zöldje mellett, és anya mellékutcákon át tévelyegve haladt feléje. Ott vártam rá, az ebédlőben az egyik szívemmel. Jenő bácsi mellettem állt, és sós kenyeret evett. – Szeretem a mamádat – mondta tele szájjal –, de amikor rászóltam: Kuss! – elhallgatott.

Bezártam a trafikot, jól beletapostam a redőny lakatját az üregbe, amit kitért magának az aszfaltban. A villamosból, messziről újra láttam a nagy teret, éppen úgy heverték rajta a gyűrt papírzászlók, tasakok, virágok és rudas jelszavak, ahogyan elképzelttem. Fölöslegesnek tartottam nézni, ezért hazamentem.

A konyha dugig volt frakkal és szmokinggal. Fekete nadrágok heverték a kályhán, ezüsttel kivarrott és lüszterselyem fazonú kabátok az asztalon, mosatlan csészék között. A kredencen egy pár sárga cipő állt, a padlón összepöndörödött ingmellek hengeregtek, alig lehetett lépni tőlük. Mintha itt öltözött volna át minden hajdani férfi, aki negyedszázada ünnepelni járt, de most már nem mehet.

– A proletariátus nem veszíthet mást, csak az utolsó gatyáját – mondta Jenő bácsi. A kis szónoki emelvényszerű cipős polcon ült, az én ebédhelyemen. – Ez a nők napja, Tiborc, nem lehet beszélni velük.

Arról volt szó, hogy Róza néni felköltözött. Fogta magát s a holmiját, leverte a lakatot a padlás második piros ajtajáról, és leszórta ide a frakkokat, szmokingokat, azóta szellőztette ott fent a szagukat. Nem akart többé az ebédlői díványon aludni. Szomszédok lettek Ducu bácsival, aki eddig egyedül csattogtatta egy szál fogát, és borzolta a szőrt a hasán, ha unatkozott. Most majd ketten csinálják Róza nénivel.

Jenő bácsi egy frakkon ült, és röhögött.

A hallgatás és a beszéd után a történések fonákjukat mutatták nekem. Logikus volt ez így, de értelmetlen.

– Möszejó Jules – mondta Jenő bácsi, és borzolta a haját –, Jules tata, az atyamester. Az atyaisten. Itt őrzi a frakkját, ami-ben a fél országot árulta, és éppen a mi felünket, Tibi. De a frak-kot, azt nem. Ebből a gardróbból megéltünk volna, ha kiporol-juk, és kihordjuk az ószerre, vagy be egy színházba, hadd játsz-szanak grófit benne. Ott legalább a végén eléri a bosszú az osztályellenségeket.

Néztem a történelmi divatból kiment ünneplőket, végül meg is tapintottam. Az ezüstszalak a kabátfazonon hidegek voltak a kánikulában is. A sötét bélések egyszerűen hideglelés érzést keltettek. A macskák meg jártak-keltek az összecsavarodott ingmellek között, és Jenő bácsi megpróbált beléjük rúgni.

– A politikai kuplerájos! Ő közvetítette az úri ringyókat a francia diplomatáknak, potentátoknak, éveken át. Így nyerték meg maguknak a jóindulatukat, még az első háború előtt. Ágyban lötték szét a mi hazánkat, picinyem. Fölöslegesen halt hősi halált az apád – mondta, összetévesztve a két háborút, és elfeledkezve az igazságról, apámat illetően. – Miért? Möszejó Jules-ért, picinyem? Hát nem látod, hogy Petain marsallhoz hasonlít? A rózsás pofikája, a szelíd, elhülyült nézése, a finom fehér haja... Csakhogy a marsall biztosan nem kap ekkora nyugdíjat mostanában, neki el kellett ám adnia a díszegyen-ruháját, hogy eltarthassa a bitangjait. Ez meg itt házi múzeumot rendez be a diplomata-álruháiból. Egy egész emeletet, pici! Egy palotát. Hogy legyen hol megkávéztatnia a kiérdemesült lo-tyóit... Az udvarhölgyeket! Az elit szex-alakulatot. Az ágy-csaták obsitosait. Na, hoci a macskákat, picinyem, Tiborc. Ütött a bosszú órája.

Róza néniről nem esett több szó; mintha nem a manzárd-

szobába, hanem a mennybe ment volna fel, és az emléket is magával viszi. Anyát nem láttam, Mária néni léggé vált, és nem volt ebéd. Mi ketten fogtuk és vittük a macskákat.

Jules bácsi ebéd után mindig felvette vörhenyes házikabátját, és kirakta szobájából a macskákat. Félt, hogy az arcára ülnek, miközben szundikál, és megfullad tőlük. Csöndesen hessegette ki a szürke dögöket, suttogott nekik valamit, talán franciául, úgy biztosan megértették, mert nem zavarták többé. Jules bácsi tehát elnyúlt az ágyon, a beszönyegetett fal mellett, elrendezte magán a házikabátot, álla alatt a fehér sálát, és aludt egyet. Az erkélyre nyíló ablakot azonban nyitva hagyta, és mi négykézláb kimásztunk a cementre a macskákkal, az ablakon át beengedtünk neki egyet-egyet. Nagyokat röhögtünk, de közben befogtuk a szánkát, s olyankor éreztük tenyerünkön a macskaszagot. Az öregúrnak lehetett valami huszonhatodik érzéke, amivel álmában is felfedezte az állatokat, talán éppen a félelem volt az az érzék, szervként beleépülve. Felkelt, kinyitotta az ajtót, és udvariasan kitessékelte a macskát. Már nem nyúlt hozzá a megmosott kezével.

– Egyszer hátha visszaüt neki a drága jó Guttman úr – mondta Jenő bácsi. – Mindig felszökik a vérnyomása, ha felkel az ágyból.

Nem éreztem kedvet a macskaeresztéshez, a padlásra mentem volna inkább. Ott történtek az igazi dolgok, és a kuckómért is aggódtam. A történések mindent szétdúlnak, a papírzászlókat, a pokrócokat, a frakkokat. A kuckómban lett volna jó, Árpáddal, Istvánnal és körben az erdővel. Talán a gombákat is látni tudtam volna, egyenként.

Odanyújtottam az első macskát, tenyeremről kétfelől lefolyt lágy hasa, és Jenő bácsi beengedte az ablakon.

– Itt ne hagyj – suttogta –, mert megbolondulok.

Olyan kicsi volt az erkélyre nyíló ablak alá kuporodva, mintha

ő maga is egy megvert macska volna, vagy egy láda cukor. Arca elkeskenyedett, orra védtelenül meredt a vakvilágba. Szemét lehunyta, úgy hallgatózott befelé.

Ezt az embert mindenki becsapta, és most legszívesebben én is fellököm. A francia mostohaapja gyerekként tartotta, aztán mire ezt megszokta volna, elvonta tőle a pénzt; az anyja még az igazi apja nevét sem mondta meg neki, és Róza néni már nem mosdatta, nem nyomta vissza helyére a szomorúan lógó orrát; még anyám is a földön altatta. Jókat hazudtak neki, sőt helyette: hogy nem egészen kicsi, hogy övé a trafik, miközben Mária néni-nevére írták, s azt is csak Jules bácsi elévült és elismert érdemeiért; hogy szeretik. Pedig talán irtóztak tőle, amiért olyan kicsi, s haragudtak rá emiatt. Mintha tőle függött volna. A termetét is úgy kapta, mint a jegyzői hivatalát: véletlenül, szinte valaki más helyett. Sajnáltam volna, ha tudom.

A második macskáért már a levegőbe nyúlt: mégiscsak felmentem a padlásra, ott több volt számomra a hely. A régi meleg és szag fogadott, még nem hiányoztak belőle a frakkok, szmokingok, lakkcipők. A padlás önmagában is konzervatív tájék, faluhelyen a szalonnát azért tartják ott, ha van.

Feszítette a hőség a tetőt. A két piros ajtó zárva: mintha kiszippantották volna mögülük a levegőt, sőt Róza nénit és Ducu bácsit is, akik most talán a szabad égen szárnyalva kergették egymást, lobogott ruhájuk, a hajuk, s olyan messzire jártak már, a hegyek fölött, hogy távcsőmmel sem láthattam volna őket. De a távcső, a csillagágyú is abban a szobában volt, amelyikből ők kirepültek.

A kuckómban nem István vagy Árpád, nem is apám feküdt, ahogy az az imént elképzelt látványhoz illett volna, hanem maga Radu II., fekete dresszben, vattázott kapusnadrágban. Futballicipős lábait egymásba kulcsolva hevert, biciklisapkás feje alá dugta a labdákon és ökölvívómellkasokon edzett két

kezét. Már is megszállta a por, látszott a szőrszálain. Izmai úgy sodródott egymáson, amikor jöttömre megmozdult, akár a csatornacsövek, ha lecsúsztatják őket egy teherautóról az üzemudvar fövényére.

– Ssz! – fűjt egy forrót a forróságba, és ujját keresztben az ajkára tette, hogy jobban értsem. Majd hüvelyk- és mutatóujjaiból két kört formált a szeme előtt, jelezte, hogy figyel. Az első piros ajtót gukkerezte azon a barnás távcsövön, a saját húsán át.

– Rebel – mondta, és a piros ajtónak szegezte egyik vastag ujját. – Revizioniszt.

Hirtelen felállt, akár egy keljfeljancsi, ráadásul ingott egy kicsit, de ezt talán a délelőtti ital miatt. Nem volt éppen olyan magas, mint a pályán, viszont szélesebbnek látszott. A sapkája meg, akár egy fedő a forró fazékon, mozgott a fején.

– Tü gyetyi harasó – suttozta, mert mégiscsak valami közös nyelvet akart találni. – Pszt! – Ujját ismét szája elé emelte, s azt vártam, hogy beveszi a fogai közé, hiszen olyan lilák a bütykei, mintha egyfolytában rágta volna őket. De aztán eszembe jutott, hogy a kerítésasok és a bokszolófejek törték ilyenre. Inkább a futballcipőjét néztem: egy sereg lyukat tapasztott már a porba a stoplikkal.

– Pszt! – lehelte ismét, mert nem tudott sokkal többet ennél. – Ssz! Ducu kaputt. Kaputt. Hrss! – kiáltotta tompán, és torka előtt vízszintesen elrántotta a tenyerét. – Revizioniszt, kápitálist, kaputt. – Végül magasba dobált kezekkel elkezdett integetni, mint mikor véget ér a meccs, és nekem talán azt kellett volna kiáltanom: bravó! bravó!

De nem erről volt szó. Egymást keresztező karokkal csápolott, meszelte arca előtt a levegőt, mintha el akarná tüntetni belőle a nyomát, és egyre piszegett. Háttal indult a lépcső felé, derékából elfacsarodva, csak úgy préselte ki magából a verítéket.

aztán kopogtak a stoplik a betonon. Egyetlen ajtó nem nyílt ki, hogy megnézze volna valaki, miféle kecskék járnak a folyosón. Mert olyan hangot adott a cipője.

Nekem meg ott maradt a kuckó, benne Radu II. testének nyoma a porban. Óvatosan a helyére feküdtem, de nagyobb volt nálam, szinte azt mutatta, mekkorára kell nőnöm, hogy mindenkit megverhessek, akit akarok. Addig méretkeztem, fészkelődtem, amíg összezavartam, elkentem a nyomokat, úgyhogy azután a piros ajtókat néztem csak Radu II. helyett, magamat nem.

Kitört köztünk a szeretet, gondoltam, és a szeretet mindig veszélyes, szétoldja, elgyöngíti s ezzel védtelenné teszi az embereket. Én is didergősen féltettem anyámat, és nem tudtam, hol van, mert előtte érkeztem haza a trafikból. Apámat képtelen voltam látni, a nagy hegyeket alig-alig; nem működött a képzeletem. Minden feloldódott a sárga, zsíros levegőben.

– Tibi!

Suttogó hang volt, lassan érkezett, és nyomában Mária néni jött.

– Bebújok melléd – lihegte, s már nyomakodott a sátor alá. – Én is látni akarom, Tibi.

Leült a porba, a plédék homályába. A meleg vagy egyéb őt is fellazította, nem lett jobb tőle, csupán színesebb kicsit, a vonásai kevésbé élesek; szinte elkenődtek rajta. Arca megduzzadt, akár egy iszákosé, kitömte valami élvezet utóérzete.

– Hagyjál, na – mondta. – Meglátom én az ajtón át is. Ismerem én a nővéreimet.

És tényleg, mereven nézte a piros ajtókat, mert azért még ő sem tudhatta, a frakkok helyén él-e most Róza néni, vagy az óraszíjak között, Ducu úrnál. Mindenesetre, most már Róza néninek is volt egy megfigyelője, nemcsak Ducu úrnak.

– Neki van igaza – mondta –, nem nekem, nem az anyádnak.

Mert az anyád is csak a gyerekéért csinálja, ahogyan én, nem magáért. Így nincs benne sok öröm. Mondd meg neki, Tibi, te mondd meg neki, hogy nem éri meg az áldozatot. Én is idehoztam Jenőt, és most nézz meg minket! Nézz meg, ne félj.

Megmarkolta a karomat, és maga felé fordított, de nem én néztem őt, hanem ő engem. Hegyes állát felhúzott térdére támasztotta, úgy bámult, mint egy bokor alá húzódott parasztasszony a hangyákat, amint elvonszolnak egy kis gyíktetemet. Láttam rajta a szemem sarkából is, hogy valóban falusi asszony lehetett régebb, de aztán talán megfagyott ültében valahol, esetleg éppen egy bokor alatt, és már semmire sem volt jó ott, úgyhogy eljött úriasszonynak egy idegen városba.

– Látod? – kérdezte, pedig észrevehette volna, hogy nem nézek rá. – A te anyád szép legalább. Csakhogy az lesz belőle, ami én. Megmondjam, mi vagyok én most, Tibi?

– Ne tessék – mondtam.

– Könyörögjön az apádnak, ha kell. Mit számít az? Utóbb nem számít semmi se. Igyon marólúgot, és feküdjön le a küszöbére. Fogadjunk, hogy beengedik? Élje a maga életét, ne a tiédet, Tibi. Mondd meg ezt neki, jó?

Mindig másról beszéltek, mint amiről kellett volna, vagy amiről valójában akartak. Szörnyű szövedék lehetett bennük, bármelyik szálát húzta meg az ember, az egész kibomlott, és mindegyre elszakadt az a szál is. Ragacsos kis bánatok lógtak a végén. Mária néni is... Itt ült velem a padlás porában, az államelnökök és forradalmárok helyén, még a pongyoláját sem kímélte, amiben eddig a kávéét szervírozta az udvarhölgyeknek, és beszélt, beszélt. Én meg tudtam már, az iskolából, hogy a „revizioniszt” halálos bűnt jelent, és ő mégsem Ducu bácsiról beszélt, pedig most ez minden bánatnál fontosabb. Felfogtam, hogy nekem nincs kinek beszélni, és nem mondom el neki: szóljon Róza néninek, az meg Ducu bácsinak, hogy meneküljön

fel a hegyekbe, apámhoz. Cigaretta, gyufát vigyen csak, esetleg puliszkalisztet, sajtot, túrókat kapnak a favágóktól is. Bármelyik eszterén telehetnek magukat ordával, bálmoszal, csak túrják a birkaszagot.

Hiába mondtam volna bármit, Mária néni már nem hallgatott oda. Lejárt a délutáni műsora, indult aludni, előtte talán imádkozni egyet.

Késő délután volt, vagy már kora este. A hárslevelek még csillogtak, csak alattuk ült meg a homály. Nem ebédeltem aznap, igaz, hogy más sem. A hideg kályhán sötét ruhák heverték, és Róza néni még Mária néni sem látta a mindentudó szemével, a piros ajtó mögött, nemhogy én. Ducu bácsi nem jött elő, gyanútlanul ragasztotta az óraszíjakat, és arca bizonyosan szép sima volt az almától, amit a fejében tartott.

Mikor végre lementem a padlásról, kiderült, hogy Jenő bácsi sem mászkál négykézláb a teraszon. A házban csupán a macskák osontak, azok sem lelték a helyüket. Fáradtnak látszottak, talán mert túlságosan sokat jártak ki-be Jules bácsinál, mindegyre lekuporodtak, egymást nézték, beszélni viszont nem tudtak, még ha akartak volna is.

Az emeleti ablakból megpillantottam Gogut, az ő padlásuk ablakában. Almát eresztett le a járdára, a régi terve szerint: végre dróthuzalon. Megkívántam az almát, és lementem. A kidőlt kerítés fölött Radu II.-re lehetett látni: újra edzette magát, öklözte a kapufát, szaladt, mintha soha nem találkozott volna velem.

Gogu úgy rángatta dróton az almát, akár egy bábút, csak-hogy az utcán csend volt, a meleggel együtt az emberek is elhúzódtak, rajtam kívül senkit nem csábított az alma. Gogu ügyet sem vetett rám, talán utólag megalázónak tartotta futárszerepét a trafikban, az én trafikosmunkámat vagy egyebet. Vagy mintha valami gonosz dolgot tudott volna rólam, akár

azt, hogy betegség támadott meg belülről, titkos fegyverekkel. Felhúzta az almát, mire odaértem. Mire pedig feljutottam a padlásra, már tele volt vele a szája. Ez amolyan padlásra járó nap volt, azért mentem fel hozzá.

– Tudod, hol az én apám? – kérdeztem tőle, de persze nem-hogy nem tudta, nem is értette, ezért aztán úgy tett, mintha nem hallaná. – Az én apám egy malomban van, messze, Erdélyben, Albert bácsiéknál. A malom persze csak álcázás. Oda te soha nem fogsz feljutni, Gogule. Te hinni sem tudod, hogy létezik olyan hely. Be is tojnál a klottgatyádba, ha meglátnád, olyan szép. Az elején még én is féltém tőle egy kicsit. Oda egyedül kell menni, és útközben úgy érzi az ember, nem jut el sehová. De aztán, ha már aludtál egyet kint a fák alatt, már nem félsz tőle többé. Ott mindenki bátor, aki egyszer mert kint aludni az erdőben. Éppen csak odamenni nem lehet mindenkinek. Nőket például egyáltalán nem engednek be. Merthogy azok a holdtól függnék, tudod. A férfiak meg semmitől. A férfiak magukban járnak, és mindenki köszön mindenkinek. Egyebet nemigen beszélnek. Úgyis tudnak mindent.

Biztos voltam benne, hogy így van. Ez volt az én szövedékem, a mesebeli gomolyag, amely letekeredett utánam, bármerre mentem, és mindig visszataláltam, bárhová. Ha a titkos okok eltérítenek, ez akkor is hazavezet.

– Apa ott van, ő kibírta egyedül. Nem félt a fáktól, sem a madárkiáltásoktól éjszaka. Ott most már este van – mondtam, és láttam is magam előtt, ahogy a hegyek árnyéka rávetül a völgyre. Olyan a homály, akár a fenyőerdők közepén vagy a patak zúgója mélyén, hűvösen dereng. Csak éppen elmondani nem tudtam. És minek is? Itt még elfeküdve ragyogott a síksági napfény, mindent felnagyított, aminek a háta mögé került. – Én is megyek, amint összegyűlik a pénzem – mondtam. – Ne félj, téged nem foglak bántani, ha egyszer lejövök a hegyről. Szervusz, Gogule. Lehet, hogy többé nem látjuk egymást.

Nézte feléje nyújtott kezemet, aztán mondott valamit. Intett közben, hogy várjak. Jobb kezére csévélte a drótot, azt figyelte egy darabig, én meg nem tudtam hova tenni a kezemet. Aztán Gogu mégis a fél almát nyújtotta felém, benne a foga nyomai-
val, nem egyebet.

Végül kezét is megfogtam, és éreztem rajta a drótot. Furcsa volt, de jólesett. Jó lett volna érteni az ő történetét is, hiszen neki is volt egy biztosan, különféle titkos okokkal és bonyolult következményekkel.

– Szervusz – mondta, és meglepetésemre ajkára tette egy ujját, akár nálunk Radu II., rázta a sörtés fejét. – Radu – mondta. – Radu nu! Nyet! Radu szoldát. Radu nyet hárásó.

Tehát ő is tudta azt, amit én kiderítettem, és most nemcsak az almát adta ide, hanem egy titkát is.

– Hárásó – mondtam –, pányimáju. Szervusz. Szpászivá. Azt már semmilyen nyelven nem tudtam elmondani neki, hogy majd átadom apámnak az információt, ha eljutok hozzá. Jó tudni, ki kicsoda, sőt hasznos lehet. Egyedül annak örvendtem, hogy még a közlése előtt megígértem neki, nem fogom bántani, ha arra kerülne a sor. Akkor más volt; most úgy nézett volna ki, mintha hálából tenném, vagy őt is beszerveztem volna. Fogtam a fél almát, s a lépcsőn lefelé menet megettem. Viszolyogtam Gogu fogainak helyétől, de gondoltam, kötelességem megenni az almát.

Az este úgy érkezett, mintha éppen történne valami, egy csendes esemény. Éhes voltam, álmos – ez történt velem. A várakozás is történészként zajlik. De senki nem jött, anya sem. Ha legalább nagyon messze lett volna! Csakhogy itt volt a házban, éreztem, és nem mertem elaludni, nehogy álmomban nyisson rám, ő nézzen, és én ne tudjam, milyennek lát.

Legrosszabb mégis az volt, hogy nem tudtam elképzelni a völgyet, a malmot és benne apámat. Külön-külön úsztak, lebegtek a tárgyak, alakok, azokkal is történt valami, és biztos voltam benne: baj éri őket. Az ágyban ülve hallgatóztam, reccsent valami, koppant. Nem lehetett a halott ember a hintaszéken, sem a hatlábú kutya, a padláson most valóságos emberek éltek, az államfők biztosan elmenekültek a tengerentúlra.

Az események, bármilyen titkosak, vagy ellenkezőleg, bármennyire nyilvánvalóak legyenek, szétzilálják a valóságot, miközben egybe kellene tartaniuk egy cél érdekében, még ha ismeretlen is az. Úgy, ahogyan a vonat visz majd engem valami felé, mindenféle emberek ülnek a fülkében, és a tájat sem lehet látni, mindegyre darabokra szakadozik. Lehet, hogy ugyanazon az állomáson szállunk le mindannyian, és nehéz bakancsban, degeszre tömött hátizsákkal gyalogolunk fel, a völgy felé, esőben vagy ködben. Majd megkérdem tőlük, mit akarnak, merre mennek, de csak miután felértünk az erdőbe. Akkor már nem leszünk háromnál többen, annyi szent.

Ezzel aludtam el, ezt azért mégis láttam, többet aztán semmit, álmot sem.

– Egyél. Jules bácsi meghalt – mondta a mama.

Ezzel ébredtem. Inkább a tea csillogására. Fahéjas tejbegríz párologott ezüstkanálon a szájam előtt. Az ezüstkanálról végre elhittem, hogy Jules bácsi meghalt, mert eddig csak pléhkanállal ettem. A titkos fegyverek elsültek tehát, olyan hangtalanul, fel sem ébredtem közben, és Jules bácsi nem létezett többé. De akkor hol volt?

Ha túlságosan sok dolog történik egyszerre, az olyan, mintha egyetlenegy történe. „Hosszú betegségnek halál a vége” – valahogy így. Ezt mondhatta volna anyám, vagy inkább Róza néni. Jenő csak annyit mondott, de azt a szobában, ahol reggeliztek:

– Tiborcom, először is eltakarítjuk innen a cicamicákat, még

mielőtt velünk is végeznek, mint a gazdijukkal. Mert ezek olyan állatok ám. Már a középkorban féltek tőlük. S hát most nem agyvérzést okoztak szegény Jules mőszjőnek?

– Ne légy ízléstelen – mondta Mária néni, ismét olyan előkelően, hogy attól a fia lecsapta az evőeszközt, és kirohant. Hallatszott a fürdőszoba ajtajának csapódása, aztán Jenő bácsi hüppögése. Most ő állt a fürdővíz felett, ahogyan régebben én. Nem mertem volna megérinteni, mint régen, hogy vigasztaljam, talán nem is engedte volna.

A többiek tovább ették a reggelit. Az ebédlőben, és csupa ezüsttel! Margarint, „sztálinvaját” kentek fekete kenyérré Solingen acéllal.

– Bizony, a történelem is csupa ízléstelenség – mondta Mária néni, és erre mindenki felkapta a fejét. Ezt nem nézték ki belőle, talán még Ducu bácsi sem. Róza néni csak bámult, mint ki nem tudja, hol okosodott meg így egyszerre a nővére. Ők is lejöttek a padlásról, ettek, de nem beszéltek, nem néztek se egymásra, se senkire, csak annyi látszott rajtuk, hogy másra gondolnak, s néhány új ruhadarab. – Vlad Űepes is karóba húzást nézett ebéd közben – mondta Mária néni. – Az egyik felszabadtó katona meg a bakanczsírt kente a kenyérré, láttam.

Róza néni, úgy látszik, mégsem bírta tovább.

– Mária! – szólalt meg olyan szelíden, ahogyan az egy halottas házba illik. – Ne hagyd, hogy megzavarjon a bánat, Mari.

Ezután már csak ettek, és rém elegánsak voltak mindahányan, főként Ducu bácsi Jules mőszjő szaténlampaszos fekete nadrágjában, sárga cipővel. Azzal rugdalta az asztal lábát, de azért nem nagyon. Cuppogva rágott, és minden harapásnál kint rekedt szájából az egy szál foga; de aztán rácsúsztotta az ajakát.

Anya behozta a teáskannát egy fogantyús fatálcán. Az asztalon nem volt hely a kannának, a mama tétován tartotta a tálcát, éppen a fejem felett, és nem mertem megszólítani, nehogy

felsikítson vagy valami más kétségbeesett dolgot tegyen, és a nyakamba döntse a forró teát. A többiek ettek vagy csak nézegették az evőeszközöket, egyedül Róza néni alatt nyikorodt meg a szék. Csöndesen kibújtam a tálca alól, megkerültem az asztalt, félrehúztam közepéről az üvegfedelű ezüst vajtartót, odább toltam a kenyereskosarat.

– Ide tedd, mama – mondtam. – És vedd le a kötényedet, gyere, egyél.

Anya leállította a kannát, és szótlánul elindult kifelé.

– Máskor hozz alátétet – szólt utána Mária néni. – Ez damasztabrosz, nem? Most aztán moshatjuk. A furnér is feljön a melegtől.

A mama kiment, Jenő bácsi viszont bejött. Hatalmas frakkban érkezett, vállán lekerekedve, lazán lógott a szárnyas kabát, szinte a földet söpörte, a nadrágszára felgyűrődött klaffogó lakkcipőjén. Előrelendítette a tenyerét, és sokáig ott tartotta maga előtt a sűrű levegőben.

– Picinyem, népek, konferenciák – szónokolta. – A térképen a nagy piros folt mi vagyunk. A kék, a sárga s a többi szín csupán kis sziget. Azok nem mi vagyunk, de ők a mieink. Ők mi leszünk. Madames et messieures, a kékek a magyarok. De látják, piros szinte az egész. A hegytetők is pirosra vannak festve, az összes zergék meg güzük, s az egyéb ilyen népség, katonaság. Mintha a király is kétezernégyszáz méter magasságban trónolna. Ebből is látható, hölgyeim és uraim, hogy a kékek...

– Jenő! – szólt rá az anyja, és Ducu bácsi felé bökött a kiskanállal. Ducu bácsi azonban nevetett, foga hősi emlékműként állt a szájában.

– Jó, jó – mondta Ducu bácsi. – Ravasz.

Jenő bácsiból ettől egyszerre kiment a tartás, mintha a frakk kanavászna hirtelen elázott volna. Megfordult és kiügetett a konyhába, anyámhoz. Biztosan nyomban ledobta rémítő gönceit.

– Jó, jó – ismételte Ducu bácsi az ócska diplomatanadrágban. – Tudja, tudja. Polityiká jeszt polityiká. Ő csinálta volna így a térképet, ha lehet, a primár. A jegyzőké.

Mondta tovább is, felszabadulva, boldogan, vajas szájjal, pedig Róza néni már teljes súlyával az ajtófélfának dőlve állt, indulásra készen. Bizonyára a fogorvoshoz akarta vinni Ducu bácsit, aki végre elhallgatott, lesöpörte Jules mősziő nadrágjáról a kenyérmorzsákat, és vele ment, kézenfogva.

Én Jules mősziőhöz mentem, megálltam felette, és nem hallottam semmit. Ugyanabban a vörhenyes házikabátban feküdt az ágyban. Az erkélyablakon át eddig is ilyennek látszott, éppen csak az álla nem volt felkötve a lioni kendőnek nevezett fehér-sállal. Megérintettem: puha volt, mint egy telesírt párna, amit kiraktak szellőzni. Rózsaszín arcán sokáig látszott az ujjam nyoma, én meg nem tudtam, mit kezdjek az ujjammal, úgyhogy jó ideig a zsebemben tartottam. Ennyi volt az egész.

És a macskák, persze. Mind ott ültek, a perzsaszőnyegen, a csempekályha előtt, fent a széles képkereteken, az éjjeliszekrényen a lámpa mellett, mely még mindig égett. Az ágyba egyik sem merészkedett, Jules bácsi egyedül feküdt.

Aztán egyik macska mégiscsak elindult, és sejtettem, merre tart: Jules bácsi arca felé. Megfogtam és elsasszézta vele az ablak felé. Ez is fordítva volt: eddig mi raktuk be a macskákat az ablakon, melyen túl most kéklott az ég, ameddig ellátszott a házak között; a szélei felé sárgult. A macska furcsán hideg volt, csupa szőr, és fáradtan nyuláncozott, hogy megkarmoljon. Nagyot lendítettem rajta, túlrepült az erkély mellvédjén, de nem hallottam a puffanását odalent. Lehet, hogy a bokrokra esett, a tölcséres virágok közé.

A fürdőszobában megmostam a kezemet, és megnéztem magam a tükörben. Nem változtam.

Időközben megjöttek újra, odamerészkedtek az udvarhöl-

gyek. Csoportosan topogtak az ajtó előtt, amikor a csengetésre kinyitottunk nekik; csak Elzász-Lotaringia néni hiányzott közülük. Merevek voltak, udvariasak, csöndesek és nagyon magabiztosak. Jöttek, egyszerűen. Retiküllel mindahányan. Jules mőszjót akarták látni a halottas ágyán, és nem is mondták, hogy ezt akarják, csupán úgy váraoztak a még mindig macskaszagú folyosón, hogy be kellett engedni őket. Átvonultak a működésképtelen konyhán, a kurta folyosón a fürdőszoba előtt, ahol még ki se hült egészen a kölnis víz a kádban, be a leszönyegezett falú szobába. Ott aztán megálltak, nem is lett volna hova menniük tovább, hacsak ki nem szállnak az ablakon. Suhogott sötét ruhájuk, ők maguk is suttoztak ezt-azt, de nem nekünk, egymásnak.

– Kettő-null – mondtam magamnak, meg a távoli Radu II.-nek. – Meg vagyunk verve, picinyem.

Az udvarhölgyek Jules bácsi ágya körül álltak és remegtek. Mintha saját merev vázukhoz verődtek volna a lágyabb részeik. Ilyen bonyolult a mozdulatlanság is – ahogyan az udvarhölgyek álltak körül és szinte ünnepelték Jules urat, aki ott feküdt nekik, védtelenül. Nem őrizték már a macskái sem.

Az udvarhölgyek vékony sárga gyertyákat szedtek elő jobb napokat látott retikülükből, és ingó lángokat gyújtottak. Feküdt Jules mőszjő, a vörhenyes házikabátjában, csupa égő faggyú vagy sztearin között, abban a bonyolult mozdulatlanságban, látszott tetőtől talpig.

A sárga gyertyák fényesen lobogtak, pedig napos nappal volt még.

Olyan nagyon készen volt minden, és semmi sem hatott igazinak.

VI.

A láthatatlanul messzi hegyek felől halkan szivárgott be az ősz a városba, onnan a házukba. Minden mozdulat úgy csengett benne, mint a szőnyegre ejtett kristálypohár. A poharak egyébként kezdtek eltűnedezni a házból. Az ezüstök is fogyatkoztak. A frakkoknak egyszerűen nyoma veszett, éppen olyan észrevétlenül, akár a macskáknak.

A levegő nagyokat ingott, mint egy kiállítás vászonpannója, melyre életnagyságú színes festményeket akasztottak, lehullt róla egy-egy kép, tárgy, végül Elzász-Lotaringia udvarhölgy is a szomszédban. Egy kedd reggel nem kelt fel az ágyból, hogy tejeskávét kotyvasszon magának a folyosói gyorsfőzőn. Goguék elfoglalták az egész emeletet. Az udvarhölgyeknek – jutott eszembe egy délután – sem férjük, sem gyerekük nem volt, vagy másutt éltek, nem láttam őket, csak helyettük egy-egy furcsa bélyegű levélborítékot. Tengerek is érkeztek így felragasztva, meg királyok.

Az esőfelhők még a hegyek fölött kószáltak; később érkeznek le ide. Én már ott éltem a felhők alatt, éreztem, hogy megtelik cipóm nedves fenyőtűkkel, átázik az ingem, hideg gallérja meg-megérinti a tarkómat. Naponta kétszer váltottam ruhát. Anyám meg is kérdezte:

– Szerelmes vagy, hogy ennyit öltözöl? – Nem sokkal többet kérdezett és beszélt velem egész ősszel; nekem sem volt kettőnél több ruhám, elfértek egy szék támláján. Anya naphosszat a konyhában tett-vett, főzött, és sikálta a repedt cementpadlót, aztán feladta a reggelit, ebédet, vacsorát, Jenő bácsi időnként cukrot, tejet hozott a trafikból jövet, olyankor uzsonnáztak az ebédlőben. De az udvarhölgyek nem jöttek vissza. Róza néni és Ducu úr volt Mária nagysád közönsége. Csudálatos dolgokat mesélt nekik.

A padláson hűvösre fordult az idő, a parkettázott mosókonyhában hevertem. Láttam, amint a hegyek között, ahova vágytam, egy agyagos ösvényen megállt az esővíz, és a gumicsizmatalpak elcsúszott recéinek nyomát. A tisztásokon elfeküdt a durva szálú havasi fű, messzire világítottak belőle az őzláb-gombák elpuhult kalapjai. A fák törzsén lecsurgott az eső, az alsó ágak tövétől induló sötét csíkokat hagyott. A gombák és az avar illata beszorult a fák közé.

Két tisztáson át lehetett eljutni a malomig. Az elsőkön elfeketedett zszindelyű szénacsinaló boronaház állt. Ajtaját ravasz szerkentyűkkel, furcsa kallantyúkkal zárták be, de a hiúban meg lehetett aludni. A széna átnedvesedett, hűvösen csúszott tenyerünk alatt, de aztán melegen ránk fülledt, amikor belefeküdtünk.

Sanyi doktor arrább húzta a zsákját.

– Ül le – mondta, és billegett szájában a cigaretta. – Szusszanunk egyet.

Hallatszott, ahogy a zszindelytetőt karistolják a fenyőágak. A deszkafal hézagain zöldesszürke fénycsíkok érkeztek, a padláson egymásba olvadtak, színük elváltozott. Sárgás derengésben ültünk Sanyi doktorral, lábunk lüktetett a gyaloglástól. Elkezdte kifűzni a bilgericsizmáját, nehezen csúszott a ringlikben az átázott sző, Sanyi doktor nyögött az erőlködéstől.

– Segíts már – mondta –, meg kell igazítanom a kapcámat. Kölyökkoromban elhasítottam a bűtykömet egy baltával. Most nyomja.

Hátamat a deszkapalánknak vettem, megmarkoltam a csizma orrát, sarkát, elkezdtem húzni. Sanyi doktor felém csúszott a szénán, orrán-száján dőlt a cigarettafüst, ahogy lihegett.

– Markos gyerek vagy, hallod-e – mondta, amikor végül kezébe adtam a csizmát.

– Akkor ad nekem is egy szivart?

– Találsz a zsákban. A bal zsebben keresd.

Kicsatoltam a bal zsebet, Sanyi doktor közben a kapcáját lengette, aztán visszacsavarta a lábára. Nem mondtam neki, hogy eldobtam a Nitroglicerín nevű üvegét, amit a zsákban találtam, mert estig kerestette volna velem a szénában. Ültünk és cigarettáztunk a sárgás derengésben.

– Jó, mi? – kérdezte. – Szívd mélyen tüdőre. Engedd el magad.

Egyedül voltunk a világon. Éppen csak hagyni kellett, hogy egyedül legyünk, és kiélesedett érzékeinkkel sem figyelni sem mire. Dobhártyámon éreztem a szél hűvösét.

– Ide figyelj, fiam – szólalt meg Sanyi doktor –, mondani akarok neked valamit. Ne említsd apádnak a pisztolyát. Van neki elég baja anélkül is. Elmúlt negyvenéves. Egyébként, szerintem megfélekezett róla. Jó, hogy elvitted, netán még eszébe jutna valami régi marhaság. Fiatalon az ember fegyverre vágyik. Meg amikor már nagyon öreg lesz. A kettő között megvédi magát másképpen is. Kitaláltunk már erre százféle hazugságot. De hát, ki ellen védené magát, fiam? Nincs nekünk ellenségünk más az öregségen kívül. Vágd fel egy ember hasát, egyforma gyomrot, májat találsz románban, magyarban, franciában, még egy négerben is. Régi érv ez, tudom, nem is merném elmondani egy szószékről. Kiröhögnének, mert ők is annyit mondták már, és annyiszor megcáfolták ugyanők. Gondolj az örökbe fogadott gyerekekre, a bitangokra bizony. Olyan nyelvre taníthatod őket, amilyenre akarsz, függetlenül attól, miféle volt az anyjuk, apjuk. Nem is nagyon fontosak. Mi meg itt mindenféle határokon vitatkozunk, apai, anyai jogon. Nincs más határ, csak a testünk és az idő – mondta Sanyi doktor. – Hidd el, hogy egyszer még én is meghalok.

Fújt a szél, gyertyalángokként inogtatta a fenyőgallyak bolyhos végeit. A másik tisztáson, fennebb, egy ugyanilyen boronaházban, mint amelyikben Sanyi doktorral feküdtem és ahonnan

oda gondoltam, talán ott heverték már a többiek. Férfiak mind, talán sebesültek. Cigarettaíz sem mertek, mert az kilométerekre ellátszik, és elfogyott már a lőszerük. Magára ették a juhsajtot, kiszáradt tőle a szájuk. Bekecsük csípősen bűdös, pont mint a juhtúró. Ilyenkor ők már bundakabátban jártak. A posztózekéknek még ennél is rosszabb szaga volt eső után. A fenyőké jobb, de alig érződik. A patakmosta agyag tiszta illata sem jut el hozzájuk.

Ilyen levegőben nyugodtan aludhatna az ember, úgy, hogy reggel föl se kel. A reggel pedig az esténél is szebb az erdőben. Igaz, reggel érkeznek fel a fenyvesbe a katonaszínű terepjárók, és akkor már nincs mit tenni. Az autókban sokan ülnek, csupa puskás alak. Aludja ki magát az ember legalább, amíg a vízi erőműhöz vezető úton odaérkeznek, mert aztán úgyse hagyják, hangszórókban kiabálnak, hogy adja meg magát.

– Harcolni meg minek? – kérdezte mellettem Sanyi doktor. – Élni kellene inkább. Mindegy az, hogy hívják a szülőföldedet, ugyanazok a fák állnak rajta, ugyanazok az emberek járkálnak, bújnak a fák alatt. Messziről nézve úgyse tudod megállapítani, miféle nemzetek. Már amíg fel nem hergelik őket, mert akkor aztán zászlókat lengetve jelzik, hogy mifélék, hogy ők mások. A mieink a kokárdát úgy viselték, mint célkört, a mellükön. Persze hogy odadurrint valaki. Naná! Nem a gazdáinkra kellene figyelniük, fiam, hanem egymásra. Nem vagyunk mi kutyák, még ha elugatjuk is magunkat néha. Megesik, hogy jólesik. De mindegy az, úgyse érti senki. Akinek egy csepp esze van, nem is akarja megérteni, mert akkor ütnie kéne. Mi is úgy tettünk, mintha nem hallanánk őket, amikor előbb nyüszítettek, aztán ugattak. Uraknak hittük magunkat. Csakhogy nekünk egy csepp eszünk sem volt. Puskánk annál több, meg a dühünk is sok. Gógös és kevély dolog mindkettő. A félelmünket kiabáltuk túl, azt hiszem: De csak álmomban hiszem. Lehet, hogy

ében nincs igazam. Ebben a dologban senkinek nincs igaza, mert mindenki győzni akar vele.

– Apa győzni fog – mondtam csendesen.

– Hát önmaga felett, az lehet – kacagott Sanyi doktor. – Tudod te, miért nem megyünk mi tovább innen, a felső házig? Megmondom neked, elég nagy vagy hozzá, szivarozol is. Hogy ne lásd az apád román asszonyát. Az asszonyát, egyszerűen. Annak is ott van az izéje, mint egy pápuának. Szavak nélkül megértik egymást. Estére az asszony hazamegy az urához, akkor aztán majd úgy ül apád az Albi úr malmában, mint egy szerzetes, a kezét megcsókolhatnád, hogyha engedi. Csak meg ne szagold.

Orromat kibélelte a szénaillat, nem volt alkalmas egyébre. A fenyő sem söpörte már túleveleit a zsindeletetőről, elcsendesedett. Hevertünk békességben, és kellemesen sajgott minden porcikánk.

– Egyetlen dologra figyelj, amíg élsz, fiam – mondta Sanyi doktor. – Soha ne kérj jogokat senkitől. Ne harcolj, hanem élj. Úgyis elmúlik minden, kérvényeden lejár a határidő. A harcosok csak félemberek: egyedül az ellenségre figyelnek, nincs se erejük, se idejük mást látni. A maradék felük ugyan hősies, de nagyjából halott. Én kötözöm be őket, tudom. Te azt tudd és hidd, hogy megvannak a jogaid. Még ha elveszik is tőled: megvannak. Valahol. Benned. Viselheted, tudhatod. Szabadon csinálhatsz gyereket. Ne figyelj oda, magadra figyelj! Meg arra az asszonyra. Hallgasd, hogy jön-megy benned a vér. Az a legszebb, amikor az ember éjszaka hallja, hogy veri a vére a szívbillentyűit. De, hogyha jogokat meg életet kérsz, ki akarod küzdeni meg mifene, amikről a képviselőid szónokolnak: azzal elismered, hogy nincsenek jogaid, de szeretnéd, hogy legyenek, és másoktól várod, hogy megadják azt, ami úgyis a tiéd. Mintha visszakérnéd a kifolyt véred felét. Ne fogadd el, hogy kisebb vagy másoknál,

csak mert kevesebb a rokonod. Ne mondj le semmiről, se a nőkről, se a beszédéről, se a jogaidról. Az életedről semmi áron. Egy életed van, és annak mindegy, milyen nyelven szólítja magához az Úristen, aki nincs. De mások kezére ne add. Ember vagy, Tibi.

Sanyi doktor fektében hátat fordított nekem, arcát szürkére festette a fény. A szénapadlás lassan elsötétedett. Fennebb, a völgyben már este volt.

– Ezek a jogok is – dünnyögte Sanyi doktor. – Ki határozza meg, mik azok és meddig érnek? Te csak élj, Tibi. Inkább úgy, mint a növény, ne úgy, mint a katona. A növénynek nincsenek jogai, mégis mindenütt ott van. És néha arra gondolj éjszakánként, hogy az állatoktól származunk. A szabad állatoktól. Én alszom egyet, nem megyek tovább.

Ez csütörtök hajnalban történt. A mosókonyhában akkora csönd volt, hallhattam volna a szomszédos örült üvöltését, de mostanra ő is belefáradt, és nyilván letépte már magáról az ünnepi fehér inget.

– Veled akarok aludni – mondta a mama. – Hagyod? Vékony hálóingben állt az ágyamnál, láttam két merev, barna mellbimbóját, és sima hasa alján a háromszögletű foltot.

– Húzdj bennebb, Tibi.

Bennebb hengeredtem az ágyban, aztán éreztem a fal szagát. Hátamon az ő melegét éreztem. Átvette rajtam a lábát, úgy aludt el, mint ki így szokta meg másvalakivel. Engem messziről kerülgetett az álom, és féltem, hogy elvisz, akár egy nagy madár, aztán elejt, éppen a hegyek felett. Egyszer csak ott leszek, de nem bírok lábra állni, nézhetem fekvve a körülöttem sündörgő vadakat, amíg szememre nem hull egy fenyőtű.

– Te vagy a legjobb férfi az életemben – mondta reggel a mama. – Nyugodtan aludtam végre.

Mosolygott, aztán újra ellett valahova. Gyönyörű, meleg képét ott hagyta a szememben, a vadak között.

Szokása ellenére, déltájban ismét megjelent egy alumínium-lábassal, etetni akart. Lehet, kellett volna neki egy valódi ember, azt hiszem, azért akart felnevelni hirtelen. Bár talán csak szababban mozgott a lakásban, mióta nem fordult fel gyomra a macskaszagtól, és Róza nénibe sem botlott bele. Két folyosó volt a lakásban, de nagyon keskenyek.

Tankönyveket lapozgattam tizenegyig. Az egyik fedőlapjára barna medvét nyomtattak, és hős pionírokról, mozdonyokról lehetett volna olvasni benne, a mieinkhez hasonló betűket. Az első verset, amelyik felett a címer volt, nem értettem meg, de a másodikat igen: ősszel kezdődik az iskola, és az úttörők örvendenek neki. Az orosz tankönyvben Katyusa kiment a partra, pedig köd volt, igaz, hogy virágoztak az almafák. Egyszóval, ott tavasz van vagy egyéb, talán egy dal csupán, de az örökké.

– Vidd fel a lábast – mondta anyám, merthogy nem nekem hozta a rántott, hagymás csirkevért, hanem Ducu úrnak küldte volna fel a padlásra. – Hadd egyen szegény. Róza nem gílt, de erre az egyre rákapatta. Egyébként is, hazautazott. Két nap múlva majd idehozza a túrót, a paplanát és a hivatalos iratokat, hogy összeházasesodhassanak. Tibi, kérdezd meg tőle, ha visszajut ide egyáltalán, hogy mi újság otthon. Csak úgy: hogy ityeg a figyeg, lezseren vagy udvariasan. Téged szeret, neked talán elmondja.

Nem mesélhettem el neki semmit Róza néniről, a vele töltött rémes éjszakámról, mert neki is lehetett olyan épp elég, úgyhogy felvittem a langyos lábast Ducunak.

A csóré matracon feküdt, cigarettázott. A padlón egymás hegyén-hátán heverték a sárga, barna, fekete óraszíjak, nem látszott köztük a régi ösvény, ami éppen a barnáktól a sárgáig vezetett, aztán sehova, avagy a falig. Azon túl az okos örült üvöltözött éjjel, ha felébredt, netán el se aludt.

A széttaposott síjak körül elkenődött a ragasztó: mintha

Ducu bácsi azokon táncolt volna egymagában, és most azért hever fáradtan a kórháznak látszó matracon. Itt is történt valami, aminek nem ismertem az okát, miközben nem is volt az olyan nagyon titokzatos.

– Leülj? – kérdezte halkán Ducu bácsi.

Letettem a lábast a padlóra, leültem a matrac szélére, és máris orrom alá került a térdem, megéreztem rajta a szagomat. Ducu bácsi meg azt mondta:

– Eddig Ducu úr volt egyedül, most el van hagyva, érted? Most rossz neki. Butaság, ugye? Ducu öreg. Jules mőszió is öreg. Fekszik a szobában, és kész. Egyszerre nincsen. – Elmosolyodott, ettől álla felcsúszott az orra alá. – Nincs nyugdíj többet, se Máriának, Jenőnek se. Neked se nincs nyugdíj. Ducu úrnak van, sok van, pénzt kap Ducu, mert hős volt Ducu. Rózsikának is van tőle, vonatjegyet vegyen. Ne féljél, Ducu úr vesz neked margarint, halvát. A mamának is, hidd el, Jenőcskének is vesz, meglátod. Mert hanem a mama elmegy, és te is elmegyei, és Jenő meghal, mint Jules mőszió, egyedül. Ezt megmondjad ott, a mamának. Ducu úr fizet reggelit, és az ebédért is ad pénzt. A Rózsika eszik nálatok, jó? Nem főz, csak ebédel. Megmondod?

– Meg – mondtam.

Hát ilyesmire gondolt itt magában, s talán Róza nénit öltöztette selyemruhába, képzeletben, azért táncolt az óraszíjakon, ha igen. Egyre vidámabb lett ott nekem, üres szájjal kacagott.

– Jól van, macska nincsen, nem eszik – mondta. Kacagott, de nem igazán, csak úgy, mint mikor a lefejezést játszottuk. Azt mondtam egyszer, király vagyok, felismertek rövidnadrágban is, s akár visszaállíthatnám egy órával az ebédelői nagyórát, ha úgy tetszik. Ducu bácsi erre elhúzta a tonetszéket az ablak elől, alája terítette a piros ingét, eléje térdeltetett, úgy, hogy az ülőkére szorult a mellkasom, a fejem pedig a támla alatt kibújt hátul.

– Gilotin – mondta. – Királynak volt, nincs feje.

Kacagott akkor is, de nem voltam megelégedve a kacagásával.

Kimentem a padlástérre, a porba, aznap készítettem el rozsdaszínű kuckómat. Most oda se mehettem volna: guggolt már benne Mária néni, feküdt Radu II., sírt az anyám, onnan cipelt le ölben Jenő bácsi, és a sátor alakban kifeszített pléd egyik oldalát is elsodorta. Fele maradt a kuckónak, ettől elcsúnyult. Visszamentem anyához, a konyhába, ahol ebédet főzött. Lógott a haja, így nem szerettem, mert azt akartam, hogy szép legyen.

Róza néni kedd reggel érkezett meg a hét éve csak álmában látott szülőfalujából, nagy ebédre való ételt hozott, mert nemcsak ilyen-olyan retyerutyájuk, hanem tyúkjuk is maradt még az egyik szomszédnál; bár inkább annak a régi tyúknak a felnőtt csibéje lehetett az. Elhozta, amit tudott. Volt egy kis hercehurca, hogy ki vágja le a tyúkot, anyám irtózott tőle, Róza néninek derogált, végül Jenő bácsi, trafikba menetel előtt, hajnalban rátaposott a két szárnyára, elnyisszantotta nyakát a minszki bicskával, és ott hagyta nekik a konyhacementen. Róza néni leforrázta, anyám feltrancsírozta, megfőzte-sütötte. A bűdös forrázóvizet én öntöttem be a vécékagylóba, a tollak nem akartak lemenni a vízzel, egy emelettel lejjebb legalább, az államosított lakást kapott munkásokhoz. Aztán ebédeltünk az esti homályú szobában, annyi ezüsttel, amennyi soha nem volt nekünk, a damasztabrosz is csak Róza néni fogadására került elő. Úgy is ült az asztalnál, mint ki megérdemli.

– Zsigának hívják, Tibi, az apádat, vagy Imrének? – kérdezte Rózáné.

– Nem hívják – feleltem –, magától megy, ha akar.

– Ne szemtelenkedj, jó? Szépet akarok beszélni róla.

– Azt lehet – mondtam tele szájjal.

– Járt egy nagy fekete ember, valami Zsiga vagy Imre a szomszéd faluban, kollektivizálni. Vagy nem is. Azt mondta csak a népeknek, jobb, ha megcsinálják ők maguknak a kollektívet, önként, mert ha nem, mások csinálják meg nekik. És az micsoda különbség! Okos egy fekete ember volt, na. Felemás dolog ez, node ilyen az intelligencia. A népek erre fel belementek a dologba, a kollektívbe, java részük aláírta a belépési nyilatkozatot vagy micsodát, s felküldtek a tartományhoz. A párthoz, na. Azok meg majdnem megbolondultak az örömtől. Mert hát addig hiába szedték össze az embereket éjszakánként a fekete autóba, Luka László is hiába rakta ki a pisztolyát a szónoki emelvényre a maga szülőfalujában, hogy azzal ő majd megmutatja a reakciósnak, nem lehetett bevinni ezeket sehogy se. Most meg itt volt nekik egy egész falu, mégpedig a püspök faluja. Díjat kaphattak volna érte valakitől, hogy milyen jól agitáltak, pedig ott nem csináltak semmit, másutt attól még éppen eleget. Ne mondjam el, jó? A végén még meghallja ez a foci-kapus.

– Jó – mondta Ducu úr. – Ne.

– Na, szóval kivonultak mind, s a községháza nagytermében elkezdtek felavatni a kollektívet. Ott ült a veres asztalnál mindenki, éppen csak a fekete ember nem, s mondták, mondták, hogy milyen jó lesz a jövő. S hogy most már látszik, hogy a magyarok is demokratikusok, segíteni akarják ezt a hazát. Miközben itt nem is volt betervezve a kollektív gazdaság, mert ez hegyvidék, olyan meredek a szántó, támasztani kell a tehenet az eke előtt, hogy el ne dőljön, a traktort meg nem lehet ki-támasztani. Azt még a szovjetek sem találták ki. De azért jó lesz a jövő. Van itt öntudat, hűség és minden. Csak ne lennének katolikusok. Ezek meg a teremben félrenyelték a nyálukat, ahogy ezt hallották. Hogy nekik nem is kellett volna beállani

a közösbe, de most már benne vannak végleg, visszacsinálni nuku. Kilépési, nyilatkozat nem létezik, csak belépni lehet, ez egy olyan párt vagy micsoda. Kollektív, na. A fekete ember akkor már húzódott kifelé a teremből, pedig még az ünnepség elején tartottak, a plecsniket később osztogatták. Kapott is mindenki, aki elöl állt vagy a veres asztalnál ült. Szerintem a Zsiga vagy Imre ment és elásta magát.

– Haggyad már – mondta Ducu bácsi.

– A népek szemükbe húzták a kalapjukat, s mentek ők is kifelé, fogcsikorítva. Egy szavuk sem volt, vagyis éppen annyi volt nekik, mint a földjük. Közös, na. Szóval nem szóltak.

– De te mondod – mondta Mária néni.

– Én igen. Nekem annyi földem sincs, amit rám kaparjanak. Mondom tovább is.

– Jó – mondta Ducu bácsi.

– Ez a fekete ember, ez a Zsiga vagy Imre vadászni járt, azt beszélük.

– Imre – szoltam közbe. – Imrének hívják.

– Fegyveres volt, az a lényeg. Lehet, hogy vadakra váltotta ki az engedélyt, de igazándiból emberekre akart löni. Te mit szólsz hozzá, Tibi?

Nem volt kedvem szólni, úgyhogy tartottam a számat és benne a lestyános csorbát, anya pedig, aki éppen behozta a makarónis tálát és a túrót, billent egyet a talpán, pont úgy, mint egy elsőáldozó kislány, mielőtt letérdel az ostyaosztó pap elé, a tálcához, amit az álla alá tolnak a ministránsok, és közben rákacsintanak, merthogy osztálytársaik. Anyánál tényleg volt egy tálca, és éppen az álláig emelve tartotta. Mária néni keresztbe rakta az ezüstnyelű evőeszközöket a tányéron, mint aki nem kér többet enni. Ducu úr hallgatott, nem is volt hely összehutytyant fejében a hangnak, Róza néni meg élvezte. Ő úgy tisztelte – a férfiakat, mintha mind hivatali fennebbvalói, a gazdái len-

nének, aztán befelé kacagott, hogyha lebuktak, mert azt élvezte leginkább. Hogyha kínozzák őket és hallgatnak.

– No – mondta a csöndben –, elkapták ezt a fekete Imrét egy nap a legények a falu felett, amikor erdőlni mentek. Többen jártak együtt, hogy megverhessék az erdészt, ha tilosba tévedtek volna, ahova akartak is, és rajta lesznek kapva. Ült a fekete Imre egy fa töviben, nézte a semmit. Úgy elvették a puskáját mellőle, mint lapáton a bakaszart a bokor mögül. Abban a mesében az illető félcsórén visszafordult, hogy lássa, mi jött ki belőle, elvégre az övé; és hát semmi se. Pedig ő elvégezte a dolgát. Az aztán az ijedelem! Az sincs, akinek szóljon, hogy ellop-ták a szart alóla, ami egyedül az ő tulajdona. A többiek meg röhögnek persze a bokorban.

– Rózsi! – szólt rá Mária néni. – Vigyázz, mit beszélsz, eszünk.

– Tudom – mondta Rózáné. – Nem felejttem el én, Mariskám. Mindig eszembejuttatod. Nohát...

– Beszéljed – csattant fel Ducu bácsi parancsoló hangja. – Él az ember?

Anya közben letette a makarónit az asztalra, és a dívány sarkába rogyva figyelt a két nagy szemével. Inkább engem nézett, mint Róza nénit, aki hátravetette magát a székből, feje a támlához koccant, és egyszeriben elindultak a könnyei, mintha nagyon megütötte volna magát. Bőségesen sírt, mintha életében először tenné, és talán éppen ez történt vele ott a szemünk láttára.

– Megfogták az Imrét – szipogta.

– És felhasították – sipította Mária néni magas hangon, csak néztem, honnan jön ki belőle. – Kimetszették a szép szívet! Férfihalál. Úgy a jó. Lefogadom, hogy boldog volt ez a Zsiga, mert beteljesedett a végzete, és éppen úgy, ahogyan elképzelte. Körben a rengeteg kemény legény, és ő egyedül... Mondd már!

– Megkötözték – mondta Róza néni –, volt náluk kötél bőven, lánc is, mert hiszen fáért mentek. Aztán összehordtak az ágakat, hogy most megégetik. Máglyán. Legyen vértanú, ha úgy esik jól neki! Elvégre ő is új istent szolgált, akiről senki se tudja, hol lakik. A fekete ember meg egy szót se szólt, azt mondják. A legények fél napon át cipelték a rőzsét, hogy kilegyen a rakás, gyantás ágakat raktak közibe, de ez az Imre szót se szólt egész idő alatt. Pedig még viccelődtek is vele: berakták a vadász-töltényeit a máglyába, hogy majd szép tűzijátékot rendezzenek alatta, és mondták neki, hogy örvendjen, elvégre katolikus felesége volt, s az biztosan élvezné a megégetést, a mártíriumot, mert úgylis azon nőtt fel, biztosan szűz maradt mellette, hiszen utána se engedett magához senkit, nem volt rákapatva az örömré. Meg ilyesmi. Ez az Imre meg meredten ült a rücskös fa töviben, gúzsban. Állítólag a legényeknek egyre nagyobb kedve kerekedett, és már mindenfélét kitaláltak, amit a hittanórán tanultak a vértanúkról, és borzasztóan ordítottak egymásnak. Szerintem az erdőpásztor is messze elfutott, pedig tilosban voltak. De aztán kezdtek elfáradni. Mire kész lett a rakás, máielment az a nagy kedvük. Délre járhatott az idő, biztosan megemlítek addigra a legények. Felállították mindenesetre a farakásra a fekete embert, s elkezdték a gyufát keresni, mert addigra az is elfogyott, annyit szivaroztak idegességükben. Az meg csak állt a rőzsén, még szerencse, hogy odakötözték egy rúdhoz, mert ha nem, eldőlné. Nagyon kivette már erejét a napsütés. Szó meg egy se. Délire a legények is elcsendesedtek, csak nézték, hogy áll ez ott fenn, ferdén, megkötözve. Tényleg úgy, mint egy vértanú a szentképeken. Mire fel, egyszerre megszólalt. – Hülyék – azt mondta. Ahhoz képest, hogy az ő életéről volt szó éppen... Vagy már nem akarta...

– Hülyék, azt mondta? – kérdezett bele Mária néni. – Istenem! Miért nem mondta azt, hogy szereti őket? Értük hal meg.

És a saját legszebb vétkéért, ami egy tévedés volt! Hát nem egy Jézus Krisztust akartak azok?

– Nem – szólalt meg a mama, a hangjára találva. – Nem egy Jézus Krisztus volt, nekem elhiheted.

Olyan büszkén ült a dívány sarkában, mint egy isten özvegye. Kifeszítette szép derekát, gerince árkába simult a ruhája, és úgy elrendeződött az arca: egy idegen szépség, egy nedvekkkel teli lüktető asszony viselhette volna, akin még a címlapfotókon is érződik a meleg, ami télen is megvédi egyedül az ágyban, és aki mindent képes túlélni, mindaddig, amíg évek múlva vissza nem talál régi alakjához, akkor újra kivirul. Ilyen lehetett anyám lánykorában, és most újra olyan lett.

– Végül – mondta Róza néni – nem a máglyára tették, hanem alája.

– U! – nyögött fel Ducu bácsi. – Ohé!

– Befektették egy vízmosásba, csak úgy né, összekötözve. Igaz, hogy gallyakat terítettek alája, nehogy felhűljön, aztán elkezdtek ráhordani a fát, amit délelőtt összeszedtek. Ráment a délutánjuk. Nem hagyhatták abba, ha egyszer elkezdtek s egy napjukba tellett a dolog. Sötétedés előtt úgyse mehettek le a hegyről. Odaraktak hat szekér fát, amit ellophattak volna, aztán üres szekerekkel hazamentek. Azt se vették észre a faluban és főleg a milícián, hogy semmijük sincsen, mert azt sem akarták észrevenni addig, ha lopták a fát. Nohát, ezt a fekete Imrét két nap múlva találta meg az erdőkerülő, addig úgy kiáltozott, mint a bagoly éjszaka. De addigra már szétment a veséje a hidegtől meg a víztől, ami aláfolyt, mert közben esett az eső, azt mondják. Az avarban felül sok a hideg, alul meg a meleg. Az idegesség sem nagyon használt neki. Most a kórházban pumpálják belé a vért, hogy egyebet ne mondjak.

– Ezek már meghalni sem tudnak tisztességesen – mondta Mária néni. – Nem férfiak ezek.

– Nem hagyják – mondta Ducu úr. – Csak megverik, nem hagyják – és kitérte a száját, amennyire bírta, mutatta a sötétséget benne, és abban egyetlen fogát.

Mária néni utálkozva elfordult, nagyjából az ablak irányába, Róza néni meg hirtelen felütötte élettársa állát, csak úgy kop-pant.

– Ezek nem szigurancások voltak, ezek a mi legényeink – mondta. – Maga tartsa a száját, jó?

Anya akkor borzasztóan felkacagott. Egyre kacagott, s a többiek döbbsen, némán várták, hogy elmagyarázza, miért. Egyetlen szót sem vetett nekik. „Nem szabad mindent megmagyarázni – jutott eszembe Jenő bácsi ostoba oktatása a trafikban. – Hagyd csak, hogy titokzatos okok, fegyverek suvaszszanak be a gödörbe. Ha elmondod, csúf lesz. És mit is lehetne mondani?”

– Szájharmonikázzon egyet ezeknek, Ducu úr – mondta a mama, amikor végre abba hagyta a kacagást. – Hadd élvezzék ki végedesdevégig.

Az egészben volt valami színpadias, Ducu bácsi éppen ezért meghatódott tőle.

– Szegény szép asszony – mondta –, szegény – és telerakta száját makarónival, talán azért, hogy ne kelljen többet mon-dania.

– Tibi – fordult felém a mama, és én nem tudtam hova lenni –, ne egyél többet. Csomagolj! Beteglátogatóba megyünk. Hazamegyünk, kisfiam. Felápoljuk azt a Zsigát vagy Imrét, bárki legyen. Messziről is tetszik nekem.

Egy szívem volt, az is megállt. Értettem nyomban: apa a betegágyban nem tud majd visszazólni, sem a kedveskedésre, sem a vádaskodásra, hagynia kell, hogy fogdossák, lemosják a testét és megborotválják. Összecsippentik orra alatt az ajka cakkjait, hogy kifeszüljön betegség alatt megereszkedett bőre, s majd

húzogatják rajta a kést. Ilyesmire vágyott talán anya, biztosan ettől kacagott, amikor Ducu úr makarónival teli lágy arca eléje idézte a látványt. Hát, nyert a mama végül, azt mondhatta volna, hogy „kiböjtölte”.

Fonák tanulság, de igaz lehet, hogy nem kell tenni semmit az életünkért, minden elrendeződik magától, egyszer csak felénk fordítja a vágyott oldalát. Közben azt beszélünk, ami tetszik.

– Van ez tovább is – szólalt meg Róza néni. – Nemhogy ki-tüntetést nem kapott ez a hittérítő Imre, hanem most kivizsgálják. Nem tud elszámolni a puskájával. Mert igaz, hogy be volt jelentve egy, csakhogy annak nem stimmel a száma. Más-féle fegyvert találtak mellette a máglyán. Sőt van egy vallomás a bíróságon arról, hogy pisztolya is volt neki. Azt egyáltalán nem lelik. És azt a vallomást – na, ki? – a volt felesége írta. – Róza néni nem anyára nézett, ahogyan kellett volna, a cukortartóra bámult ki a kövér vörös fejhúsából. – Ugyebár, a nőci-nek gyakorlata van már a bíróságon, tudja, mit kell nekik vallani.

– Nem igaz – mondta a mama. – Nem írtam le semmit. Neki írtam két levelet, azokra se válaszolt.

– Hát akkor – mondta Mária néni, rekedten a hosszú hallgatástól, és befelé szívta a levegőt –, hát menj, és vond vissza.

– Nincs, amit visszavonjak.

– Jó, azt mondasz, amit akarsz.

– Megyek is – mondta a mama. – Örülhetsz. Visszaviszem nekik azt az idióta pisztolyt, legyenek boldogok vele. Hol van Jenő?

Jenő bácsi ekkor előlépett. Talán a homályos alkóvban hallgatózott megint, hátha mondanak róla valami rosszat.

Lehetett ezeknek holmi éjjeliszekrényben, ruháskosárban dugdosott színdarabjuk, a megfelelő számú másolattal, amiből éjszakánként betanultak egy-egy részletet, hogy másnap eljátsz-

szák nekem. Mindig végszóra jöttek és mentek, mozdulataikban gyakran több volt az értelem, mint a szövegükben. Ahogy anya a lesodort kalapját fogja egy határ menti faluban, Jenő bácsi meg a borotvát a trafikban, ahogy Róza néni a kibontott keblét a szobámban, és Ducu úr az óraszíjakat, Jules mőszió a macskák hasát... Ahogy a mama integet, régen, valahol, ahogy Jenő bácsi négykézláb áll a körhinta padlatán, és Ökörfejű Ion nyelve ki-lóg, ahogy Róza néni bakancsot takarít a konyhaasztalon, Ducu úr pedig beszívja az arcát, Gogu kezére csévéli a drótot, Elzász-Lotaringia madám feláll a székből, hogy megölelje a törpét azon az első fontos napon... Valami másra gondoltak közben.

Számomra a látvány volt igazi ebben a történetben.

Az egész rejtelem nyilván csak egy ismeretlen rendszert követő rendezésből eredt, aminek logikája, célja egyaránt különbözött a miénktől, bár saját játékunk törvényeit sem tudtuk. Eszerint a titkos okokat kulisszákra festették, semmi több, és nem voltak ijesztőek, csupán idegenek és mesterségesek.

Lehetséges, hogy abban a „nagy házban” a felvonulási tér mögött tervezték el az egészet nekünk: hogy miképpen kell viselkednünk ebédnél és halálesetkor, a trafikban és álmunkban. A szomszédos örült éppen arról üvöltözött éjszaka, hogy valamilyen központból sugározzák a fejét, azért zavarodnak össze benne a gondolatok. Ez történhetett a mi műkedvelő tragédiánkkal is. A délutáni hosszú csendben azt vártuk talán mindvégig, hogy végül beavat egy kiküldött vendég rendező – esetleg Radu II. –, s akkor jobban tesszük a dolgunkat, őszintébben játszunk a szerepünket mi is, az összes olyan elemi megnyilvánulásokkal, mint a sírás és a kacagás.

Úgyhogy, anyának arra a kérdésére: – Hol van Jenő? – a felsőbb rendezés szerint most Jenő bácsi lépett a színre, ama elnagyoltan felfestett okokkal a háta mögött. Délcegre kihúzta magát tőlük, mintha felsértenék a lapockáját, arca kifeszült,

mintha hátulról fújnák fejébe a forró levegőt, ami egyszerre kiszakadt belőle elől, a száján.

– Maga nem megy innen sehova – mondta. – Nem lehetséges, hogy ne szeressen engem, elvégre én szeretem magát. Olyan sok idő eltelt! Megszokhatott volna legalább.

„Ezt tedd össze”, mondtam magamnak.

– Esküszöm, nem nyúlok magához – mondta Jenő bácsi –, meg sem érintem, de maradjon itt. Külön szobában alhat, elpusztult végre a vénember.

– Milyen házasság lesz az? – kérdezte a mama. Ezt tényleg meg kellett kérdeznie, szerintem is.

Eddig minden érthető volt, vagy majdnem. De nem hiszem, hogy bárhol előírták Jenő bácsinak, hogy arcára csapja két tenyerét, és könnyeket szivárogtasson ki az ujjai között, az orra melletti két árokban. Miközben éppen ezt tette. Állt az ebédlő közepén, egy szakadt pléden, mert a perzsaszőnyeget már eladták alóla, és sírt. Csendesen, szinte meggyőződésből csinálta.

Szinte elkeseredtem, amiért nem tudom igazán szánni ezt a Jenő bácsit. Csakhogy én boldog voltam, hogy hazamegyünk, kitisztult fejem a sóvárgástól, s mintha megfordított távcsövön át láttam volna a jelenetet.

Igen ám, de a mama sem előírászerűen viselkedett. Odament Jenőhöz a recsegő tölgyparketten, és megcsókolta. Nem az arcát, hanem az arcára tapasztott keze fejét.

– Megköszönöm magának – mondta. – E kisgyerek nevében is hálás vagyok, mert megmentett bennünket. De most vissza kell mennünk.

Nem ezt kellett volna mondania, mert erre Jenő bácsinak megvolt a válasza.

– Enni adtam maguknak – suttogta. – Maguknak itt az otthonuk.

– Jenő kérem – mondta a mama –, mi nem tehetünk róla.

Mi többiek csak álltunk, Mária néni is kiemelkedett a székből. Kívülről nézve, ha teszem azt Gogu leskelődik a padlásablakból, nyilván ostobán tettük-vettük üres kezünket, és próbáltunk megfogni valamit, tereltük tekintetünket az evőeszközök, börszékek vagy éppen a kezünk felé, mindenképpen el a szoba közepén egybeolvadt párról.

Jenő bácsi talán soha nem érezte ilyen közelről anyám melegét. Hagyta hát, hogy fogja a fejét, simogatásától egyenesen erőre kapott.

– Hol a pisztolyom? – kérdezte.

Róza nénitől kérdezte ezt, az ujjai és anyám egész szép teste mögül, úgyhogy kissé elhalt a hangja. Amúgy is fulladtan beszélt.

– Eldugtam vagy leadtam a milícián – mondta Rózáné. – Nem gyerekek kezébe való. Ne keresd, Jenci.

Most Ducu bácsi mozdult egyet, váratlanul, pedig neki nem sok köze volt az egészhez, statisztált csupán.

– Nekem, Ducu úrnak... – kezdte, és önmagára mutatott a cigarettájával, de Rózáné megmarkolta a karját és megrázta. – Jó – mondta Ducu úr. – Lehet, nem.

Ezzel vége is lehetett volna az érzelmes nagyjelenetnek, de nem ért véget. Más volt a rendezés.

– Ne vigye el a gyereket – mondta Jenő bácsi a mamának. – Ő szeret engem legalább. Nekem mindent elmondott a trafikban.

Én kellett volna, hogy megmozduljak vagy megszólaljak most, de egyiket se bírtam, úgyhogy Mária néni mondta neki:

– Feküdj le, ha rosszul érzed magad.

– A díványra vagy a szőnyegre? – kérdezte Jenő bácsi, és félrelökte a mamát, aki olyan természetes mozdulattal lépett el, mintha a ruhafogas felé indulna az úti kabátjáért. – Feküdjem, mint Jules möszjő, amíg meghalok? Én se merjek kijönni a szo-

bámból, nehogy engem is felfaljanak? Tartsak házőrző macskákat? Játsszam a beteget?

– Oda fekszel, ahova tetszik – mondta Mária néni. – Úgyis rád hagyom az egészset.

– Mikor? Na, mikor?

– Bírd ki. Nem kell sokáig várnod.

Azt mondta neki, amit az anyák szoktak általában, ha elveszítik a reményüket, azzal együtt a hangjukat is, és ettől úgy megdöbbsentem, utólag sem hittem el semmit abból, amivel anyám engem biztatott százszor: bírd ki, Tibi! Mert akkor, az elején, ő sem tudta, mit tegyen, tehát mondott valamit, amit nem érthetek. Ez is olyan másoktól eltervezett, éppen ezért valószínűleg mondatnak hatott most: „Nem kell sokáig várnod.” Persze, gondoltam, úgyis megjönnek az idegen rendezők, Radu II. és társai a Dinamótól, aztán minden a helyére kerül.

Ott álltam én, Tibi, az asztal mellett, az ünnepi ebéd makarónis romjai fölött, és legszívesebben kilépek a képből, messziről integetek.

– Tudod te, hogyan kell megszabadulni tőlünk – mondta Mária néni. – Én türelemmel kivárom. Velem az én Istenem. A férjemet is addig gyűlölted, amíg...

– Ne kend rám ezt is – mondta Jenő bácsi. – Nekem ő apám volt. Jobb híján, persze. Mindig a maradékot kapom. De ennem adott legalább. Az elején franciául is meg akart tanítani. Mert nekünk még a politikusaink sem tudtak franciául a béketárgyalásokon. Én elleshettem volna tőle a csíziót.

– Éppen te?

– Azt mondta: mindegy, hova tartozol, ülj a fenekeden, lehetsz spanyol vagy francia, úgyis minden másképpen lesz, mint ahogy elképzeled. Úgyhogy elmentem trafikosnak. Helyetted, mama. De ő legalább nagyember volt, még ha átaludta is a fél történelmet. Mit csinált volna itt egyebet? Felhordja a

szenet a pincéből, ahogyan én? A nagy szélhámosokat is tisztelni kell ám, nemcsak a nemzeti hősoket. Legyünk már egyszer nagyok valamiben, az Istenért, ne pusztuljunk el egy trafikban. S akkor jön az a mese, hogy én kicsi voltam, még főjegyzőnek is.

– Sok emberen segítettél, Jenő – szolt közbe Róza néni, mert most nyilván neki kellett megszólalnia. – Hidd el nekem. Rengeg ember hálás neked odahaza.

– Persze, merthogy kerülhetett volna helyettem valaki rosszabb. Ezt mondják, ugye? Jules möszjő határokat tudott csinálni legalább, én csak szolgáltam az egyik északi vagy a déli oldalán. Egy biztos: magyar akartam lenni mindenütt.

– Nem biztos, hogy az ember az, aminek hiszi magát – mondta akkor Mária néni. – Mindegy, milyen szerepet játszik, akár fajmagyar jegyző is lehet. Attól még...

– Mit mondtál?

Most következett az a jelenet, amelyikben Jenő bácsi kapott végre egy apát, de cserébe elvették tőle a múltját, amibe úgy kapaszkodott eddig, mintha az egész élete lenne, nemcsak a fele. A vérét is kicserélték. Szerencsére tudtam már, hogy ezután csak éjszakánként látom magam előtt ezt a jelenetet, egy faházban vagy majd egy kaszárnyában. Talán át is alakítom, ahogy távolodom tőle, éppen úgy, ahogyan a vonatablakban változik a táj, és a látvány végül semmit sem jelent, fontosabb az, amit hiszünk és beszélünk róla. Ebben a házban valójában mindvégig szavakban történtek a dolgok – egyéb felett nem volt hatalmunk.

– Emlékszel te a megyei prefektusra, Jenő? – kérdezte vagy jelentette ki akkor Mária nagysád. – Az első román világból, hát nem? Persze hogy emlékszel, elvégre még gukkerezted is. Ő volt az a szép idős ember, aki mindig bottal járt a városi parkban. Az első háború után rózsafa sétapálcával, a második

után meg szöges rúddal. Az elhajigált zsíros papírokat szedte össze majálisok másnapján meg hétfőnként. Te irkalapokat is szórtál neki az ösvényre, mert olyan gyerek voltál. Sose jelentett fel azért, amiket a papírokra írtál. De anno dacumál, illetve Decebal, egy darabig ő csukatta be a magyar jegyzőket s egyéb irredentákat, akik nem pucoltak meg a honvédekkel. Nem gonoszságból tette, ne hidd. Akkor az volt a módi, később fordítva. Nálad viszont ember nem volt szabadabb. Védtek, füttyülhettél a politikára, miközben politizáltál. Könnyen füttyültél rá, mert úgyszem értettél hozzá. Magyarnak lenni nem politika, mondta a prefektus barátom. Megszüntetni őket, az már igen. Azért lehettél jegyző te negyvenben, mert addig nem politizáltál, csak a szíved fájt meg a szájad járt. Azért hagytak meg a helyeden a háború után is, mert azok ott fenn tudták, ki fiaborja vagy. Számon tartották egymást, még a fattyaikat is, nem számított, ki milyen pártban szavalt a magáét. Ezt kéne tőlük megtanulni, ha mindenáron politizálni akarsz.

A jelenet először életemben a vonatban rémlik fel előttem, így egyben, egészben, lekerekítve: mintha egyenesen nekem magyaráznák el utólag. Harmadik órája ülünk a fülkében, vasárnap van, de nem érezzük. Anya a fejtámlának dőlve alszik, duzzadt ajkai szétnyílnak, rosszul festett hajtincse az őszes felére kunkorodva leoldódik, és én azt szeretném, ha csak otthon ébredne fel, a szép szeméhez illő látványokra. Harmadik órája kifelé nézek, az ablakon elkenődik az eső, elváltoztatja az egymást váltó ismerős tájakat. A régen látott tájak, dolgok maguktól is képesek elváltozni. Valóságossá válnak néha, egy pillanatra, de egyre távolibbá is, messzebb sodródnak, mint akár az emlékezetben, mégis körülöttünk sodródnak, torlódnak, az ember szinte lebeg közöttük. De az emlékezetemben akkor még Jenő bácsi suttog.

– Ő volt az? – suttogta Jenő bácsi az ebédlőben, és félre-

döntötte a fejét, hihetetlenül pislogott az anyjára, miközben örvendenie kellett volna, hogy kipótolják az emlékeit. – Egy rendőrfőnök?

Sőt egy prefektus! Nem is egy magyar alispán. Trianon után azok már szedték a hóbelevancukat, s úgy elmentek haza, a jó dzsenti mamájukhoz, az út sem sírt utánuk. Nem maradt más, csak egy prefektus. Ő volt ott a vadászó királyfi akkor, fehér lovon. Ne keseregj, rendes ember volt, ha ez vigasztal. Csak éppen nem magunkfajta.

Mária néni mondta volna tovább, ha egyszer belekezdett – legalábbis a képzeletemben – de Jenő kilódult a szobából, egyenesen a mosófülkém felé, még a parkettre terített plédet is kirúgta maga alól siettében. Délcegen, hátrafesztett vállakkal ment, megsimogatni sem lehetett volna a homorú hátát, erősen a sarkára lépett, mint mikor részegségét akarta eltitkolni. Szinte hanyatt esett.

– Menj utána, Tibi, rád hallgat – mondta a mama csendesen.

Olyan csendes volt minden, mint egy álomban, az ajtó sem nyikorgott. Arra gondoltam, amikor egy percre megálltam a hideg konyhában, hogy most már Jenő bácsinak is valóságos apja van, mint nekem, éppen csak a nemzetisége más, mint hittük – vagyis hát ki ellen fog harcolni ezután a trafikban, és kivel, miután mi is eltűnünk innen, akár titkosírás a levelezőlapon? –, és hogy minden fanyalgó szövege ellenére biztosan azért bírta ki itt, sőt szerette is a helyet, ilyen messzire a szülőföldjétől, mert az apjától örökölte hozzá a hajlamot, s az összes emlékképeket. Valami hasonlóról beszélt aztán ő is, halványan mosolyogva, amitől szinte megkettőződtek keskeny ajkai, amikor bementem hozzá: hogy itt folyik a vére, itt torlódik a gát mögött, s ezért kedveli a meleget, a dinnyét, a villamosokat és Ökörfejű Iont, az ő nagyobbik, eltúlzott hasonmását.

A mosófülkében helyükön álltak a dolgaim, alattuk az árnyé-

kok is, csak a matrac feküdt megfordítva a sodronyon, mintha keresett volna alatta valamit, amitől én elviseltem, hogy éjszánként törje az oldalamat, az ágynemű pedig a tiszteletemre újrameszelt falnak torlódott. Jenő bácsi a matrac rozsdafoltjain ült, két karját lefeszítve a törzse mellett, maga alá csúsztatott tenyerein hintázott előre-hátra, de tekintete moccanatlanul meredt rám, mintha világító madzaggal éppen hozzám kötné magát. Kitisztult a szeme, kivilágosodott, ki is húlt talán az írisze.

– Hogy ityeg a figyeg, kis Tiborc? – kérdezte. – Nem láttad a pisztolyomat?

– Nekem semmi bajom – feleltem az első kérdésére. – Mi most hazamegyünk, tetszik tudni.

– Hát persze – bólogatott, libegtek fején a bongyor tincsek. – Akarsz beszélni róla? Ül le egy szusszanásnyit, indulás előtt illik leülni három percre. Orosz szokás, én is szovjet katonáktól tanultam, mert ezt még ők is megtartották. Ha nem találtak széket, leguggoltak a szobában, úgy vártak egy kis időt. Te is ül le és hallgass most.

– Ne tessék olyan nagyon búsulni – mondtam neki. – Ha akarja, írok majd levelet.

– Mondom, hogy hallgasd a légyzümmögést – mondta, pedig egyetlen halk őszi légy nem kerengett a környéken.

Ültünk egymás mellett az ágyon, Jenő bácsi asszonyosan ölébe ejtette a kezeit, én meg hátraraktam, mint az iskolában. Egyikünk lába sem ért le a földre. Csöndesen lélegeztünk, talán hogy ne verjük fel a port, mert minden szeme megcsendült volna. Egy idő múlva talpra szökkentem.

– Maradj még – mondta –, maradj itt, felnőhetsz mellettem, ha akarsz. De tényleg. Ezután tegezhetsz, Tibi, bizony isten. Na, kezét rá. – Megfogta, kemény és száraz kezébe rakta és elrendezte az ujjaimat, aztán úgy megszorította, hogy megijedtem tőle. – Szervusz – mondta. – Nézz a szemembe! Mondd: szervusz, Jenőke.

– Szervusz, Jenő – mondtam.

– Jenőke! Kicsi kis Jenőke – suttogta, és átölelte a vállamat, arcon csókolt. Sokáig tartott magához szorítva, kezdtünk összeizzadni. Később elmentem.

A vonatablakból ázott, szertehagyott szalmabálák látszanak az aratott mezőben, körülöttük újra kizöldült a föld. Elhagytuk, észak felé, a síkságot, kétfelől – messze – hegyek állnak, több vonulatban, egymás mögött. A közelebbiek is távol vannak, barnáskékek, az igazán távoliak száraz sziklaszínűek, és jó lenne tudni mindenik nevét. A mező és a hegyek között rétegesen leng a köd, a szél néha réseket nyit benne, és olyankor elfeketedett zszindelyű boronaházak bukkannak elő. Néhánya jobbágykék, az esőverte részeken sötétebb színű. Ahogy tovább és fennebb haladunk, bokrok foglalják el a köd helyét az ablak előtt, a levelek öblében meggyűlik a víz, s amint megtelnek, billennek egyet, csillogó sugárban lecsurgatják az avarra. A sötétbarna avar világosabb foltjait is látom, mert gyakran lassít a szerelvény, elkülönülnek egymástól a sebességben egybefolyó alakzatok. A részletek nem mindig olyan szépek, mint az egész: soványak a tyúkok, malacok, törődöttek a fekete asszonyok is, akik csuklyásra formált csihánzsákkal a hátukon utánuk szaladnak a kis hátsó udvarokon.

A sziklafalakon aztán templomhajóhoz hasonló tágas odvak látszanak, azokban oszlopszerű kőszálak; közelebbről tört nyelű csákányok, kibicsaklott targoncák, palánkjatört csúszdák. Vizes deszkák mindenütt, és a fák csonkjai, melyekből a deszkákat kifűrészelték. A vasútvonal fölött, keresztben, drótkötélpálya húzódik, a sodronyon mozdulatlanul lógnak a csillék. A sín pár két oldalán szabályos kúp alakú, felismerhetetlen állagú halmokra szital az eső.

Az indóházak egyformák az egész vonalon, farészeiket zöldre festették valamikor, cementezett előterükben, a felhordott la-

tyakban gumicsizmák recés nyomai és eltaposott papírlapok, többnyire újságoldalak látszanak, ember egy se. A rakodók körül szétszórt kukoricacsövek és kibomlott műtrágyás zsákok áznak.

A hegyek felé közeledve elváltoznak a falvak: egyre hosszabbak a völgy két oldalában; a házak között legelők. Az istállók, csűrök nagyobbak, gondozottabbak a házaknál. Kerítés egyre kevesebb látszik, az is inkább lésza. Néhol tehenek áznak a mezőn, oldalukon sötét csíkokban csurog a lúgos eső.

A községháza homlokzatán mindenütt jelszavak, az út menti bádogtáblákon is nemzetiszínű alapra festett feliratok, szabványbetűkkel. „Éljen a párt!” „Éljen a testvériség!”

Az eső előbb sűrű, ködszerű permetté válik, aztán a vonat kifut a felhők alól, ablakain gyorsan felszárad a pára.

– Tudod te, milyen most az én szívem, kis Tiborc? – kérdezte Jenő bácsi. – Éppen olyan, mint a régi szülőföldem, amit kettőbe vágott a határ. Nyilallik benne egy hasadás, érzem. Egyik felébe beleszúrva s kitépve egy kokárda, a másikban meg... A másikba még nem tudom, mit szúrtak. Nem fogod elhinni, de szinte jólesik, hogy sajog. Én se hiszem. De érzek valamit legalább, az jó. Egybeforrik a két fele, meglátod. Ott fogsz te felnőni, az én kettőbe szakított és mégis egyetlenegy szívemen. Gyönyörű felhőket gondolok a fejed fölé.

Az üres állomásépület emeletén bömböl a rádió: valahol lelkesítő beszédet tart valaki. Anya és én az eresz alatt állunk, mellettünk egy tört sarkú bőrönd és két piaci háló, tele újságpapírba tekert fehérneművel. Faredőnyös fedelű iskolatáskámat nem teszem le a hátamról, benne van a könyv Mátyás királyról, s biztosan egy kis távoli levegő is beleszorult.

Állunk tehát, és nézzük a falut. Olyan, mint a szegény emberek virágos tányérja szélére húzott maradék falat, mely a világgá ment legkisebb fiúra vár.

Hosszú, egyenes út vezet a faluig, a kátyúk körül tisztára mosta az eső a fehér köveket. Azokon lépdelünk aztán anyával. A bányahegy felett a sötétkék felhőkről visszaverődik az eső utáni fény, megvilágítja a házakat: szebben ragyognak, mint az emlékezetemben, s még annál is szebben, mint a képzeletemben szoktak.

Feleúton járhatunk, amikor húsz férfi jön szembe velünk, vasvillával, gereblyével a vállán. Kettős sorban közelednek; egyikük nadrágos asszony, vesszőkosarat hoz a fején. A csoport mögött pár lépésre egy egyenruhás és egy viharkabátos alak jön, cigarettázva, látszik rajtuk az eső nyoma. Az emberek az állomáson túlra tartanak, a külső tagba, később az indóháztól távol vágnak át a síneken, és nem néznek feléje, talán a rádió hangját sem hallják.

Az egyik férfit a csoportban Béninek hívják, cséplőgépe és több hordó bora volt. Loncos kucsmát visel a fején, mint ki jó előre felkészül a télre, szakadt kabátzsebe ferdén lifeg, mutatja, hogy mégsem készült fel eléggé. Ránk néz, nem köszön.

Anya és én az útszélre húzódunk, leeresztjük a sárba előbb az egyik, aztán a másik piaci hálót, végül a tört sarkú bőröndöt, üres kézzel állunk, úgyis hiába. A faluban vasárnap deket harangoznak, a megtisztult levegőben lökészerűen ér hozzánk a kongatás.

Felszedjük a csomagokat, és elindulunk a fehér köveken, szinte látom. Karom hajlatába akasztva a távcsövet viszem, akár egy fegyvert.